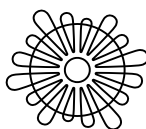

SVEUČILIŠTE U ZADRU
HRVATSKA AKADEMIJA
ZNANOSTI I UMJETNOSTI
Zavod za povijesne znanosti u Zadru

Alta voce et calamo acri

**Zbornik povodom sedamdesetog
rođendana Mladena Ančiča**

sv. I.

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Alta voce et calamo acri
Zbornik povodom sedamdesetog
rođendana Mladena Ančiča (sv. I.)

Nakladnik
Sveučilište u Zadru

Sunakladnik
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

Za nakladnika
Josip Faričić, rektor

Za sunakladnika
Dario Vretenar, glavni tajnik

Povjerenstvo za izdavačku djelatnost
Lena Mirošević, predsjednica

Urednici
Ante Bralić
Nikola Markulin
Antun Nekić
Tomislav Popić

Recenzenti
Darko Vitek
Zdenko Dundović
Radovi u zborniku recenzirani su dvostrukim slijepim recenzijama.

Lektura
Eda Šarić

Slika na naslovnici
M.C. Escher's "Ascending and Descending" © 2026 The M.C.
Escher Company-The Netherlands. All rights reserved. www.mcescher.com

Grafičko oblikovanje i prijelom
Sveučilište u Zadru

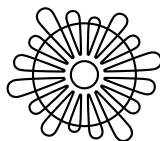
ISBN
978-953-347-674-2 (cjelina)
978-953-331-619-2 (Sveučilište u Zadru)
978-953-347-687-2 (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti)

CIP zapis je dostupan u nacionalnom skupnom katalogu knjižničnog sustava
Bukinet (katalog.bukinet.hr) pod brojem 991005960374209366.

Alta voce et calamo acri

**Zbornik povodom sedamdesetog
rođendana Mladena Ančića**

sv. I.

Zadar - Zagreb, 2026.

SADRŽAJ

<i>Predgovor</i>	8
<i>Tabula gratulatoria</i>	9
ANTUN NEKIĆ Biografska skica Mladena Ančića	11
PETRA VRUČINA Bibliografija Mladena Ančića	27
ANTE MILOŠEVIĆ <i>Pro Trpimero</i> – [novi epigrafički spomen hrvatskog kneza Trpimira]	41
IVAN BASIĆ Marginalije uz osam Branimirovih natpisa	53
DANIJEL DŽINO Early Medieval Narentani or Humljani? Going back to the (not - so-) old question	101
TRPIMIR VEDRIŠ Tragovima sv. Anselma: langobardske elite i karolinški utjecaji na istočnoj jadranskoj obali	125
NIKOLA JAKŠIĆ Ostave zlatnika Romana III. Argira po Dalmaciji i Hercegovini. Vrijeme i okolnosti pohrane blaga	167
IVAN JOSIPOVIĆ Problemi ubikacije hrvatskoga historijskog Kosova	185
ZDENKA JANEKOVIĆ RÖMER Dubrovnik i Venecija u 13. stoljeću: o ugovorima, otporu, mitovima i historiografiji	231

NELLA LONZA

Lastovske preljubnice – kneževe robinje: o srednjovjekovnoj
pravnoj baštini južnog Jadrana na temelju jednog indicija 251

SERĐO DOKOZA

Stočarstvo i trgovina stokom u zadarskom srednjovjekovlju 265

TOMISLAV POPIĆ

Srednjovjekovne luke i plovidba istočnim Jadranom
u spisima zadarskoga Sudbenog dvora konzula i mora 315

ANTE BEĆIR

Iuste uel iniuste? Spor oko crkvene desetine u Oriovici
u Trogirskom distriktu kroz prizmu zapisnika crkvene istrage
iz 1386. godine 369

NEVEN ISAILOVIĆ, EMIR O. FILIPOVIĆ

Povelja bosanskog kralja Dabiše Vuku Vladislaviću i
Franku Ratkoviću iz roda Čubranića 403

SAVO MARKOVIĆ

Che vada de herede in herede: dubrovački Antunin Stano Ilić
iz Bara (†1450.) i njegov potomak Benko Kotrulj 471

VALENTINA ŠOŠTARIĆ

Žene kao sudionice političkog prijateljstva (na primjeru
dubrovačke prakse prve polovice 15. stoljeća) 521

Povelja bosanskog kralja Dabiše Vuku Vladislaviću i Franku Ratkoviću iz roda Čubranića

Neven ISAILOVIĆ
Istorijski institut u Beogradu

Emir O. FILIPOVIĆ
Univerzitet u Sarajevu

Najveći dio od oko 400 povelja i pisama koji tvore diplomatsku baštinu srednjovjekovne bosanske države identificiran je još u 19. stoljeću, dok je u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata pronađeno još svega nekoliko bitnih listina, među kojima je i ona koja će biti predmetom ovog rada. Povelja bosanskog kralja Dabiše hrvatskim plemićima Čubranićima iz 1392. godine, unatoč razmjerno brojnim spomenima i analizama njezina sadržaja i diplomatskih sastojaka, još uvijek nije dobila svoje kritičko izdanje s komentarom. Cilj ovog rada jest upravo prirediti ovaj važni dokument, uz osvrt na historiografiju o listini, pitanje autentičnosti te diplomatsku, povijesnu, prozopografsku i topografsku analizu. Pored toga će se povelja prvi put integralno objaviti, na osnovi obaju sačuvanih prijepisa i s prijevodom na suvremeni hrvatski jezik.

Sačuvani primjerci isprave

Povelja bosanskog kralja Stefana Dabiše (vladao 1391. – 1395.) izdana predstavnicima hrvatskoga plemenitog roda Čubranića nije sačuvana u izvorniku. Kraći izvod, točnije samo diplomatsku formulu svjedoka, donio je Mauro

Orbini, u svojem znamenitom djelu *Il Regno de gli Slavi* iz 1601. godine, uz mnogo pogrešaka koje su dugo zbunjivale istraživače.¹

Dva sačuvana integralna primjerka jesu prijepisi nastali u 16. stoljeću, koji su do nas došli u formi ovjerenih bilježničkih kopija. Ni jedan od njih ne predstavlja prvi prijepis. Prvi primjerak sačuvan je u Državnom arhivu u Dubrovniku, gdje je registriran u kancelarijsko-notarskoj knjizi koja pripada arhivskoj seriji *Diversa de foris* (*Razni izvanjski poslovi*).² Registracija je učinjena 9. srpnja 1599. godine, po kneževu nalogu, na osnovi zahtjeva Tome Natalisa Budislavića od 23. lipnja iste godine, nakon što je utvrđeno da je podneseni dokument autentični prijepis sačinjen od senjskog bilježnika Jeronima d'Argento.³ Ispod sadržaja Dabišine isprave, nalaze se dvije bilješke o ranijim notarskim prijepisima i svjedodžbama. Obje su ranije ovjere načinjene u Senju – jednu je, navodno s izvornika, napravio senjski bilježnik i kancelar Andrija iz Verone 15. prosinca 1569. godine, a drugu s prijepisa, ne mijenjajući ništa, prije spomenuti Jeronim d'Argento 25. listopada 1582. godine.⁴ Upravo je s ovoga drugog prijepisa dežurni pisar 1599. godine registrirao Dabišinu povelju u Dubrovniku. Premda to nije eksplicitno naznačeno, u historiografiji je do sada isticano mišljenje da je Budislavić bio naručitelj i obaju senjskih prijepisa, a ne samo dubrovačke registracije iz 1599. godine.⁵

Drugi prijepis čuvao se godinama u Austrijskome dvorskom arhivu (*Haus-, Hof- und Staatsarchiv*), koji je danas jedinica u sastavu Austrijskoga državnog arhiva (*Österreichisches Staatsarchiv*). Prema podatcima iz baze Mađarskoga nacionalnog arhiva, nalazio se u zbirci isprava – *Urkundenabteilung: Allgemeine Urkundenreihe*. Nakon višegodišnjih međudržavnih pregovora o restituciji ar-

¹ Mauro ORBINI, *Il regno de gli Slavi, hoggi corrottamente detti Schiavoni*, Pesaro, 1601., 361–362; Mavro ORBIN, *Kraljevstvo Slovena*, Beograd, 1968., 155, 348.

² Hrvatska – Državni arhiv u Dubrovniku, HR-DADU-30.2 Trgovački poslovi izvan grada Dubrovnika. Razni izvanjski poslovi (*Diversa de foris*) (1593./1808.) (dalje: HR-DADU-30.2 *Diversa de foris*), svezak 8, fol. 33v-37v. Hrabak i drugi povjesničari poslije njega navodili su da se prijepis povelje nalazi u svesku 7. Međutim, snimke koje su za nas napravili arhivisti Državnog arhiva u Dubrovniku potječu iz sveska 8.

³ HR-DADU-30.2 *Diversa de foris*, sv. 8, fol. 33v.

⁴ HR-DADU-30.2 *Diversa de foris*, sv. 8, fol. 37v.

⁵ Bogumil HRABAK, „Tradicija o srednjovekovnoj Bosni u Dubrovniku XV i XVI veka“, *Srednjovjekovna Bosna i evropska kultura*, Zenica, 1973., 347, 352, bilj. 34; Đuro TOŠIĆ, „Dvije povelje bosanskog kralja Stjepana Dabiše“, *Istorijski časopis*, vol. 39, 1992. [1994.], 11–13.

hivskog gradiva između Jugoslavije i Austrije, a u ovome konkretnom slučaju između bosanskohercegovačkih i austrijskih povjerenstava, dogovoren je „povrat“ dviju povelja kralja Dabiše u Bosnu i Hercegovinu. Premda se primjerak Dabišine povelje Čubranićima nikada prije nije nalazio u Bosni, na osnovi auktora izvorne isprave, on je pripao Arhivu Bosne i Hercegovine u Sarajevu, u kojem se nalazi od 1976. godine, kada je restitucija realizirana. Za razliku od Dabišine povelje kćeri Stani iz 1395. godine, sačuvane u izvorniku, koja je poslije prenesena u posebnu sobu Zemaljskog muzeja, Dabišina povelja Čubranićima u jednom se trenutku zagubila, da bi se u drugom desetljeću 21. stoljeća pojavila.⁶ Njezina planirana objava odlagana je iz različitih razloga, a uskoro bi se trebalo pojaviti izdanje koje je, na molbu Arhiva BiH, priredila povjesničarka umjetnosti Maja Marović.⁷

Sama je isprava, kao što je rečeno, prijepis, ovog puta ne registriran u kancelarijsko-notarsku knjigu, već izrađen na nekoliko posebnih listova papira. Načinjen je u Rijeci 25. prosinca 1600. godine od Oktavijana iz Padove. Sljedećeg je dana tamošnji pomoćnik kancelarijskog načelnika Alberto Karpino posvjedočio da je Oktavijan javni i ovlašteni bilježnik od povjerenja. Međutim, kada se pogledaju ranije notarske bilješke koje je Oktavijan prepisao, jasno je da je i ova kopija nastala na osnovi iste one koju je 1569. godine, s izvornika, napravio Andrija iz Verone. Andrijin je prijepis, pak, u novi primjerak ponovno prenio Jeronim d'Argento, koji se dodatno kvalificira kao *Tergestinus* (Trščanin), 13. ožujka 1600. godine.⁸ Dakle, riječ je o istom bilježniku koji je 1582. godine

⁶ Adis ZILIĆ, „*Tragom povelje bosanskog kralja Dabiše kćeri Stani od 26. aprila 1395. godine*“, *Prilozi. Institut za istoriju u Sarajevu*, vol. 41, 2012., 245–246; Andrej RODINIS, *Povratak povelje kralja Dabiše. Izvršenje arhivskih sporazuma i povratak građe*, Sarajevo, 2014., passim, osobito str. 143. U pregovorima, započetim još 1923. godine, spominjala su se četiri prijepisa Dabišine povelje, ali u konačnom zahtjevu za povrat spomenute su samo dvije povelje, s naznakom „4 komada“ uz Dabišinu ispravu Čubranićima. Mislimo da je riječ o četirima listovima od kojih se sastoji prijepis. Prema podacima iz Mađarskog nacionalnog arhiva, obje Dabišine povelje u Beču nalazile su se u skupini od 16 isprava (D. rep.). Čini se da je za povelju Čubranićima još u 19. stoljeću znao Radoslav Lopašić koji je u svojem djelu naveo da je „Vuk Čubretić“ držao posjede u Vrhrici po Dabišinoj povelji, ne navodeći, međutim, izvor te tvrdnje (Radoslav LOPAŠIĆ, *Oko Kupe i Korane. Mjestopisne i povijesne crte*, dop. Emilij Laszowski, Zagreb, 1895., 178, bilj. 1).

⁷ Njezino će se izdanje pojaviti u zborniku radova s međunarodnoga znanstvenog skupa „Posljedice nestanka Bosanskoga Kraljevstva: povodom 600. obljetnice rođenja bosanske kraljice Katarine Kosača Kotromanić“, održanog u Mostaru u listopadu 2024. godine.

⁸ Bosna i Hercegovina – Arhiv Bosne i Hercegovine (Sarajevo), BH-ABIH, Povelja kralja Dabiše Čubranićima, fol. 1r-4v (dalje: BH-ABIH, Povelja kralja Dabiše, fol. 1r-4v). U Trstu je u 16. i 17. stoljeću postojala obitelj Argento od koje je mogao potjecati i ovaj bilježnik. Isprava se čuva i kao

uradio prijepis iste ove isprave, a kojim je raspolagao Toma Budislavić. Da je Jeronim javni bilježnik od povjerenja, posvjedočio je senjski kanonik, arhida-kon i javni bilježnik Juraj Bogutić 14. ožujka 1600. godine. Naručitelj se, među-tim, ovdje uopće ne spominje. Dakle, primjerak koji se našao u Austrijskome dvorskom arhivu, a odatle u konačnici dospio u Arhiv BiH, predstavlja riječki prijepis dvaju senjskih prijepisa, kao što primjerak koji se čuva u Dubrovniku predstavlja dubrovački prijepis dvaju senjskih prijepisa.

Oba primjerka u svojem korijenu imaju senjski prijepis iz 1569. godine koji je navodno načinjen s izvornika. U ovom će radu biti paralelno objavljena oba primjerka (koje ćemo, radi jednostavnijeg i ujednačenijeg imenovanja, prema sadašnjem mjestu čuvanja, nadalje nazivati dubrovačkim i sarajevskim) i bit će upućeno na izrazito malobrojne, ali ipak donekle bitne razlike u njima.

Potrebno je reći nešto i o naručitelju dubrovačkog prijepisa, a možda i svih ostalih prijepisa Dabišine povelje – Tomi Natalisu Budislaviću (1545. – 1608.). O njegovu su životu pisali Milan Rešetar i Jorjo Tadić.⁹ Od oca Vice, podrije-tlom navodno od nevesinjskog roda Budislava, naslijedio je brijačnicu, a tvrdio je da je po majci bio srodnik tobožnjeg pjesnika Andrije Zlatara (Čubranovića) s početka i iz sredine 16. stoljeća.¹⁰ Kao stipendist dubrovačke vlade otišao je 1569. godine na Sveučilište u Padovi, a 1572. prešao je u Bolognu, gdje je iste godine doktorirao iz filozofije, teologije i medicine. Poslije se vratio u Dubrov-nik u kojem je djelovao kao liječnik. Budislavić je nakon toga, po nekom poslu Rimske kurije, putovao u Istanbul, gdje je od astme liječio sultana Murata III., koji mu je, u ime zahvale, darovao knežiju Bobani između Trebinja i Dubrov-nika. Karijeru je poslije nastavio u Poljskoj. Od 1582. do 1585. godine boravio je u Krakovu kao osobni liječnik biskupa Petra Myszkowskog. Uz pomoć svo-jeg poslodavca, Budislavić je 1583. godine postao kanonik Krakovske biskupi-je, a 1585. od kralja Stjepana Báthoryja dobio je plemstvo i naslov kraljevskog liječnika. Unatoč tomu, uskoro se vratio u rodni Dubrovnik u kojem je živio

fotokopija u Mađarskome nacionalnom arhivu: Mađarska – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár (dalje: HU-MNL-OL), Diplomatikai Fényképgyűjtemény (dalje: DF) 258219.

⁹ Milan REŠETAR, „Toma Natalić Budislavić i njegov ‘Collegium Orthodoxum’ u Dubrovniku“, *Rad. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti*, vol. 206, 1915., 136–141; Jorjo TADIĆ, *Dubrovački portreti*, Beograd, 1948., 349–368.

¹⁰ Više o Andriji (Zlataru) Čubranoviću vidjeti u: Nikica KOLUMBIĆ, „Čubranović, Andrija (An-drija Zlatar)“, *Hrvatski biografski leksikon*, vol. 3, Zagreb, 1993., 113–114.

od 1587. do 1606. godine, djelujući kao liječnik, ali i kao crkveni dostojanstvenik i diplomat. Liječio je osmanske upravitelje u Bosanskom ejaletu i obavljao diplomatske misije u korist tamošnjega kršćanskog pučanstva, istodobno se zalažući za stvaranje sveslavenskog saveza protiv Turaka. Dubrovačka ga je vlada 1606. godine izabrala za trebinjsko-mrkanskog biskupa, zaduženog za katolike u istočnoj Hercegovini. Nakon toga je otišao u Rim na konsekraciju i ostao u Italiji, gdje je i umro u Napulju 1608. godine, oporučno ostavivši svoju imovinu dubrovačkoj Bratovštini sv. Roka za osnutak zavoda *Collegium orthodoxum Budislavum* koji bi imao zadaću pripremati svećenički pomladak za vjersko-prosvjetni rad na području Tomine biskupije. Zavod je osnovan tek 1635. godine, a nakon 1648. pretvorio se u zakladu za stipendiranje studija medicine dubrovačkih mladića.¹¹

Premda je Budislavić samo u notarskoj bilješci koja prethodi dubrovačkom prijepisu Dabišine povelje Čubranićima naveden kao osoba koja je zatražila registraciju spomenute isprave, čini se da su Hrabak i Tošić u pravu kada su ga identificirali kao naručitelja svih prijepisa načinjenih od 1569. do 1600. godine.¹² Naime, Budislavić je cijelog života pokušavao uzdignuti svoj društveni položaj i nastojao si pripisati plemićko podrijetlo. Kako navodi Vladimir Dugački, „Neizmjereno ambiciozan i sklon avanturizmu s M. Battitoreom izdaje 1599. Jeđupku, izmislivši kao autora Dubrovčanina Andriju Čubranovića (danas je dokazano da je to djelo Mikše Pelegrinovića), samo zato da u posveti knjige napiše hvalospjev samome sebi kao tobožnjem potomku tako vrsna pjesnika, nareda svoje titule i naznači da je i sâm pjesnik.“¹³ Dakle, „Jeđupka“ niti je djelo tobožnjeg pjesnika Andrije Čubranovića, niti ju je on posvetio svojem navodnom srodniku Tomi Budislaviću.¹⁴ Ujedno, nije uopće jasno ni je li Budislavićeva majka bila iz obitelji dubrovačkih Čubranovića. Kako je malo vjerojatno da je ta obitelj imala ikakve veze s hlivanjsko-vrhričkim Čubrani-

¹¹ REŠETAR, „Toma Natalić Budislavić“, 136–139, 141; TADIĆ, *Dubrovački portreti*, 349–368; HRABAK, „Tradicija“, 347, 352; TOŠIĆ, „Dvije povelje“, 11–13; Veljan ATANASOVSKI, *Pad Hercegovine*, Beograd, 1979., 164–165; Vladimir DUGAČKI, „Budislavić, Toma“, *Hrvatski biografski leksikon*, vol. 2, Zagreb, 1989., 441–442.

¹² HRABAK, „Tradicija“, 347; TOŠIĆ, „Dvije povelje“, 11–13.

¹³ DUGAČKI, „Budislavić, Toma“, 441.

¹⁴ Navodna posveta glasi: „Ieghiupka gospodina Andrie Ciubranovichia Dubrovčanina. Svetlomu i plemenitomu gospodinu Thomu Budislavu, isvarsnomu naucitegliu i mudarzu dubrovackomu, vitesu i kanoniku kraglievstva Pogliackoga. In Vinegia. Presso Altobello Salicano MDXCIX“.

ćima i čuvala preostatke njihovih arhivalija, prije će biti da je Toma na neki drugi način došao u posjed izvornika Dabišine isprave i nakon toga pokušao povezati sebe i svoje pretke s destinatarima.¹⁵

Godine u kojima su izrađivani prijepisi povelje Čubranićima su indikativne, kako su to primijetili i raniji autori. Prvi je prijepis izrađen s izvornika u Senju 1569. godine, uoči Budislavićeva polaska na studij u Padovu, pa je za očekivati da je on bio naručitelj tog primjerka prijepisa. Činjenica da je izrađen u Senju mogla bi, premda samo spekulativno, upućivati na mogućnost da je Toma do isprave došao kupnjom od krčkih Čubranića čiji je predak, Ivko zvani Radac, sin Ivana, prije 1451. godine došao na Krk „iz Hrvatske“, u službu Frankapana, i djelovao u Brinju, Senju i, na koncu, na Krku.¹⁶ Treba, na ovom mjestu, također spomenuti da je 1498. godine sedam ogranaka (hiža) roda Čubranića – Berislavići, Čubretići, Jurčinići, Klarići, Lukačići, Mihalići i Vladavići – konstatiralo da su listine o posjedima i povlasticama roda čuvali Pavao i Juraj Čubretić iz istog roda, *fratres condivisionales* predstavnika spomenutih ogranaka, nakon čije se smrti nije više znalo gdje su. Zbog toga su predvodnici navedenih hiža odlučili krenuti u potragu za njima po Hrvatskoj, za što su zadužili Stjepana iz hiže Berislavića.¹⁷ Epilog nije poznat i moguće je da je tada i Dabišina povelja promijenila vlasnika.

Neovisno o tome je li dokument bio Budislavićeva obiteljska baština (što je malo vjerojatno) ili je stečena kupnjom, nije bez smisla predloženi zaključak da je on njezin prijepis prvi put zatražio u trenutku kada je započeo studiranje, a drugi put pred odlazak u Poljsku 1582. godine. Zanimljivo je što je i drugi prijepis načinjen u Senju, vjerojatno zato što se tamo čuvala jedna kopija koju je 1569. godine ovjerio Andrija iz Verone. Ako je izvornik uopće i ostao kod Tome, bilo je praktičnije i sigurnije da sa sobom nosi ovjereni prijepis. Sljedeći

¹⁵ Možda su, zbog toga, u dubrovačkom primjerku destinatari označeni kao Čubranovići (*Zubranovich*), dok je u sarajevskom primjerku zapisan oblik Čubranići (*Zubranich*), bliži onom kojim je bilježeno ime hrvatskog plemenitog roda iz Hlivna i Vrhrike u kasnome srednjem vijeku.a

¹⁶ Ivan ŽIC-ROKOV, „Čubranić, plemićka obitelj na otoku Krku“, *Hrvatski biografski leksikon*, vol. 3, Zagreb, 1993., 110–111; Juraj LOKMER, „Brinje: postojbina knezova Krčkih – Frankapana i brinjska glagoljska baština“, *Senjski zbornik*, vol. 49, 2022., 138–140.

¹⁷ Matija MESIĆ, „Građa mojih rasprava u ‘Radu’“, *Starine. JAZU*, vol. 5, 1873., 133; Vjekoslav KLAJČ, „Hrvatska plemena od XII. do XVI. stoljeća“, *Rad. JAZU*, vol. 130, 1897., 77–79; Ivan JURKOVIĆ, „Raseljena plemićka obitelj za osmanske ugroze: primjer Berislavića de Werhreka de Mala Mlaka (Dio prvi – Stjepan Berislavić Vrhrički i Malomlački)“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, vol. 20, 2002., 131–132, 135, 153–156.

prijepis (tj. registracija primjerka iz 1582. godine) načinjen je u Dubrovniku 1599. godine, u vrijeme kada Budislavić izdaje „Jeđupku“, pripisujući sebi posvetu pjesnika Andrije Čubranovića.¹⁸ To je, ponovit ćemo, jedini primjerak za koji nedvojbeno znamo da ga je naručio Toma, ali je za očekivati da je on bio naručitelj i prethodnih dvaju, kao i posljednjih dvaju poznatih prijepisa (jednoga ponovno načinjenog u Senju u ožujku 1600. i drugoga sastavljenog u Rijeci u prosincu iste godine), od kojih je drugi (tzv. sarajevski primjerak) danas sačuvan. Za razliku od primjeraka iz 1569., 1582. i 1599. godine, nije posve jasno za što su Budislaviću bili potrebni novi prijepisi Dabišine isprave. Vjerojatno zbog toga što je on, ulažući u promoviranje svojega navodnog plemićkog podrijetla, gdje god je stizao podnosio navedenu povelju kao dokaz.

Unatoč nejasnim vezama između Tome Budislavića i izvornika listine izdane Čubranićima 1392. godine i unatoč isticanju kako je krivotvorenje isprava bosanskih vladara bilo moda na prostoru srednje i južne Dalmacije u ranome novom vijeku¹⁹, nema sumnje da je povelja na osnovi koje je načinjen prvi prijepis iz 1569. godine ili autentična ili barem bila zasnovana na autentičnoj povelji izdanoj Čubranićima.

Historiografija

Premda Dabišina povelja Čubranićima nije doživjela svoje puno, kritičko izdanje, ona je u historiografiji razmjerno opsežno komentirana, a činjenica da je postojala svojevrсна zbrka oko primjeraka, otežavala je, a nekima i onemogućavala ispravno zaključivanje. Unatoč tomu, u posljednjih se tridesetak godina afirmiralo mišljenje da je riječ o autentičnom dokumentu u kojem su se, možda, pri višestrukom prepisivanju pojavile određene manjkavosti i pogreške, za što su dani i uvjerljivi argumenti.

¹⁸ REŠETAR, „Toma Natalić Budislavić“, 137; DUGAČKI, „Budislavić, Toma“, 441.

¹⁹ Balthasar Adam KERCESELICH, *De regnis Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae notitiae praeliminares*, Zagrabiae, 1763., 247–248, 257–258; Giuseppe ALAČEVIĆ, „La contea di Radobolje ed il conte Ivaniš Nenadić“, *Manuale del regno di Dalmazia*, vol. 5, 1875., 145–150; Lovre KATIĆ, „Dvije poljičke isprave iz XV stoljeća“, *Starohrvatska prosvjeta*, serija III, vol. 8-9, 1963., 236–238; HRABAK, „Tradicijska“, 347; Đuro TOŠIĆ, „Dvije bosanske povelje iz XV vijeka“, *Istorijski časopis*, vol. 40-41, 1993.-1994. [1995.], 19–42; Bartul MARUŠIĆ, „Diplomatičke isprave Općine Lokva Rogoznica“, *Hercegovina*, vol. 5, 2019., 90–95.

Iako se neimenovana Dabišina povelja u Beču desetljećima spominjala u pregovorima o restituciji isprava jugoslavenske provenijencije iz austrijskih arhiva, sve do 1973. godine, kada je prezentiran dubrovački primjerak, historiografija je poznavala samo Orbinijev izvadak objavljen u *Kraljevstvu Slavena*, u sklopu poglavlja o Bosni.²⁰ Orbini je bio suvremenik Tome Budislavića, a njegovo djelo objavljeno je svega dvije godine, odnosno godinu dana nakon nastanka danas sačuvanih prijepisa, 1601. godine. Usprkos toj vremenskoj bliskosti, popis svjedoka koji je donio, uz napomenu da on potječe iz jedne Dabišine isprave Čubranovićima, unio je zabunu zbog grešaka u navodima i izostanka spomena tepčije Batala. Mislimo, ipak, da izvod objavljen u *Kraljevstvu Slavena*, uz sve pogreške, doista potječe iz iste one Dabišine povelje koja je integralno sačuvana u dubrovačkom i sarajevskom primjerku.

Prvi, kratak osvrt na ovaj dokument dao je Nikola Radojčić 1950. godine, kada je iznio komentar da je Orbini dao popis svjedoka koji potječe iz neke nesumnjivo krivotvorene isprave.²¹ S Radojčićem se, u komentarima koji su pratili prijevod dijela *Kraljevstva Slavena* na srpski jezik (1968. godine), nije složio Sima Ćirković koji je istaknuo da smatra kako popis dolazi iz neke autentične, nesačuvane povelje, što je mogao zaključiti iz imena koja se spominju, a od kojih se većina može naći u drugim Dabišininim ispravama.²² Rad Bogumila Hrabaka iz 1973. godine prezentirao je dubrovački primjerak Dabišine isprave, registriran u knjizi *Diversa de foris*. Autor je sažeo njegov sadržaj, ali uz brojne pogreške, tvrdeći uz to da je riječ o krivotvorini koju je Toma Budislavić izradio kako bi se predstavio kao potomak plemića. Hrabak, pritom, uopće nije povezao Orbinijev izvod s ovom ispravom.²³

S druge je strane Pavao Anđelić 1983. godine objavio svoj rad o Dabišinoj povelji Čubran(ov)ićima, ne uzimajući u obzir Hrabakovo otkriće. On je analizirao samo popis svjedoka koji je donio Orbini, ustvrđujući da on pokazuje kako je izvorni dokument kojim se mljetski opat koristio bio autentična isprava, dok je pogreške objasnio nepažljivim prepisivanjem. Raspolazući samo s

²⁰ ORBINI, *Il regno de gli Slavi*, 361–362; ORBIN, *Kraljevstvo Slovena*, 155. Orbini spominje Čubran(ov)iće na još jednom mjestu, ubrajajući ih u važnije hrvatske plemićke obitelji poslije sloma Mladena II. Bribirskog (ORBINI, *Il regno de gli Slavi*, 396; ORBIN, *Kraljevstvo Slovena*, 197, 365).

²¹ Nikola RADOJČIĆ, *Srpska istorija Mavra Orbinija*, Beograd, 1950., 51.

²² ORBIN, *Kraljevstvo Slovena*, 348.

²³ HRABAK, „Tradicija“, 347, 352, bilj. 34.

jedanaest imena i Orbinijevim spomenom da je povelja bila izdana Čubranovićima, Anđelić je, uz sva korisna zapažanja, iznio i niz spornih pretpostavki o identifikaciji svjedoka, ali i destinataru listine. Mnoge su se od njih pokazale netočnim, dijelom zbor autorove nepažnje, a dijelom zbog činjenice da je raspolagao ograničenim informacijama.²⁴

Prvi koji je povezoao Orbinijeve podatke i Hrabakovo otkriće i pokušao temeljitije analizirati ispravu bio je Đuro Tošić 1994. godine. U tom je zadatku bio znatno uspješniji od prethodnika jer je odgonetnuo tko su bili glavni destinatari povelje i ispravno identificirao većinu svjedoka spomenutih u dubrovačkom primjerku. Manjkavosti njegova pristupa bile su uvjetovane činjenicom da u tom trenutku nije mogao u izvorniku konzultirati dokument koji je prepričao Hrabak, već se morao osloniti na njegov sažetak iz 1973. godine. Sve Hrabakove pogreške tako su se našle i u Tošićevoj analizi. Unatoč tomu, Tošić je prvi afirmirao ideju autentičnosti Dabišine povelje Čubranovićima.²⁵

Sljedeći se na ovaj dokument osvrnuo Mladen Ančić, u svojem radu o srednjovjekovnom Kninu iz 1996. godine. U kratkom navodu i bilješci koja se ticala spomena kninskog podgrađa, on je, poznajući Hrabakov rad, slično Tošiću, kritizirao Hrabaka zbog olakog proglašenja dubrovačkog primjerka krivotvorinom, citirajući pritom pojedine navode iz prijepisa koji se čuva u knjizi serije *Diversa de foris*.²⁶ Nakon njega se poveljom temeljito bavio još samo Ivan Jurković, u sklopu opsežne studije o plemenitom rodu Čubranića. Jurković se, također, u bilješkama pozivao na izvornik u Dubrovniku, ali je u interpretaciji zadržao neke Hrabakove pogreške. Također, u fokusu su mu bili samo posjedi pripadnika hiže (kuće) Vladislavića koja je pripadala rodu Čubranića, za koje je dao uglavnom ispravna tumačenja, uz dopunske podatke iz različitih do tada nekorištenih izvora.²⁷

²⁴ Pavao ANĐELIĆ, „Povelja kralja Dabiše Čubranovićima i velikaški rod Hliviljana“, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu*, nova serija, vol. 38 (Arheologija), 1983., 133–143.

²⁵ TOŠIĆ, „Dvije povelje“, 4–5, 10–22.

²⁶ Mladen ANČIĆ, „Knin u razvijenom i kasnom srednjem vijeku“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, vol. 38, 1996., 92–93. Kratak osvrt na istu ispravu i u: Mladen ANČIĆ, *Jajce. Portret srednjovjekovnog grada*, Split, 1999., 58, bilj. 133.

²⁷ Ivan JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod Čubranića do sredine 15. stoljeća. Njihov društveni položaj, prostorni smještaj, posjedi i gospodarska moć“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, vol. 24, 2006., 25–69; Ivan JURKOVIĆ, „Vrhrički i hlivanjski plemeniti rod Čubranića u Dalmaciji i Hrvatskoj od mira u Zadru

Povelja se poslije samo uzgred spominje u radovima pojedinih povjesničara. Esad Kurtović, u monografiji o Sandalju Hraniću, koristeći se radovima Anđelića i Tošića, konstatira da se Vlatko Vuković ne spominje kao svjedok u Dabišinoj povelji Čubran(ov)ićima, što nije točno, zbog manjkavosti obavijesti kojima su raspolagali autori koje je citirao.²⁸ Amir Kliko, u svojim radovima o tepčiji Batalu i vlasteoskom rodu Šantića, iznio je historiografske teorije o povelji Čubran(ov)ićima, ali je na kraju izrazio sumnju u Hrabakov i Tošićev pristup, opredjeljujući se za Anđelićevo tumačenje, po kojem je Orbinijev izvod u kojem se Batalo ne pojavljuje autentičan, dok je prijepis koji je Hrabak našao po svemu sumnjiv, pa ga treba odbaciti.²⁹

Kada se rezimira do sada izloženo, može se izvesti zaključak da Dabišina povelja Čubranićima nije doživjela svoju potpunu povijesno-diplomatičku analizu. Pored isticanja činjenice da nije objavljeno integralno izdanje teksta s prijevozom, važno je napomenuti i da se dosadašnja historiografija uopće nije koristila sarajevskim primjerkom isprave zbog čega je bila lišena pojedinih razlika (*variae lectiones*) u dvama prijepisima. Također, gotovo je svaki autor od navedenih povjesničara napravio poneku pogrešku (u signaturi dubrovačkog primjerka, u tumačenju teksta, spomenutih osoba ili drugih podataka), ili zbog izostanka konzultiranja izvornika ili zbog nedostatka svijesti o razlikama u prijepisima.

Pitanje autentičnosti: diplomatička analiza

Zbog činjenice da je do znanosti prvo došao Orbinijev izvod iz Dabišine isprave, koji predstavlja formulu svjedoka u obliku znatno karakterističnijem za bosanske isprave na slavenskom jeziku, kao i zbog diskrepancijâ između teksta kod Orbinija i u dubrovačkom primjerku povelje, u dijelu historiografije javilo se implicitno mišljenje da je riječ o prijevodu slavenskog izvornika, napi-

(1358.) do prodaje Zadra i Dalmacije (1409.)“, *Zadarski mir: prekretnica anžuvinog doba*, ur. Mladen Ančić, Antun Nekić, Zadar, 2022., 321–338. Rad iz 2022. godine predstavlja restrukturiranu verziju rada iz 2006. godine.

²⁸ Esad KURTOVIĆ, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo, 2009., 21–22, 24, 26.

²⁹ Amir KLIKO, „Lašvanska vlastela Šantići“, *Spomenica akademika Marka Šunjića*, ur. Dubravko Lovrenović, Sarajevo, 2010., 270–271; Amir KLIKO, *Tepčija Stipan Batalo Šantić i njegovo doba. Prilog historiji travničkog kraja u srednjem vijeku*, Travnik, 2022., 61–62.

sanog na ćirilichnom pismu.³⁰ Najveći dio srednjovjekovnih bosanskih isprava doista je bio napisan na slavenskom jeziku i na ćirilici.³¹ U 14. i 15. stoljeću, pa i poslije, slična je praksa zabilježena i u Hrvatskom Kraljevstvu, osobito na području Klisa, Sinja i Omiša, ali, u nešto manjoj mjeri, i u okolici Knina. Riječ je bila o ispravama koje su izdavane lokalnim čimbenicima – plemićima i vlaškim skupinama – a uglavnom su ih izdavali domaći, hrvatski velikaši.³² Pa opet, i na tom je prostoru i dalje dominirao latinski kao vodeći jezik diplomatske produkcije, zbog tradicija i činjenice da je latinski bio *de facto* službeni jezik u svim zemljama Krune sv. Stjepana i zbog generalno šireg dometa upotrebljivosti isprave kao dokaznog sredstva.

Premda slavensko-ćirilski izvornik ne bi bio neobičan izbor pri izdavanju isprave bosanskog vladara hrvatskom plemstvu i premda je Orbinijeva bilješka u kojoj svjedoče iz Dabišine isprave naziva *li primi Baroni, & consigliari del Regno di Bosna*, navodila autore na usporedbu s čestom bosanskom formulom „imavše svit s vlasteli i velmožami kraljevstva mi“³³, ipak smatramo da je povelja izvorno izdana na latinskom jeziku. To potvrđuju njezini brojni elementi, a dodatno osnažuje činjenica da nije sačuvana ni jedna isprava koja se odnosi na prostor Vrhrike, a koja je pisana na hrvatskom jeziku, ćilicom ili glagoljicom. Stoga je za očekivati da su Čubranići, kao destinatari i podnositelji molbe za potvrdu starih i izdavanje novih privilegija, tražili da im se izda diploma na latinskom jeziku kojom će se moći na svakom mjestu, pa i izvan slavenskoga kulturnog kruga, koristiti kao dokazom svojih posjedovnih i drugih prava.

Formular povelje, način na koji se formule redaju i njihovi oblici upućuju na izvorno latinsku listinu. Dabišinu ispravu otvara intitulacija, po svemu tipična za latinske isprave bosanskih kraljeva s kraja 14. stoljeća: *Stephanus Dabissa Dei gratia Rascie, Bosne Maritimeque etc. rex*. Prisustvo devocije (naglašavanje vladavine po milosti Božjoj) i oblik *Rascie* na mjestu koje u slavenskim ispravama

³⁰ ANĐELIĆ, „Povelja kralja Dabiše“, 133; TOŠIĆ, „Dvije povelje“, 10–11.

³¹ Neven ISAILOVIĆ, *Vladarske kancelarije u srednjovekovnoj Bosni*, Beograd, 2014., 63–64, 73–74, 91, 244–253 (doktorska disertacija u rukopisu).

³² Neven ISAILOVIĆ, „A Contribution to Medieval Croatian Diplomats: Cyrillic Charters of Croatian Nobility from the Franciscan Monastery on Trsat in Rijeka“, *Secular Power and Sacral Authority in Medieval East-Central Europe*, ed. Kosana Jovanović, Suzana Miljan, Amsterdam, 2018., 137–152.

³³ Ljubomir STOJANOVIĆ, *Stare srpske povelje i pisma*, vol. I/1, Beograd, Sremski Karlovci, 1929., 173, 240; ANĐELIĆ, „Povelja kralja Dabiše“, 133; TOŠIĆ, „Dvije povelje“, 10–11.

pripada obliku *Srblijem*, najjači su argumenti za to, kao i odsustvo nabiranja zemalja u sastavu Bosanskog Kraljevstva koje je u slavenskim vlasteoskim darovnicama najčešće bilo prisutno.³⁴ Znakovit je izostanak Dalmacije i Hrvatske u tituli, ali kako one nikada nisu spomenute u bilo kojoj drugoj Tvrtkovoj ili Dabišinoj ispravi, možemo to smatrati dodatnom potvrdom autentičnosti.³⁵ Uobičajena *pluralis majestatis* nije eksplicitno prisutna u intitulaciji, niti u glagolima promulgacije, ali je dosljedno primijenjena u cijeloj povelji u kojoj se, kada je riječ o kralju i njegovu odlučivanju, rabe oblici *noster* (*naš*) i glagoli u množini. Tipičan je i spoj promulgacije i opće inskripcije, koji slijedi za intitulacijom.³⁶

Arenga je prisutna i u slavenskim i u latinskim ispravama bosanskih kraljeva, a u darovnicama plemstvu motiv je uvijek dužnost vladara da nagrađuje svoje podanike za vjernu službu. Međutim, dok se u kraljevskoj kancelariji od vremena Tvrtka oformio gotovo nepromjenjiv slavenski tipski izraz, u latinskim je ispravama on bio nešto raskošnije, ali i slobodnije forme kakvu susrećemo i u povelji Čubranićima.³⁷ Latinskom obrascu odgovara i uvođenje formule peticije destinataru vezničkim spojem *cum itaque* (*budući da*).³⁸ Središnje formule peticije, ekspozicije i dispozicije ne odudaraju od drugih latinskih isprava bosanskih vladara. Vuk Vladislavić, podnositelj molbe, tražio je potvrdu četiriju privilegija, te potvrdu drugih svojih i posjeda svojeg sinovca Franka, sina Ratka Vladislavića.³⁹

Treba se ukratko osvrnuti i na način na koji je kralj Dabiša u ispravi imenovao svoje prethodnike, kao i vladare čije je privilegije izdane Vladislavićima Čubranićima potvrdio. Naime, Hrabaku je zamjereno što je kraljicu Elizabetu,

³⁴ Milko BRKOVIĆ, *Isprave hrvatskih narodnih vladara i latinske isprave bosansko-humskih vladara i velmoža*, Zadar, Mostar, 1998., 186–188; ISAILOVIĆ, *Vladarske kancelarije*, 330–331, 334; Neven ISAILOVIĆ, „Običajno pravo u namenskim obrascima povelja bosanskih vladara i velikaša“, *Istorijski časopis*, vol. 70, 2021., 132–133. Prisutno je i vladarsko ime Stefan, koje, smatramo, ne bi trebalo pretvarati u narodno Stjepan (ISAILOVIĆ, *Vladarske kancelarije*, 340–343).

³⁵ Mladen ANČIĆ, *Bosanska vlast u Hrvatskoj i Dalmaciji 1387.-1394.*, Beograd, 1985., 47–54 (magistarski rad u rukopisu); Neven ISAILOVIĆ, *Politika bosanskih vladara prema Dalmaciji (1391–1409)*, Beograd, 2008., 20–22, 186–187, 190–193 (magistarski rad u rukopisu).

³⁶ ISAILOVIĆ, *Vladarske kancelarije*, 343–345, 351–357, 390–394 (osobito str. 393), 512–515. Promulgacija je identična onoj u Dabišinoj ispravi Trogiranima iz travnja 1392. godine (ANČIĆ, *Bosanska vlast*, 139).

³⁷ BRKOVIĆ, *Isprave*, 217–218; ISAILOVIĆ, *Vladarske kancelarije*, 369–385, osobito str. 379.

³⁸ BRKOVIĆ, *Isprave*, 234–235; ISAILOVIĆ, *Vladarske kancelarije*, 404–408.

³⁹ BRKOVIĆ, *Isprave*, 233–235, 256–257; ISAILOVIĆ, *Vladarske kancelarije*, 399–402, 404–413.

suprugu kralja Ludovika I. Velikoga, nazivao Dabišinom sestrom, premda mu je ona bila samo srodnica.⁴⁰ Doista, Elizabeta nije bila Dabišina sestra, premda u povelji stoji tako. Riječ je, međutim, o čestoj praksi da se srodnici, a katkad čak i vladari s kojima ne postoje rodbinski odnosi, a na čije se nasljeđe pretendira, nazivaju braćom ili sestrama, ili pak koristeći se drugim srodničkim nazivljem. Stoga je Dabiša nazvao Elizabetu sestrom (*sororis nostre*), a kralja Tvrtka bratom i neposrednim prethodnikom (*fratris et predecessoris nostri immediati*), uz tipske izraze *felicis recordationis* i *bone memorie* (oba sa značenjem *dobre uspomene*, odnosno *blaženog spomena*).⁴¹

Eshatokol listine čine formule koroboracije, datuma, konskripcije (komplecije) i svjedoka.⁴² Koroboracija najavljuje ovjeru dokumenta srednjim visećim pečatom identičnim onomu kojim se koristio Dabišin prethodnik, kralj Tvrtko, uz izmjenu vladarskog imena. Ovakvi opisi pečata također su bili prisutni u bosanskoj diplomatskoj praksi, te ni ova formula nije ni u čemu sumnjiva.⁴³ Datum dolazi prije formule svjedoka i u njemu je posve tipsko navođenje lokacije – *in aula nostra Suthisse* („u našem dvoru u Sutjesci“), glavnog sjedišta bosanskih kraljeva u to vrijeme, te vremenskog datiranja po godini od Kristova rođenja i danu u rimskom mjesecu – *anno domini 1392, die septimo mensis Novembris*.⁴⁴

Ne računajući svjedoke, dvojbu jedino unosi formula konskripcije (komplecije), tj. bilješka o sastavljaču isprave. Ova bilješka smatra se jedinim od tipičnijih

⁴⁰ HRABAK, „Tradicijska“, 352, bilj. 34; TOŠIĆ, „Dvije povelje“, 15–16. Nikola Jakšić greškom navodi da je ispravu izdala Dabišina sestra Jelena (Nikola JAKŠIĆ, „Kasnorednjo-vjekovno groblje kod crkve Sv. Spasa u Vrh Rici – Analiza“, *Starohrvatska prosvjeta*, serija III, vol. 23, 1996., 170).

⁴¹ HR-DADU-30.2 *Diversa de foris*, sv. 8, fol. 34r-34v; BH-ABIH, *Povelja kralja Dabiše*, fol. 1r-1v; STOJANOVIĆ, *Stare srpske povelje*, vol. I/1, 86; *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, sv. 17, ur. Tadija Smičiklas, Stjepan Gunjača, Jakov Stipišić, Zagreb, 1981., 297–299, 306–309; ANČIĆ, *Bosanska vlast*, 134–137, 139–140; Emir O. FILIPOVIĆ, *Kotromaniti. Stvaranje i oblikovanje dinastičkog identiteta u srednjo-vjekovnoj Bosni*, Sarajevo, 2022., 36, 39. Vidjeti i bilješku 113.

⁴² ISAILOVIĆ, *Vladarske kancelarije*, 511–513.

⁴³ Pavao ANĐELIĆ, *Srednjo-vjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 1970., 21–23, 33; BRKOVIĆ, *Isprave*, 31–32, 99–107; ISAILOVIĆ, *Vladarske kancelarije*, 86, 177, 223–224, 228–231, 235–238, 240, 475. Dabiša se svojim srednjim pečatom koristio na ispravi Dubrovčanima od 17. srpnja 1392, kao i na trima pismima iz 1392. i 1393. godine, što se kronološki uklapa u razdoblje izdavanja isprave Čubranićima.

⁴⁴ Pavao ANĐELIĆ, *Bobovac i Kraljeva Sutjeska – stolna mjesta bosanskih vladara u XIV i XV stoljeću*, Sarajevo, 1973., passim; BRKOVIĆ, *Isprave*, 156–160; ISAILOVIĆ, *Vladarske kancelarije*, 497–498, 502.

obilježja i osobitosti prakse bosanskih vladarskih kancelarija, pa su tako Dubrovčani 1412. godine sumnjičili jednu slavensku povelju Hrvoja Vukčića jer u njoj nedostaje podatak o pisaru.⁴⁵ Međutim, ta je odredba često izostajala u autentičnim latinskim poveljama bosanskih kraljeva i velikaša, te njezino prisustvo ili odsustvo ne predstavlja povod za sumnju. Dapače, način na koji je pisar naveden u Dabišinoj povelji Čubranićima umnogome se poklapa s oblikom kojim se koristio znameniti Tvrtkov potkancelar i Dabišin kancelar Tomaš Lužac.⁴⁶ Jedino što je neobično jest što se pisar naziva *secretarius noster* (naš tajnik), što je dvorsko zvanje zabilježeno jedino u ovoj Dabišinoj i u samo još jednoj autentičnoj bosanskoj latinskoj ispravi, za razliku od razmjerno učestalog zvanja kancelara (*cancellarius*).⁴⁷ Druga je dvojba identitet pisara: *honorabilis viri magistri Petri Italeri/Staleri*⁴⁸ *de Suessa, dicti Gallici, secretarii nostri nobis fidelis et dilecti*. Oslanjajući se na Hrabakov sažetak, Tošić ga naziva Petrom Italijancem zvanim Galac.⁴⁹ Međutim, iz izvornika se vidi da se pisar zvao Petar Italer(i)/Staler(i), što je prezime, a ne geografska odrednica, da je bio iz Suesse i da su ga zvali Gallicus, što nije moralo označavati Francuza, već je mogla biti riječ i o svojevrsnom nadimku.⁵⁰ Budući da je Tomaš Lužac u to vrijeme još uvijek bio aktivan, a poznato je da je označavan i kao pisar latinskih isprava, pomalo je neobično, premda daleko od neobjašnjivog, da se kao kraljev tajnik javlja još jedan latinski pisar, i to nedvojbeno stranac (najvjerojatnije Talijan) koji, pritom, u najvećoj mjeri uspješno podražava latinski obrazac bosanskih kraljevskih dokumenata.⁵¹ Usprkos tomu što je riječ o kancelarijskom službeniku koji se spominje samo

⁴⁵ STOJANOVIĆ, *Stare srpske povelje*, vol. I/1, 551–552; Neven ISAILOVIĆ, „Povelja hercega Hrvoja Vukčića Hrvatinića ženi Jeleni“, *Stari srpski arhiv*, vol. 10, 2011., 174–176; ISAILOVIĆ, *Vladarske kancelarije*, 80, 479–480, 525.

⁴⁶ Franz MIKLOSICH, *Monumenta serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii*, Viennae, 1858., 225, 227; STOJANOVIĆ, *Stare srpske povelje*, vol. I/1, 175, 178; *Diplomatički zbornik*, sv. 17, 299, 308, 313; ANČIĆ, *Bosanska vlast*, 136.

⁴⁷ ISAILOVIĆ, *Vladarske kancelarije*, 100. U pismu milanskom hercegu Francescu Sforzi iz 1458. godine Stjepan Vukčić Kosača spominje *nobilem virum Nicholaum cancellarium et secretarium nostrum* (Vićentije MAKUŠEV, „Prilozi k srpskoj istoriji XIV. i XV. veka“, *Glasnik Srpskog učenog društva*, vol. 32, 1871., 197–199).

⁴⁸ *Italeri* u dubrovačkom, a *Staleri* u sarajevskom primjerku. ISAILOVIĆ, *Vladarske kancelarije*, 101, 117, 484.

⁴⁹ HRABAK, „Tradicijska“, 352, bilj. 34; TOŠIĆ, „Dvije povelje“, 18.

⁵⁰ HR-DADU-30.2 *Diversa de foris*, sv. 8, fol. 37r; BH-ABIH, Povelja kralja Dabiše, fol. 3r.

⁵¹ ISAILOVIĆ, *Vladarske kancelarije*, 116–117. Vidjeti i bilješku 46.

u ovoj ispravi, s rijetkim zvanjem tajnika, nema apriornog razloga za sumnju u autentičnost navoda, a još manje cijele isprave. Dodatni argument u korist točnosti podataka jest i to što je navedeno da je tajnik Petar magistar (dakle učeni pisar) i da je iz Suesse, što se najvjerojatnije odnosi na grad Suessa (Sessa) Aurunca u provinciji Caserta, koji pripada regiji Campania, a nekoć je pripadao Napuljskom Kraljevstvu s kojim je kralj Dabiša gajio prijateljske odnose u vrijeme izdavanja povelje Čubranićima.

Poseban osvrt svakako zavređuje formula svjedoka kojoj su Anđelić i Tošić posvetili velike dijelove svojih radova, obojica ispravno utvrđujući autentičnost isprave, premda su raspolagali nepotpunim i nedostatnim predlošcima.⁵² Podupirući stav o autentičnosti isprave, moramo priznati da sva tri popisa svjedoka – u *Kraljevstvu Slavena*, dubrovačkom i sarajevskom primjerku – imaju određene manjkavosti. Kada se sva tri usporede, sa sigurnošću se može utvrditi da potječu iz istog dokumenta, ali su u njima prisutne greške ili neuobičajeni izrazi. Orbini naziva spomenutu vlastelu „prvim baronima i savjetnicima Bosanskog Kraljevstva“, a integralni prijevodi Dabišine povelje „vjernima i savjetnicima našim“ (*fideles et consilarii nostri*), te zatim i „odličnicima naših rečenih kraljevstava“ (*proceribus regnorum nostrorum predictorum*) što je, *mutatis mutandis*, skoro isti izraz.⁵³ S druge strane, Orbini pogrešno navodi imena mnogih svjedoka, izostavljajući ime tepčije Batala koje se javlja u dubrovačkom i sarajevskom primjerku.⁵⁴ Orbinijev izvod, onako kako je napisan, sadrži deset svjedoka, a povjesničari su revizijom utvrdili da ih je jedanaest, iznoseći razna tumačenja.⁵⁵

Istraživači Dabišine povelje koji su ovisili o Hrabakovu sažetku također su došli do imena jedanaest svjedoka ispravljajući njegov broj od deset navedenih.

⁵² ANĐELIĆ, „Povelja kralja Dabiše“, 133-136; TOŠIĆ, „Dvije povelje“, 4-5, 10-12, 19-20.

⁵³ HR-DADU-30.2 Diversa de foris, sv. 8, fol. 37r-37v; BH-ABIH, Povelja kralja Dabiše, fol. 3r; ORBINI, *Il regno de gli Slavi*, 361-362; ORBINI, *Kraljevstvo Slovena*, 155.

⁵⁴ *Nel tempo di questo Rè Dabiscia li primi Baroni, & consiglieri del Regno di Bosna furono Vulatko Paulouich Voieuoda delle parti superiori della Bosna, e Haruoie Vukcich dell'inferiori, Vulatko Tuartkouik Voieuoda di Vsora, & Vuk Voieuoda, Pauao Radienouich, Bano di Dalmatia, e Croatia, Mirco Radoeuich, Braico Vucota, Radosau Pribinich, Herpe Hornatinich, & Pribaz Masnouich. Di tutti i quali esso Dabiscia fa mentione in vn priuilegio, ch'ei fece al la famiglia de Giupranouicchi* (ORBINI, *Il regno de gli Slavi*, 361-362).

⁵⁵ HRABAK, Tradicija“, 352, bilj. 34; ANĐELIĆ, „Povelja kralja Dabiše“, 133-136; TOŠIĆ, „Dvije povelje“, 10-11, 19-20; KURTOVIĆ, *Veliki vojvoda*, 21-22, 24, 26; KLIKO, „Lašvanska vlastela“, 270-271; KLIKO, *Tepčija*, 61-62.

Međutim, pažljivom raščlambom dvaju integralnih prijepisa, može se utvrditi da ih je bilo dvanaest, kao što je najčešće bio običaj u bosanskim ispravama kojima su se destinatarima darovali posjedi ili prava ili davala jamstva.⁵⁶

Kada se isprave Orbinijeve pogreške, njegov se popis, uz iznimku spomena tepčije Batala na kraju, u biti poklapa s popisom iz sarajevskog primjerka. Prvi je spomenuti Vlatko Vuković od Gornjih, a drugi Hrvoje (napisan i u dubrovačkom i u sarajevskom primjerku u veoma iskrivljenom obliku *Gervorum*) od Donjih Kraja Bosanskog Kraljevstva, treći Vlatko Tvrtković od Usore, a svi su oni vojvode. Četvrti je Vuk pokojnog vojvode (Vukca, čije ime izostaje), ban Dalmacije i Hrvatske, peti Pavle Radinović (s kojim je Orbini pogrešno povezao bansku titulu), šesti Mirko Radojević (pogreškom Marko, samo u sarajevskom primjerku), sedmi Brajko (Pribinić, čije prezime izostaje), osmi Vukota (Pribinić, čije prezime također izostaje), deveti Radosav Pribinić, deseti Stipoje Hrvatinić (ne Herpe Hornatinić kako ga naziva Orbini), jedanaesti Priboje Masnović (ne Pribac, kao kod Orbinija), a dvanaesti Batalo, tepčija Lašve.⁵⁷ Popis iz dubrovačkog primjerka razlikuje se samo po poretku svjedoka. Naime, prvo se javlja vojvoda Usore Vlatko Tvrtković, zatim Vuk pokojnog vojvode (Vukca), ban Dalmacije i Hrvatske, zatim Vlatko Vuković od Gornjih i Hrvoje od Donjih Kraja Bosanskog Kraljevstva, nakon čega se ostali svjedoci redaju kao i kod Orbinija i u sarajevskom primjerku.⁵⁸ Nije moguće objasniti zbog čega je došlo do diskrepancije u rasporedu svjedoka između prijepisa nastalog u Dubrovniku 1599. godine i prijepisa nastalog u Rijeci 1600. godine, jer se oni, inače, skoro u potpunosti poklapaju, ali se imena u ukupnom zbiru u cjelini podudaraju, ne dovodeći u sumnju autentičnost isprave.

Imena i raspored svjedoka posve odgovaraju razdoblju Dabišine vladavine, čak specifično drugoj polovini 1392. godine, a isto se može reći i za hijerarhiju spomenutog plemstva. Identifikaciju pojedinaca i kronologije njihovih spomena umnogome olakšava recentna monografija Srđana Rudića o bosanskoj vlasteli.⁵⁹ Na početku popisa stoji da su svjedoci *magnifici viri*, tj. da pripadaju rangu visokog plemstva (velmoža, velikaša).

⁵⁶ ISAILOVIĆ, *Vladarske kancelarije*, 457-458; ISAILOVIĆ, „Običajno pravo“, 133-135, 149-150.

⁵⁷ BH-ABIH, Povelja kralja Dabiše, fol. 3r.

⁵⁸ HR-DADU-30.2 Diversa de foris, sv. 8, fol. 37r-37v.

⁵⁹ Srđan RUDIĆ, *Bosanska vlastela u XV veku. Prosopografska studija*, Beograd, Banja Luka, 2021.

Vlatko Vuković iz roda Kosača imao je izrazito bitnu ulogu u vrijeme vladavine kralja Tvrtka Kotromanića, osobito u razdoblju prvih sukoba s Turcima i ratovanja za Dalmaciju i Hrvatsku između 1388. i 1390. godine. Posljednji spomeni njegovih aktivnosti povezuju se upravo s 1392. godinom, a Dabišina povelja Čubranićima zapravo bi bila njegova posljednja izravna pojava u izvorima.⁶⁰ Ono što ostaje nejasno jest odrednica *Superiorum* koja se nalazi uz njegovo ime, po čemu bi on bio „vojvoda Gornjih [Kraja Bosanskog Kraljevstva]“ ili, što je naše mišljenje, svjedok „od Gornjih [Kraja Bosanskog Kraljevstva]“, prema običaju, osobito u darovnicama vlasteli, da se prisutni velikaši navode prema zemljama koje se nalaze u sastavu Bosne.⁶¹ Postojanje pojma koji nikada drugdje nije posvjedočen, za razliku od Donjih Kraja (*Inferiores Partes*)⁶², navodi na pomisao o krivotvorini, lošem prijevodu sa slavenskog izvornika, nevještom kontrastiranju geografske provenijencije Vlatka Vukovića s geografskom provenijencijom Hrvoja Vukčića (svjedoka iz Donjih Kraja), ili jednostavno o pogrešci. Premda je doista riječ o sumnjivu obliku, zbog činjenice da ostatak povelje djeluje autentično i u svojem najvećem dijelu donosi autentične podatke, skloniji smo ovu neobičnu političko-geografsku odrednicu proglasiti greškom ili, s manjom vjerojatnošću, jedinstvenim spomenom doista postojeće, ali slabo posvjedočene, podjele Bosne.

Na sličan, ali ipak malo drukčiji problem nailazimo već kod spomena idućeg velikaša, Hrvoja Vukčića. Naime, njegovo ime, za koje vjerujemo da se spominje, izgleda skriveno. Navod koji obuhvaća Vlatka Vukovića i, po našem mišljenju, Hrvoja, u sarajevskom primjerku glasi: *dilectis magnificis viris dominis Wlatko Wchovich, superiorum, Gervorum, inferiorum partium dicti Regni nostri Bosnae*. Redanje genitiva množine nejasnog značenja, navelo je neke povjesničare da vojvodi Vlatku pripišu gospodarenje Gornjim i Donjim Krajima Bosne, pa da zbog toga i osumnjiče povelju. Ne raspolažući izvornikom, nego Hrabakovim sažetkom, ne može im se zamjeriti što su propustili komentirati oblik *Gervorum*, koji djeluje vezano uz druge genitive množine. Međutim, smatramo

⁶⁰ Đuro TOŠIĆ, „Rodonačelnik plemena Kosača – vojvoda Vlatko Vuković“, *Srpska proza danas: Kosače – osnivači Hercegovine*, Bileća, Gacko, 2002., 243-260; KURTOVIĆ, *Veliki vojvoda*, 20-47 i dalje prema kazalu; Pejo ČOŠKOVIĆ, „Kosače“, *Hrvatski biografski leksikon*, vol. 7, Zagreb, 2009., 659-661.

⁶¹ ISAILOVIĆ, „Običajno pravo“, 132-133.

⁶² Jelena MRGIĆ-RADOJČIĆ, *Donji Kraji. Krajina srednjovekovne Bosne*, Beograd, 2002., passim.

da je riječ o pogrešno prepisanom obliku *Hervoiam/Hervoiium* (alternativno: *Chervoiam/Chervoiium* ili *Cervoiam/Cervoiium*), koji bi doista bio svjedok od Donjih Kraja Bosne, kako slijedi iza njegova imena. To nas navodi i na još jednu spekulativnu, ali ne i neuvjerljivu hipotezu. Naime, možda je notar Andrija iz Verone 1569. godine imao problem s rekonstrukcijom pojedinih slavenskih imena ili, što bi bilo i uvjerljivije zbog neobičnog pojma „Gornjih Kraja“ i načina pisanja Hrvojeva imena, raspolagao izvornikom koji je na tom mjestu bio oštećen, iskrzan ili pokriven plikom ili prorezima za pečat. To bi moglo objasniti sve neobične oblike u ovome, početnom dijelu formule svjedoka. O Hrvoju Vukčiću i njegovoj ulozi u Bosanskom Kraljevstvu u vrijeme kralja Dabiše (i poslije), ali i u privremenim stečevinama u Dalmaciji i Hrvatskoj, nije potrebno davati nikakve dopunske komentare jer je riječ o iznimno dobro poznatoj osobi.⁶³ To što se on u povelji ne navodi s patronimikom Vukčić, za razliku od Vlatka Vukovića, ne samo da nije sumnjivo, već zapravo i potvrđuje autentičnost isprave jer se on u svim bosanskim kraljevskim ispravama navodi kao „vojvoda Hrvoje“. Vukčićem se naziva u svega nekoliko nebosanskih isprava.

Način na koji se navodi Vlatko Tvrtković, treći spomenuti kod Orbinija i u sarajevskom primjerku, rješava, čini se, dvojbu oko titula prvih svjedoka. Kako se javlja u obliku: *et Wlatko Tuerthkovich Ussores waivodis*, za čim slijedi veznik *ac*, opravdano je istumačiti da su prva trojica spomenutih – Vlatko Vuković, Hrvoje Vukčić i Vlatko Tvrtković – vojvode. O tome da se popis vojvoda s njima završava, svjedoči veznik *et* ispred Tvrtkovićeve imena, oblik *waivodis* u ablativu množine, kao i veznik *ac*, koji uvodi sljedeće svjedoke koji nisu vojvode. Ostaje dvojba jesu li trojica prvospomenutih vojvode Gornjih Kraja, Donjih Kraja i Usore (dakle, je li riječ o povezanosti titule vojvode s teritorijem) ili samo nositelji titule vojvode, koji, među svjedocima, predstavljaju konkretne bosanske zemlje iz kojih dolaze. Ta se dilema ne može pouzdano riješiti, ali u slavenskim bi ispravama povezivanje svjedoka sa zemljama iz kojih dolaze bilo uobičajeno rješenje. U prilog tomu govorila bi i činjenica da je Hrvoje u to vrijeme navođen kao „vojvoda bosanski i knez Donjih Kraja“, a samo jednom

⁶³ Ferdo ŠIŠIĆ, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350.-1416.)*, Zagreb, 1902.; Mladen ANČIĆ, *Putanja klatna. Ugarsko-hrvatsko kraljevstvo i Bosna u XIV. stoljeću*, Zadar, Mostar, 1997., prema kazalu; MRGIĆ-RADOJČIĆ, *Donji Kraji*, 71–121; ISAILOVIĆ, *Politika bosanskih vladara*, passim.

kao „vojvoda Donjih Kraja“.⁶⁴ Vlatko Tvrtković, koji se, doista, navodi i kao svjedok od Usore i kao usorski vojvoda (u nekoliko navrata 1390. i 1392. godine), posvjedočen je u izvorima Dabišina vremena. Bio je sin vojvode Tvrtka Ivahnica iz župe Trebotić, a upisan je kao svjedok na poveljama kraljeva Tvrtka I., Dabiše i Ostoje u razdoblju od 1380. do 1399. godine.⁶⁵

Osoba koja je navedena kao *Wlk, quondam waivodae, Dalmatiae et Croatiae Bano*, nesumnjivo je Vuk Vukčić, koga je, zajedno s bratom Hrvojem, napuljski kralj Ladislav, pretendent na ugarsko prijestolje, potvrdio za dalmatinsko-hrvatskog bana 17. srpnja 1391. godine.⁶⁶ Vuk je praktično u svim dokumentima u razdoblju od imenovanja do 1394. godine nazivan banom, a ni on uglavnom nije bliže određivan patronimikom Vukčić.⁶⁷ Umjesto toga, ovdje stoji da je on sin pokojnog vojvode, ali nedostaje njegovo ime – Vukac, možda zbog oštećenja izvornika, a možda zašto što nije ni upisano. Izraz *quondam waivodae* ne može označavati bivšeg vojvodu, najprije zato što se *quondam* gotovo uvijek odnosi na oznaku pokojnika, a oblik *waivodae* je genitiv, a ne ablativ koji bi bio upotrijebljen da se ta titula odnosi na Vuka. Kao osoba u čijoj su se banovini nalazili destinatari i njihovi posjedi, nije neobično što se Vuk našao na ovom mjestu među svjedocima, odmah iza trojice vojvoda.

Svi ostali svjedoci (isključujući tu posljednjeg, tepčiju Batala) imenovani su skupno kao knezovi, nakon imena Priboja Masnovića, i to za bosansku diplomatsku praksu neobičnom formulacijom – *comitibus perpetuis* („trajni/vječiti knezovi“).⁶⁸ To se uglavnom poklapa i s podacima iz drugih izvora, osim što je Brajko Pribinić zabilježen kao župan (i samo jednom, doduše vjerojatno greškom, kao knez).⁶⁹ Prvi među knezovima bio je jedan od vodećih ljudi u Bosni,

⁶⁴ MRGIĆ-RADOJČIĆ, *Donji Kraji*, 100–108; Neven ISAILOVIĆ, „Povelja vojvode Hrvoja Vukčića Hrvatinića ugarskom kralju Žigmundu i kraljici Mariji“, *Grada o prošlosti Bosne*, vol. 1, 2008., 89–90, 93–95.

⁶⁵ RUDIĆ, *Bosanska vlastela*, 52, 63, 130–132.

⁶⁶ Franjo RAČKI, „Izvadci iz kralj. osrednjeg arkiva u Napulju za jugoslavensku poviest“, *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku*, vol. 7, 1863., 32–34; ISAILOVIĆ, *Politika bosanskih vladara*, 32–33.

⁶⁷ Pejo ČOŠKOVIĆ, „Hrvatinići“, *Hrvatski biografski leksikon*, vol. 5, Zagreb, 2002., 727, 734–735; MRGIĆ-RADOJČIĆ, *Donji Kraji*, prema kazalu; ISAILOVIĆ, *Politika bosanskih vladara*, 30–52, 57–58.

⁶⁸ HR-DADU-30.2 Diversa de foris, sv. 8, fol. 37v; BH-ABIH, Povelja kralja Dabiše, fol. 3r.

⁶⁹ RUDIĆ, *Bosanska vlastela*, 109–110. Uz to, u latinskom jeziku, riječ *comes* može označavati i kneza i župana.

Pavle Radinović, osoba dobro poznata u historiografiji, koju nije potrebno posebno predstavljati.⁷⁰ Djelujući u okruženju Tvrtka I. od prvih godina njegova kraljevanja, uvijek među prvim svjedocima na ispravama, stvarajući snažne obiteljske i klijentske mreže, Pavle je 1397. godine označen kao jedan od četvorice vodećih velikaša, uz Hrvoja Vukčića, Sandalja Hranića i tepčiju Batala Šantića.⁷¹ Unatoč svojoj važnoj ulozi, Pavle je do smrti 1415. nosio titulu kneza.

Mirko Radojević, čije je prezime vjerojatno patronimik, prvi se put spominje u povelji kralja Tvrtka I. izdanoj Hrvoju Vukčiću u ožujku 1380. godine, nakon čega se javlja sve do 1402. godine, ako ne i do početka prve vladavine Tvrtka II. Tvrtkovića.⁷² Mirko je 1382. godine označen kao kraljev *dvorski*, što znači da je imao jednu od najviših titula na dvoru kralja Tvrtka. Tom je prigodom sudjelovao u pregovorima između Bosne i Dubrovnika o rješenju problema s trgov soli u Sutorini (Novom). Slično čini i 1389. godine kao sudionik pregovora o Tvrtkovu izmirenju sa zetskim gospodarom Đurđem II. Stracimirovićem Balšićem.⁷³ Smatra se da je pokopan nedaleko od svojeg grada Dubrovnika, u grobu u Kopošićima kraj Ilijaša u kojem je nađen obezglavljeni skelet umotan u fragmentarno očuvan brokatni plašt. Među Mirkovim potomcima, isticao se njegov sin knez Batić Mirković.⁷⁴

Za Mirkom Radojevićem, u popisu svjedoka slijedi spomen trojice Pribinića, vlastelina iz župe Lepenice koja se nalazila oko Fojnice, Kreševa i trga Deževice. Riječ je o rijetkom slučaju spomena trojice pripadnika iste obitelji, po svemu sudeći braće, jer se navode kao *Braico, Vucota et Radoslavo Pribinich*, s veznikom

⁷⁰ Jovan RADONIĆ, „O knezu Pavlu Radenoviću. Priložak istoriji Bosne krajem XIV i poč. XV veka“, *Letopis Matice srpske*, vol. 211, 1902., 39–62, vol. 212, 1902., 34–61.

⁷¹ MIKLOSICH, *Monumenta serbica*, 224–226; Đuro ŠURMIN, *Hrvatski spomenici*, knj. I, Zagreb, 1898., 92, 97; STOJANOVIĆ, *Stare srpske povelje*, vol. I/1, 85, 240.

⁷² TOŠIĆ, „Dvije bosanske povelje“, 19–36; Srđan RUDIĆ, „Radojevići-Mirkovići, vlasteoska srednjovekovna bosanska porodica“, *Istorijski časopis*, vol. 63, 2014., 48–55; RUDIĆ, *Bosanska vlastela*, 17, 113–115.

⁷³ STOJANOVIĆ, *Stare srpske povelje*, vol. I/1, 85; Rade MIHALJČIĆ, „Dvorski, dvorski knez“, *Leksikon srpskog srednjeg veka*, ur. Sima Ćirković, Rade Mihaljčić, Beograd, 1999., 143–144; RUDIĆ, „Radojevići-Mirkovići“, 50–51; Srđan RUDIĆ, *Balšići: gospodari Zete*, Beograd, 2021., 79–80.

⁷⁴ RUDIĆ, „Radojevići-Mirkovići“, 52, 55–57; RUDIĆ, *Bosanska vlastela*, 115–118; Edin BUJAK, „Arheološka istraživanja srednjovjekovnih nekropola u Kopošićima kod Ilijaša i Divičanima kod Jajca, te popis stećaka na području Hadžića“, *Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu (Historija, historija umjetnosti, arheologija)*, vol. 4., 2016., 90–91.

et ispred imena posljednjeg od njih, nakon čega se sljedeći svjedok, Stipoje Hrvatinić, navodi bez tog veznika.⁷⁵ Prezime Pribinić vjerojatno je patronimik jer se ono prije ove trojice ne sreće u izvorima. Prvi se u izvorima spominje župan Brajko (katkad Branko), koji se navodi kao svjedok od samog početka vladavine bana Tvrtka 1353. godine, pa sve do isprave koja se ovdje analizira. Kako je posvjedočen i u Dabišinoj povelji iz travnja 1392. godine, nema razloga smatrati da je ovaj raspon godina nužno prevelik za jednu te istu osobu. Dosljedno se navodi kao župan, premda je u ispravi Stjepanu Rajkoviću iz 70-ih godina 14. stoljeća na jednom mjestu naveden kao župan, a na drugom kao knez.⁷⁶ Treba napomenuti da se na Tvrtkovoj povelji iz 1378. godine navodi na prvom mjestu među rotnicima, a u Dabišinoj povelji Hrvoju Vukčiću iz travnja 1392. godine na drugom mjestu među svjedocima od Bosne.⁷⁷ Knez Vukota Pribinić, drugi član iste obitelji, vjerojatno Brajkov mlađi brat, spominje se kao svjedok na ispravama od 1367. do 1395. godine.⁷⁸ Posljednji se spominje knez Rados(l)av Pribinić, i to kao svjedok na ispravama od 1378. do 1394. godine.⁷⁹ Zanimljivo je primijetiti da se sva tri Pribinića javljaju kao svjedoci i u ovdje analiziranoj povelji, ali i u znamenitoj povelji kralja Tvrtka Dubrovčanima iz 1378. godine, što dodatno učvršćuje tezu o autentičnosti Dabišine povelje Čubranićima.⁸⁰

Stipoje Hrvatinić, katkad bilježen i kao Stjepoje (u dubrovačkom primjerku) ili Stepoje (u sarajevskom primjerku), nije pripadao istaknutomu donjokrajskom rodu Hrvatinića, već rodu koji je Pavao Anđelić nazvao gornjobosanskim, misleći pritom na područje izvorne zemlje Bosne, u gornjem i srednjem toku rijeke Bosne. Rodonačelnik ove obitelji zvao se isto kao i rodonačelnik prije spomenutih, poznatijih Hrvatinića – Hrvat Stjepanić, a sreće se u ispravama iz 1333. i 1345. godine. U sljedećoj se generaciji javljaju Purća i Stipoje Hrvatinići, gotovo sigurno njegovi sinovi.⁸¹ Stipoje, koji nas zanima, pojavljuje se kao svjedok na ispravama od 1353. do 1392. godine. Nesporno je da je riječ

⁷⁵ ANĐELIĆ, „Povelja kralja Dabiše“, 133, 135; TOŠIĆ, „Dvije povelje“, 19–20.

⁷⁶ RUDIĆ, *Bosanska vlastela*, 109–110.

⁷⁷ ŠURMIN, *Hrvatski spomenici*, 97; STOJANOVIĆ, *Stare srpske povelje*, vol. I/1, 80.

⁷⁸ RUDIĆ, *Bosanska vlastela*, 109–110.

⁷⁹ KERCESELIĆ, *De regnis*, 247–248; RUDIĆ, *Bosanska vlastela*, 72, 109–111, 118–119.

⁸⁰ STOJANOVIĆ, *Stare srpske povelje*, vol. I/1, 80, 82.

⁸¹ RUDIĆ, *Bosanska vlastela*, 135–137.

o jednoj te istoj osobi jer se on neizostavno javlja na svim sačuvanim poveljama kralja Tvrtka iz 1390. godine i svim Dabišnim ispravama iz 1392. godine. Dok se 1353. i 1355. godine javlja bez titule, i to u prvoj ispravi kao „pristav od vladanija“, od 1367. godine naziva se knezom.⁸²

Ispred imena svjedoka Priboja Masnovića javlja se veznik *et*, jer se s njime popis knezova zaključuje. Knez Priboje Masnović bio je, prema istraživanjima Pavla Anđelića, sin kneza Mastana Bubanjica, čije je baštine, zbog Pribojeve biografije, povezivao s Visokim i okolicom. Pokušaji povezivanja Mastana Bubanjica s hlivanjskim Bubanjom Vohničem spadaju u domenu spekulacija.⁸³ Sam se Priboje spominje kao svjedok na poveljama od 1378. do 1399. godine. Kada je primljen za dubrovačkog građanina 1398. godine, zabilježeno je da je tada bio kaštelan Visokog.⁸⁴

Orbinijev izvod iz Dabišine povelje završava popis svjedoka s Pribojem Masnovićem, možda zato što je posljednji svjedok u integralnoj ispravi – Batalo (Šantić), tepčija Lašve – spomenut izdvojeno, nakon što je naznačeno da su svi vlastelini počev od Pavla Radinovića, pa do Priboja Masnovića knezovi. Batalo, koji nije bio niti vojvoda, niti knez, naveden je, s početnim veznikom *et*, kao *Batalo tepacia Lasve*. Premda je tepčija Batalo općepoznata osoba koja je krajem 90-ih godina 14. stoljeća bila među vodećim velikašima Bosanskog Kraljevstva, on nikada nije naveden s teritorijalnom odrednicom, kao „tepčija Lašve“, već samo kao tepčija Batalo, a samo u Dabišinoj ispravi Hrvoju Vukčiću iz travnja 1392. godine i kao Batalo Šantić.⁸⁵ Premda se ova kva formulacija ne sreće drugdje, nema dovoljno opravdanja da se zbog toga listina proglasi krivotvorinom. Batalo je vjerojatno bio potomak, po svemu sudeći sin, Ratka Šante koji se spominje kao svjedok i pristav na povelji bana Stjepana II. iz 1351. godine. Batalo se u izvorima spominje samo od 1391. do 1400. godine. Postao je dubrovački građanin 1399. godine, a sačuvano je i evanđelje koje mu je pripadalo, sa zapisom iz 1393. godine u kojem se navodi da je držao Lašvu i grad Toričan, a da mu je žena bila Resa, kći Vuka

⁸² RUDIĆ, *Bosanska vlastela*, 136.

⁸³ Pavao ANĐELIĆ, „Mesnovići, Masnovići, Bubanjici, humska i bosanska vlastela“, *Hercegovina: časopis za kulturno i historijsko nasljeđe*, vol. 2, 1982., 79–89; RUDIĆ, *Bosanska vlastela*, 85.

⁸⁴ RUDIĆ, *Bosanska vlastela*, 17, 23, 85–86, 232.

⁸⁵ ŠURMIN, *Hrvatski spomenici*, 97; RUDIĆ, *Bosanska vlastela*, 17, 31, 90, 139–142.

Hrvatinića, od koje je u miraz dobio župu Sanu. Pokopan je u svojem mauzoleju koji se sada nalazi u sklopu crkve u mjestu Turbe u blizini Travnika i utvrde Toričan.⁸⁶

Kao što se vidi iz prethodno izloženog, svi spomenuti plemići među svjedocima, bili su suvremenici kralja Dabiše i gotovo su svi posvjedočeni i u drugim ispravama s kraja vladavine kralja Tvrtka i početka Dabišina kraljevanja. Stoga, osim nekoliko neuobičajenih formulacija, ne postoji nikakva osnova da se popisom svjedoka osporava autentičnost isprave. Također, način na koji su svjedoci navedeni – bez izravnog spomena zakletve, kroz jamstvo prisustvom, u broju od dvanaest odličnika, uz (premda nedosljedan) spomen bosanskih zemalja – ide u prilog tezi da isprava nije krivotvorina jer su darovnice bosanskih vladara, za razliku od međunarodnih ugovora, sastavljane upravo na taj način i po takvom formularu.⁸⁷

Kada se sve uzme u obzir, osim nekoliko primjera koji su jedinstveni u korpusu latinskih isprava bosanskih vladara i velikaša, ali ne i u praksi šire regije, ne postoji ni jedan diplomatski sastojak koji bi mogao nužno dovesti u sumnju autentičnost povelje kralja Dabiše Čubranićima. Pojedine pogreške, prije svega u čitanju imena i titula, vjerojatno su posljedice oštećenja izvornika ili omaški bilježnika koji su povelju prepisivali skoro dvjesto godina nakon njezina nastanka, kada su imena bosanskih velikaša s kraja 14. stoljeća bila zaboravljena od većine. Tomu se može pripisati i različita grafija kod pojedinih riječi i imena, kada se usporede dubrovački i sarajevski primjerak (Vulatco – Wlatko, Vulk – Wlk, Valaki – Walaki, Clnuam – Cliunam i slično).

Okolnosti nastanka povelje i njezin sadržaj

Nakon što smo utvrdili da nema diplomatskih, niti prozopografskih prepreka da se Dabišina povelja Čubranićima ocijeni kao autentična, treba razmotriti i druge, političko-povijesne argumente, kao i sadržaj isprave koji, kako ćemo pokazati, također govore u korist teze o autentičnosti dokumenta.

⁸⁶ KLIKO, „Lašvanska vlastela“, 257–284; KLIKO, *Teočija*, 29–35, 51–91, 105–134; RUDIĆ, *Bosanska vlastela*, 139–144.

⁸⁷ ISAILOVIĆ, „Običajno pravo“, 132–135, 149–150.

Povelja je izdana 7. studenoga 1392. godine, skoro dvije i pol godine nakon što je bosanski kralj Tvrtko uspio zaokružiti svoju vlast nad većim dijelom Dalmacije i južne Hrvatske. Izvan okvira njegove države ostali su Zadar i otoci sjeverno i zapadno od njega, kao i krajevi sjeverno i zapadno od Zrmanje i zapadno od Une, za koje nemamo izravnih potvrda da su ikada priznavali bosansku vlast.⁸⁸ Kada je Tvrtko umro, u ožujku 1391. godine, naslijedio ga je srodnik Dabiša koji je pripadao starijoj generaciji vladajućeg roda Kotromanića.⁸⁹ Premda je već Tvrtko održavao veze s napuljskim Anžuvincima koji su s Žigmundom Luksemburškim ratovali oko ugarske krune, napuljski je utjecaj ojačao nakon njegove smrti, a glavni eksponenti tog utjecaja bili su nekadašnji mačvanski ban Ivaniš Horvat i spomenuta braća Hrvoje i Vuk Vukčići.⁹⁰

Nije sačuvana ni jedna isprava kraljeva Tvrtka i Dabiše u kojima su se oni izrijekom titulirali kao kraljevi Dalmacije i Hrvatske, te je upitno jesu li oni taj korak – preuzimanje titule – ikada napravili.⁹¹ To se vidi i iz povelje koju ovdje analiziramo. Tvrtko je svakako bio na tom putu, pozivajući se u svojim listinama izdanim dalmatinskim gradovima na kralja Ludovika kao svojeg prethodnika, a u listinama izdanim hrvatskom plemstvu i na Šubiće Bribirske kojima je i sâm, po majčinoj liniji, pripadao.⁹² Taj su put možda zaustavili, a možda odložili Tvrtkovi i Žigmundovi pregovori, a definitivno ga je okončala smrt bosanskog kralja 1391. godine. Dabišine pretenzije nisu bile tako opsežne i on je uglavnom prije svega nastupao kao Tvrtkov nasljednik. Unatoč tomu, u nekima od sačuvanih protokolarnih datacija u službenim ispravama dalmatinskih općina, bosanski su kraljevi, tih godina, povremeno, uz prekide kada je kao vladar navođen kralj Žigmund ili pak nitko (*vacante regno*), nazivani i kraljevima Dalmacije i Hrvatske jer se ti gradovi nisu smatrali dijelom Bosne, već kraljevine Dalmacije kojom je upravljao dalmatinsko-hrvatski ban.⁹³ Dabišin položaj bio je sve vrijeme nesigu-

⁸⁸ ANČIĆ, *Bosanska vlast*, 24–67; ISAILOVIĆ, *Politika bosanskih vladara*, 25–43.

⁸⁹ ORBINI, *Il regno de gli Slavi*, 350–351, 356–357, 361–362; ORBIN, *Kraljevstvo Slovena*, 141–142, 148–150, 154–155, 341–342, 344–345, 347; Sima ČIRKOVIĆ, *Istorija srednjovekovne bosanske države*, Beograd, 1964., 169–170; FILIPOVIĆ, *Kotromanići*, 61, 65, 79, 84–85, 162.

⁹⁰ RAČKI, „Izvadci“, 32–34; ANČIĆ, *Bosanska vlast*, 55–73; ISAILOVIĆ, *Politika bosanskih vladara*, 30–43.

⁹¹ ISAILOVIĆ, *Politika bosanskih vladara*, 20–22, 186–187, 190–193.

⁹² *Diplomatički zbornik*, sv. 17, 73–74, 297–299, 306–308, 312–313; ANČIĆ, *Bosanska vlast*, 134–137.

⁹³ ANČIĆ, *Bosanska vlast*, 47–67; ISAILOVIĆ, *Politika bosanskih vladara*, 27–43.

ran jer je vlast u novim stečevinama obnašao preko ljudi koji su tamo imali jače uporište jer su se istaknuli u Tvrtkovim vojnama između 1387. i 1390. godine. Ipak, ne čini se da su Dabiša, braća Vukčiči, Ivaniš Horvat i Vlatko Vuković Kosača imali problematične odnose i oprečne interese tijekom prve dvije godine od Tvrtkove smrti, a napuljski je utjecaj tada više služio za legitimiziranje bosanskih osvajanja i povezivanje s drugim mediteranskim silama nego što se osjećao kao efektivna vlast. Ladislav Napuljski dodjeljivao je brojne darovnice, od kojih su neke bile ostvarive, a neke nisu, ali je *de facto* uprava bila u rukama bosanskog plemstva i onog dijela hrvatskog plemstva koje je s njime prihvatilo suradnju.⁹⁴ Upravo se zato razdoblje od 1390. do 1394. godine nazivalo periodom bosanske (a ne napuljsko-bosanske) vlasti nad Dalmacijom i južnom Hrvatskom, a na čelu bosanske države je od 1391. godine bio kralj Dabiša.⁹⁵ Stoga je za očekivati da su braća Vukčiči svoju bansku čast već bili dobili od bosanskog vladara u vrijeme kada ju im je podijelio/potvrdio Ladislav Napuljski. Do krupnijih podjela između glavnih aktera među Žigmundovim protivnicima doći će tek u drugoj polovini 1393. godine, a do otvorenog sukoba 1394. godine.⁹⁶

Zbog svega izloženog, kao i zbog činjenice da je kralj Žigmund bio spremniji pregovarati s Tvrtkom, Dabišom i bosanskom vlastelom nego s Ladislavom Napuljskim koji mu je htio preoteti sve Zemlje ugarske krune, Dabišin položaj u Dalmaciji i južnoj Hrvatskoj bio je tijekom 1392. godine stabilniji nego što će biti poslije. U vrijeme kada je izdao povelju Čubranićima spremalo se (ako već nije bilo na snazi) primirje koje je najkasnije u prosincu 1392. godine Dabiša i službeno zaključio sa Žigmundom, tj. s njegovim poslanikom Ivanom od Szent Mihályja, i to prema načelu *status quo*. U takvim je okolnostima hrvatsko plemstvo u dubljem zaleđu Jadrana logično moglo od Dabiše tražiti potvrdu darovnica ugarskih i bosanskih vladara i namjesnika, kao i proširenje povlastica.⁹⁷ U tom trenutku jednostavno nije bilo izravnih naznaka da će se Dabišina vlast ubrzo okončati.

⁹⁴ RAČKI, „Izvadci“, 32–42.

⁹⁵ *Diplomatički zbornik*, sv. 17, 299, 308, 418, 583, 596; ANČIĆ, *Bosanska vlast*, 139–140.

⁹⁶ ANČIĆ, *Bosanska vlast*, 55–73; Emir O. FILIPOVIĆ, „Bosna i Turci za vrijeme kralja Stjepana Dabiše – neke nove spoznaje“, *Spomenica dr Tibora Živkovića*, ur. Irena Cvijanović, Beograd, 2016., 273–300.

⁹⁷ ANČIĆ, *Bosanska vlast*, 55–67, osobito str. 60, 64–65; ISAILOVIĆ, *Politika bosanskih vladara*, 36–43.

Kao što je naznačeno u prethodnom poglavlju, nastanak Dabišine isprave koja se ovdje analizira inicirao je destinatar. Naime, Vuk Vladislavić iz Vrhrike, iz roda Čubranića, podnio je molbu kralju Dabiši, koji ga je nazvao vjernim i srodnikom (*fidelis et affinis*), da mu se potvrde četiri listine koje su mu prije izdane, tražeći dodatno da kraljeva povelja kojom će one biti potvrđene u svoj sadržaj uvrsti i druge pojedinosti koje u njima nedostaju, a tiču se njegovih drugih nasljednih posjeda, tj. posjedovnih prava (konkretno: posjeda Srednje Brdo između Hlivna i Grahova i dijela sela Vitca u Vrhrici, sa svim pripadajućim zemljištima i resursima).⁹⁸ Nažalost, u Dabišinu povelju nisu, kao transumpti, integralno prenesene četiri isprave koje je Vuk Vladislavić podnio na potvrdu i koje su mogle sadržati i međe posjeda, već su navedeni samo u formi sažetka. Oni su označeni kao *patentes litterae*, pa su ih neki povjesničari nazvali „patentnim (otvorenim) pismima“.⁹⁹ Međutim, riječ je zapravo o latinskom parnjaku često korištenoga slavenskog termina „otvoreni list“, što se primarno odnosilo na sve dokumente koji nisu, nakon savijanja, bili zatvarani pečatom.¹⁰⁰

Navedene su četiri takve isprave prije izdane Vuku Vladislaviću: (1) isprava kraljice Elizabete, supruge kralja Ludovika Velikog iz 1381. godine, kojom je Vuku Vladislaviću i njegovu bratu Ratku dopustila da slobodno pozivaju i naseljavaju Vlahe na svoje posjede, izuzev kraljevih i kraljičinih Vlaha; (2) isprava kraljice Elizabete iz 1386. godine, izdana nakon Ludovikove smrti, kojom je Vuku Vladislaviću darovala selo Vranskinu (ili Vranšćinu), smješteno u kotaru (distriktu) Kosovo blizu Knina, koje je prethodno dala stanovitu pokojnom Sarah(in)u, ali ga je on zbog nevjerstva izgubio, pa ga je prenijela na Vuka da ga posjeduje i drži na isti način kako je to činio Sarah; (3) isprava dalmatinsko-hrvatskog bana Petra Cudara iz 1386. godine, kojom je Vuk dobio dio zemlje zvane Trnovo u Vrhrici; (4) isprava Stanoja Jelašića, tadašnjeg službenika kralja Tvrtka u Dalmaciji i Hrvatskoj, i Budislava, kraljeva kaštelana Knina, iz 1389. godine, kojom je Vuk, za svoju vjernu službu spomenutima i mnogostruke zasluge, dobio neke zemlje u podgrađu Knina, omeđene s juga Radmanovim vinogradom (ili, prema dubrovačkom

⁹⁸ HR-DADU-30.2 Diversa de foris, sv. 8, fol. 34r-35v; BH-ABIH, Povelja kralja Dabiše, fol. 1r-1v.

⁹⁹ HRABAK, „Tradicijska“, 347, 352; TOŠIĆ, „Dvije povelje“, 15–16.

¹⁰⁰ BRKOVIĆ, *Isprave*, 101–107; ISAILOVIĆ, *Vladarske kancelarije*, 287–289, 294–295.

primjerku, vinogradom Badanja), sa sjevera Lucijinim vinogradom, a s istoka močvarnim zemljištem.¹⁰¹

Stavljajući ove isprave u širi povijesni kontekst, možemo utvrditi da one održavaju realnost i ni po čemu nisu sumnjive. Kraljica Elizabeta, koju kralj Dabiša naziva „kraljicom Ugarske itd.“ i „našom sestrom“, bila je kći bana Stjepana II. Kotromanića, Dabišina bliskog srodnika, najvjerojatnije strica.¹⁰² Uloga kraljice Elizabete u upravi na prostoru Dalmacije i Hrvatske, čak i za vrijeme života njezina supruga, više je puta posvjedočena, a njoj su katkad išli i prizivi u slučajevima kada netko od plemenitih ljudi nije bio zadovoljan prvostupanj-skom presudom.¹⁰³ Početkom 80-ih godina 14. stoljeća izdala je više isprava koje se tiču vlaških naseljavanja i zabrana činjenja štete, a zabilježeno je više isprava tijekom kasnoga srednjeg vijeka kojima je hrvatskom plemstvu dopušteno da naseljavaju Vlahe na svoje posjede, što bi bilo u skladu s navodima iz prve isprave koju je Vuk Vladislavić podnio na potvrdu, a u kojoj je kraljica njemu i bratu mu Ratku dala pravo da na svoje posjede dovode Vlahe, osim kraljevih i kraljičinih.¹⁰⁴

Druga isprava potječe iz vremena kada je kraljica-majka Elizabeta bila praktički regent svojoj kćeri – kraljici Mariji, a morala bi biti izdana prije njezina zarobljavanja kod Gorjana. Za očekivati je da se to zbilo između 7. veljače, kada je napadnut i efektivno zbačen kralj Karlo Drački (preminuo 24. veljače od za-

¹⁰¹ HR-DADU-30.2 Diversa de foris, sv. 8, fol. 34r-35r; BH-ABIH, Povelja kralja Dabiše, fol. 1r-1v.

¹⁰² O kraljici Elizabeti i njezinim rodbinskim vezama u: Petar ROKAI, „Bibliografsko-genealoška beleška o ugarskoj kraljici Jelisaveti Kotromanić“, *Zbornik Matice Srpske za istoriju*, vol. 28, 1983., 129–133; Pál ENGEL, *The Realm of St Stephen: A History of Medieval Hungary, 895-1526*, London, 2001., 163, 169, 171, 188–190, 195–199; Mladen ANČIĆ, „The Murder of Queen Elizabeth – a Case Study of the Late Medieval Political Propaganda“, *Aspice hunc opus mirum. Zbornik povodom sedamdesetog rođendana Nikole Jakšića*, ur. Ivan Josipović, Miljenko Jurković, Zagreb, Zadar, 2020., 385–406.

¹⁰³ Kraljica je djelovala i donosila presude prema „običajima Hrvatske“. Josip KOLANOVIĆ, „Hrvatsko običajno pravo prema ispravama XIV. i XV. stoljeća“, *Arhivski vjesnik*, vol. 36, 1993., 85–97; Mladen ANČIĆ, „Dva teksta iz sredine 14. stoljeća. Prilog poznavanju „društvenog znanja“ u Hrvatskom Kraljevstvu“, *Starohrvatska prosvjeta*, serija III, vol. 40, 2013., 195.

¹⁰⁴ *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, sv. 16, ur. Tadija Smičiklas, Marko Kostrenčić, Jakov Stipišić, Miljen Šamšalović, Zagreb, 1976., 11, 125–126, 243–245, 269–270, 357–358, 480–481; Mladen ANČIĆ, „Gospodarski aspekti stočarstva Cetinskog komiteta u XIV stoljeću“, *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, vol. 14, 1987., 72–77, 80–87, 93–94; Mladen ANČIĆ, „Registar Splitskoga kaptola“, *Fontes: izvori za hrvatsku povijest*, vol. 20, 2014., 35–37, br. 4-6, 40–41, br. 8, 89–91, br. 21, 120–121, br. 30.

dobivenih rana) i 25. srpnja 1386. godine.¹⁰⁵ Premda se može samo spekulirati, Vuk Vladislavić mogao je podržati kraljice protiv Karla Dračkog, nekadašnjega dalmatinsko-hrvatskog hercega i tako steći novi posjed u kotaru Kosovo, dok je spomenuti nevjerni Sarah, kojemu je taj posjed oduzet, mogao biti pristaša druge strane. Međutim, kako se on spominje kao pokojni, može biti da se to nevjerstvo dogodilo prije, a ne u navedenih nekoliko mjeseci 1386. godine. Ime Sarah (jednom u obliku Sarahin), po svemu sudeći, predstavlja inačicu imena Saracen. Kada je riječ o hrvatskom plemstvu, zabilježena je jedna osoba pod imenom Sarah, i to u selu Radučiću, zapadno od Knina, na svega nekoliko kilometara udaljenosti od područja Kosova. On je kao plemić i kraljev čovjek (*homo regius*) naveden kao suradnik u istrazi Kninskog kaptola u vezi s incidentom između kraljevskih Vlaha i Vlaha knezova Krbavskih u listopadu i studenome 1398. godine.¹⁰⁶ Sam Radučić bio je dio Kninske županije, ali ne i kotara (distrikta) Kosovo jer se nalazio na desnoj obali Krke gdje je bio kotar Unačice.¹⁰⁷ Čini se da je ovaj Sarah bio srodnik kasnijih plemića od Radučića, ali prema kronologiji on ne bi mogao biti osoba spomenuta u Dabišinoj ispravi. Premda je nedavno objavljen jedan osmanski popis nahije Kosovo, selo Vranskina (Vranščina) u njemu se ne spominje, kao ni u drugim, do sada poznatim srednjovjekovnim izvorima (izuzev ove Dabišine povelje).¹⁰⁸ Moguće je, stoga, da je toponim loše transkribiran u prijepisu iz 1569. godine, iz kojeg se dalje prenosio, ili je pak riječ o zaseoku ili lokalitetu koji je do vremena turske vlasti nestao, a u ispravi je jasno zabilježeno da je to selo blizu Knina (*prope Tninium site*).¹⁰⁹

Treća spomenuta isprava jest ona koju je izdao dalmatinsko-hrvatski ban Petar Cudar (Zudar), također 1386. godine. Prema raspoloživim podacima, Cudar je dužnost bana, nakon pogibije Nikole I. Gorjanskog 25. srpnja 1386.,

¹⁰⁵ ENGEL, *The Realm of St Stephen*, 195–198.

¹⁰⁶ *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, sv. 18, ur. Tadija Smičiklas, Duje Rendić Miočević, Miljen Šamšalović i dr., Zagreb, 1990., 386, 388.

¹⁰⁷ O srednjovjekovnom Kosovu, južno od Knina: Stjepan GUNJAČA, „Hrvatsko historijsko Kosovo“, *Ispravi i dopune starijoj hrvatskoj historiji*, knj. III, Zagreb, 1975., 129–168; Franjo SMILJANIĆ, „Teritorij i granice Kninske županije u srednjem vijeku“, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, vol. 27, 1987.-1988., 136, 140–141, 143–146, 148; Aleksandar JAKOVLJEVIĆ, Neven ISAILOVIĆ, „Popis nahije Kosovo iz 1574. godine“, *Mešovita građa (Miscellanea)*, vol. 34, 2013., 25–31. Dabišina povelja Čubranićima jedini je izvor u kojem se Kosovo izravno navodi kao kotar (*districtus*).

¹⁰⁸ JAKOVLJEVIĆ, ISAILOVIĆ, „Popis nahije Kosovo“, 25–69.

¹⁰⁹ HR-DADU-30.2 Diversa de foris, sv. 8, fol. 34r-34v; BH-ABIH, Povelja kralja Dabiše, fol. 1r.

obnašao najkasnije od 24. rujna 1386. godine, a predao ju je novom banu, Ladislavu od Lučenca prije 10. kolovoza 1387., što potvrđuje da je tijekom godine izdavanja listine Vuku Vladislaviću doista bio na banskom položaju i što bi značilo da je listinu izdao u drugoj polovini 1386. godine.¹¹⁰ Ubikacija „čestice zemlje“, tj. dijela sela Trnova u Vrhrici koji je Vuk dobio od bana bit će određena u sljedećem poglavlju. U nedostatku cijele isprave nije moguće utvrditi je li ban Vuku dodijelio dio Trnova kao pokrajinski namjesnik, iz fonda kraljevskih imanja, ili mu je on dosuđen kao udio koji mu je pripadao u do tada nepodijeljenim posjedima plemenitih Čubranića.

Najzad, četvrta isprava nastaje u vrijeme kada je kralj Tvrtko već kontrolirao dijelove južne Hrvatske u zaleđu dalmatinskih gradova. Riječ je o 1389. godini, kada se vojska sastavljena od bosanskog plemstva i njihovih hrvatskih saveznika bila učvrstila na području Kninske županije i u samom Kninu.¹¹¹ Djeluje da je Vuk Vladislavić bio među onim pripadnicima hrvatskog plemstva koje se nije opiralo novim vlastima, već je s njima uspostavilo suradnju. Zato se ističe da je posjed u podgrađu Knina dobio zbog vjernosti i zasluga. Osobe koje su mu posjed dodijelile su Stanoje (u ovoj povelji nazvan Stane) Jelašić, tadašnji službenik kralja Tvrtka u „tim krajevima“ (misli se na Hrvatsku ili na dalmatinsko-hrvatski banat), i kraljev kaštelan Knina – Budislav. Dok se Budislav spominje samo u ovoj ispravi, Stanoje Jelašić poznata je osoba koja se u izvorima javlja od 1376. do 1392. godine, u Tvrtkovoju i Dabišinoj službi. Nazivan je plemićem i knezom, podizao je dohotke od Dubrovčana za spomenute bosanske kraljeve, a 1390. godine bio je među osobama koje su bile zadužene za utvrđivanje granica splitske općine. Ovaj posljednji podatak potvrđuje da je on imao svoja zaduženja u sređivanju prilika u Dalmaciji i Hrvatskoj i da je doista bio kraljev opunomoćenik *in partibus illis*. Kako Dabiša naziva Stanoja pokojnim (*quondam*), značilo bi da je on umro između 21. kolovoza i 7. studenoga 1392. godine, što dostupni izvori dopuštaju.¹¹² Referirajući na kralja Tvrtka, Dabiša ga naziva „blaženog

¹¹⁰ Pál ENGEL, *Magyarország világi archontológiája (1301-1457)*, vol. 1, Budapest, 1996., 24.

¹¹¹ ŠIŠIĆ, *Vojvoda Hrvoje*, 63–70, 74–77; ANČIĆ, *Bosanska vlast*, 24–46.

¹¹² Sime LJUBIĆ, *Listine o odnošajih između južnoga Slavenstva i Mletačke republike*, vol. IV, Zagreb, 1874., 283–284; STOJANOVIĆ, *Stare srpske povelje*, vol. I/1, 175; Mihailo DINIĆ, „Dubrovački tributi (Mogoriš, Svetodimarski i Konavoski dohodak, Provižun braće Vlatkovića)“, *Glas. Srpska kraljevska akademija*, vol. 168, 1935., 233, bilj. 51; Ivan LUCIĆ, *Povijesna svjedočanstva*

spomena kraljem Stefanom Tvrtkom, bratom i izravnim prethodnikom našim“, što je formulacija kojom se koristio i u drugim svojim ispravama.¹¹³

Zemljište koje je Vuk dobio u kninskom podgrađu nije moguće bliže utvrditi, ali povelja potvrđuje postojanje podgrađa, o čemu je već pisao Mladen Ančić, kao i zasada vinograda u njemu. Dubrovački primjerak naziva vinograd koji se nalazi južno od Vukova *vineam Badanam* – vinograd Badanja, dok ga sarajevski kvalificira prema posjedniku: *vineam Radmani* – Radmanov vinograd. Premda je Ančić već dokazao da bi korištenje termina Badanj imalo smisla, jer on označava kacu ili pak kanal ili izdubljeno drvo kojim se provode tekućine (voda, ali i vino)¹¹⁴, skloniji smo mišljenju da je ovdje ipak riječ o imenovanju vinograda po posjedniku, za što postoje brojni primjeri, a i drugi vinograd (sjeverna međa Vukova posjeda) određuje se prema vlasnici, stanovitoj Luciji.¹¹⁵ S istočne strane, Vukovo je zemljište graničilo s močvarom (*iuxta paludem*), a poznato je da je rijeka Krka plavila ravnicu istočno i jugoistočno od Knina, praveći močvarna jezera.¹¹⁶

Kralj Dabiša je, u dispozitivnom dijelu svoje isprave istaknuo kako je Vuk Vladislavić služio ne samo spomenutoj kraljici Elizabeti i kralju Tvrtku za njihova života već i samom Dabiši, što je vjerno nastavio i nakon njihove smrti. Navedeno je da je Vuk s njime i rodbinski povezan (*affinis*, odnosno *sit parentella coniunctus*) tako što je oženio njegovu nećakinju ili unuku (*nep-tem nostram duxerit et nunc habeat in uxorem*).¹¹⁷ Identitet ove osobe nije

o Trogiru, vol. II, Split, 1979., 742; TOŠIĆ, „Dvije povelje“, 15–16; Aleksandra FOSTIKOV, „Četiri pisma bosanskog kralja Stefana Dabiše Dubrovačkoj opštini o bosanskim dohocima“, *Stari srpski arhiv*, vol. 7, 2008., 129–133, 139; Emir O. FILIPOVIĆ, *Viteštvo u srednjovjekovnoj Bosni*, Zagreb, 2024., 80–82, 165–166.

¹¹³ MIKLOSICH, *Monumenta serbica*, 226; STOJANOVIĆ, *Stare srpske povelje*, vol. I/1, 174, 177, 179; ANČIĆ, *Bosanska vlast*, 139–140; FILIPOVIĆ, *Kotromanići*, 36, 39. Na sličan je način Tvrtka nazivao i kralj Ostoja, STOJANOVIĆ, *Stare srpske povelje*, vol. I/1, 419, 426.

¹¹⁴ *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, vol. I, Zagreb, 1882., 145, s.v. „badañ“; Vladimir MAŽURANIĆ, *Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik*, vol. I, Zagreb, 1975.², 12, s.v. „badanj“.

¹¹⁵ HR-DADU-30.2 *Diversa de foris*, sv. 8, fol. 34v; BH-ABIH, *Povelja kralja Dabiše*, fol. 1r.

¹¹⁶ Krešimir KUŽIĆ, „Four Lakes from Mercator's Map of Croatian Regions and Causes of their Extinction“, *Geoadria*, vol. 6, no. 1, 2001., 6–9, 11.

¹¹⁷ HR-DADU-30.2 *Diversa de foris*, sv. 8, fol. 34r, 35v; BH-ABIH, *Povelja kralja Dabiše*, fol. 1r–2r. Zanimljivo je da 1409. godine kralj Ostoja naziva kneza Grgura Galešića, možda pripadnika hlivanjske vlasteoske obitelji, svojim nećakom (STOJANOVIĆ, *Stare srpske povelje*, vol. I/1, 439; FILIPOVIĆ, *Kotromanići*, 100).

poznat, ali svjedoči o bliskim vezama Čubranića i bosanske vladarske obitelji koje su vjerojatno sklopljene u vrijeme nakon smrti kralja Ludovika 1382. godine, ako ne i nakon otpočinjanja rata za Dalmaciju i južnu Hrvatsku 1387. godine.¹¹⁸ Zbog vjerne službe i obiteljske povezanosti, Dabiša je Vuku potvrdio i ono što nije bilo sadržano u četirima podnesenim ispravama, a to su njegovi nasljedni posjedi (*possessiones hereditarias*) Srednje Brdo, između Hlivna i Grahova¹¹⁹, te dio (*portionem*) Vitca u Vrhrici sa zemljištima, vodama, drugim resursima i prihodima. Kao čin Dabišine milosti, potvrda se odnosi i na Franka, sina spomenutoga pokojnog Ratka, Vukova brata, i to prema običaju „novog naslova darovanja“ (*nove donationis titulo*), što je bio anžuvinski, a ne bosanski pravni institut.¹²⁰ Time je praktički potvrđen posjed hiži Vladislavića iz roda Čubranića, zauvijek i s pravom da to naslijede njihovi zakoniti nasljednici i srodnici.

Povrh potvrde starih darovnica i posjeda, Dabiša je Vuku i njegovu sinovcu Franku dodijelio i druge povlastice i imunitete: (1) da mogu slobodno i bez zapreka na svoje posjede pozivati, dovoditi i zadržavati koje god Vlahe, osim Vlahu kralja Dabiše; (2) da Vuka i Franka imaju naslijediti najbliži i najmundriji (u smislu: najistaknutiji) rođaci prema stupnju i liniji rodbinske veze, a ne da se njihovi posjedi vrate kralju, dvoru ili komori; (3) da Vuk, Franko i njihovi srodnici, spomenuti kao mogući nasljednici, ne mogu biti pozvani ni pred kog sudca, osobu ili sud, osim pred kralja i njegov sud; (4) da nisu u obvezi ići u vojnu službu, niti smiju na to biti prisiljeni osim kada kralj osobno predvodi tu vojnu; inače su dužni samo, prema kraljevu običaju i načinu Hrvatske, plaćati i davati doprinos za ratovanje u novcu (što bi odgovaralo *vojšćini*¹²¹); (5) da

¹¹⁸ Zna se samo da je Vladika, unuka kralja Dabiše po kćeri Stani, bila udana za Jurja Radivojevića. MIKLOSICH, *Monumenta serbica*, 224–225; FILIPOVIĆ, *Kotromanići*, 99–100; RUDIĆ, *Bosanska vlastela*, 54–56, 59; Adis ZILIĆ, *Radivojevići – Vlatkovići vlastela Humske zemlje i Krajine*, Sarajevo, 2021., 47–50, 58, 94, 103, 134, 299, 342, 380, 397, 415.

¹¹⁹ Grahovo se spominje u izvorima od 1369. godine. ANČIĆ, „Registar Splitskoga kaptola“, 30, br. 1.

¹²⁰ HR-DADU-30.2 Diversa de foris, sv. 8, fol. 35r-36r; BH-ABIH, *Povelja kralja Dabiše*, fol. 1v-2r; Martyn C. RADY, *Nobility, Land and Service in Medieval Hungary*, London, Basingstoke, 2000., 100–101, 107, 199.

¹²¹ MAŽURANIĆ, *Prinosi*, vol. II, 1594; Stjepan ANTOLJAK, „Pobiranje marturine, crkvene desetine i vojšćine u zadarskom distriktu“, *Starine. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti*, vol. 49, 1959., 227–234; Mladen ANČIĆ, „Gradu kmeti ili iobagiones castri kao element društvene strukture Hrvatskoga Kraljevstva“, *Miscellanea Hadriatica et Mediterranea*, vol. 6, 2019., 98–104.

sve kupnje zemljišta, posjeda, prava i nasljednih dobara imaju ostati valjane i nepovredive zauvijek, osim ako su u suprotnosti s kraljevim pravima koja on uvijek zadržava i ostavlja sebi; (6) da kraljevska riznica ni od kog čovjeka Vladislavića, bez obzira na njihov status (u sarajevskom primjerku, vjerojatno greškom: spol), u kraljevo ime ne zahtijeva nikakav porez, danak ili doprinos narodnim jezikom zvan „kuna“ (*vulgariter dictum cuna*)¹²², niti da se itko prisiljava plaćati ga; (7) da se nikada drugi Vlasi, pa tako i kraljevi, ne smiju bez njihove volje naseliti na njihove zemlje, boraviti, ostajati, napasati stoku ili na bilo koji drugi način nanijeti im štetu; (8) da se desetina koja se ubire od njihovih ljudi ne smije potraživati i naplaćivati, osim one koja je prethodno pravilno razrezana i u cjelini procijenjena; (9) da svaki njihov deseti čovjek i svi njihovi *vojnici*¹²³ budu oslobođeni obveze davanja desetine te da je nitko od njih nije dužan plaćati, bez obzira na bilo kakve isprave, listine, milosti, slobostine, običaje i zakone koji bi tvrdili suprotno – sve njih Dabiša svojom poveljom poništava. Sve navedene povlastice kralj je zajednički dao i potvrdio Vuku Vladislaviću i njegovu sinovcu Franku.

Kao što se može vidjeti, unatoč tomu što je vlast u tom trenutku efektivno obnašao bosanski kralj Dabiša i što se njemu, a ne kralju Žigmundu ili Ladislavu Napuljskom, obraćaju Vladislavići iz roda Čubranića, sve odredbe povelje u suglasju su s običajima Hrvatskog Kraljevstva u čijem su sastavu, kao pripadnici zajednice plemenitih Hrvata, Čubranići djelovali. Prema tome pravnom okviru, nastalom u anžuvinskom vremenu, upravljao se i kralj Dabiša kao tadašnji *de facto* vladar južne Hrvatske. Premda je sačuvan izvor po kojem su Bosanci tijekom svoje vlasti u Hrvatskoj plemenu Prkalja nametnuli porez suprotan lokalnim običajima,¹²⁴ u slučaju Vladislavića uočavamo samo spomenute uobičajenih hrvatskih običaja i poreza, što uključuje: pravo na dovođenje vlaških skupina, kraljevsku zaštitu od šteta koje čine Vlasi, desetinu, vojščinu

¹²² MAŽURANIĆ, *Prinosi*, vol. I, 557–558, 633–634; ANTOLJAK, „Pobiranje marturine“, 227–234; ANČIĆ, „Gradu kmeti“, 93–94, 98, 101–104; Tomislav BILIĆ, „Kunino krzno – novac posebne namjene tijekom srednjovjekovnog razdoblja na području suvremene Hrvatske i njegova uloga u kreiranju nacionalnog monetarnog narativa“, *Radovi. Zavod za hrvatsku povijest*, vol. 56, no. 2, 2024., 163–169.

¹²³ HU-MNL-OL, *Diplomatikai Levéltár* (dalje: DL) 32650; Lajos THALLÓCZY, Antal HODINKA, *A horvát véghelyek oklevéltára 1490-1527.*, Budapest, 1903., 17–18; Josip ADAMČEK, Ivan KAMPUŠ, *Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV i XVI stoljeću*, Zagreb, 1974., 2.

¹²⁴ *Diplomatički zbornik*, sv. 18, 139–140; ISAILOVIĆ, *Politika bosanskih vladara*, 58.

i marturinu (kunovinu), ustanovu „vojnika“, pravo na rodovsko nasljeđivanje (što je običaj prisutan i u Bosni).

Na kraju smo dužni spomenuti i određene Hrabakove pogreške koje su se prenosile u radove drugih povjesničara. On naziva Vranskinu visom, premda se ona jasno navodi kao selo (*villa*). Također kaže da je Stanoje Jelašić darovao zemlju u kninskom predgrađu kaštelanu Budislavu, premda je Budislav zapravo drugi auctor isprave izdane Vuku Vladislaviću. Nadalje, Hrabak Budislavu pripisuje i posjed Srednjeg Brda, „između Dudme i Grahova“ i dijela Vitca, a kao drugog udjelnika u tom posjedu navodi Ivana, sina Raska (prije navedenog kao Ratko). U Hrabakovoj postavci, Budislav je srodnik Čubranića, a uvodi se i Ivan, sin Ratka/Raska, koji uopće ne postoji.¹²⁵ Kada je riječ o toponimima, u dubrovačkom primjerku na jednom mjestu doista piše *Cliudmam* (ne *Dudmam*), a na drugom *Clnuam*. U sarajevskom primjerku stoje pak prepoznatljiviji *Cliunam* i *Cliunum* – Hlivno.¹²⁶ I kada govori o povlasticama, Hrabak nije precizan, ali pojam „kuna“ nije mogao ni pronaći jer on u dubrovačkom primjerku pogreškom glasi „una“.¹²⁷ Navodi, dalje, da se svi Vlasi, pa i kraljevi mogu spuštati na njihove posjede ako ne prave štetu, premda stoji upravo suprotno – da se ničiji Vlasi, bez volje Vuka i Franka, ne smiju spuštati na njihove posjede. Najzad, kombinirajući različite stavke, on tumači da se od tih Vlaha neće uzimati desetina, ali će svaki deseti od njih služiti kao vojnik (citirajući pojam *voinici* iz isprave).¹²⁸ Na taj način, ne samo da je iskonstruirao specifičan vlaški zakon, koji se u povelji ne navodi, već ga je povezao s Vlasima koji dolaze sa strane, a kojima je zapravo zabranjen pristup posjedima Čubranića.

¹²⁵ HRABAK, „Tradicija“, 352, bilj. 34. Usp. TOŠIĆ, „Dvije povelje“, 15–17; ANČIĆ, „Knin“, 92–93, bilj. 134; JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 49–50, 67; Tanja RIBAR, *Zapadne strane u srednjovjekovnoj bosanskoj državi*, Beograd, 2010., 91–92.

¹²⁶ HR-DADU-30.2 Diversa de foris, sv. 8, fol. 35r, 36r; BH-ABIH, Povelja kralja Dabiše, fol. 1v-2r.

¹²⁷ HR-DADU-30.2 Diversa de foris, sv. 8, fol. 36v; BH-ABIH, Povelja kralja Dabiše, fol. 2v; HRABAK, „Tradicija“, 352, bilj. 34.

¹²⁸ HRABAK, „Tradicija“, 352, bilj. 34.

Destinatari povelje – Vladislavići iz roda Čubranića i njihovi posjedi

Potrebno je, na kraju, bliže identificirati destinatare Dabišine povelje Čubranićima. Taj su zadatak umnogome olakšali Đuro Tošić i Ivan Jurković. Premda nijedan od njih nije donio prijedlog cjelovitog rodoslovlja, oni su uspjeli izbjeći Anđelićeve zablude o povezivanju Čubranića sa splitskim rodom Ciprianis¹²⁹ i naći praktički sve podatke o Vuku Vladislaviću i Franku Ratkoviću Vladislaviću, s tim što su Jurkovićeви nalazi detaljniji i točniji, a njegovo ubiciranje posjeda Vladislavića u Vrhrici skoro besprijekorno.

Historiografija je o rodu Čubranića ostavila dosta pabiraka, ali razmjerno malo radova posvećenih samo njima.¹³⁰ Teorije o podrijetlu ovoga plemenitog roda i mogućnostima njegova potpunog izjednačavanja s plemenitim Hliviljanima nisu predmet ovog rada.¹³¹ Neki su autori nastojali sve plemenite Hliviljane povezati s tim rodom, dok su drugi spekulirali da se Čubraniće može povezati makar s Tatarom Hliviljaninom spomenutim 1207. godine (a možda i 1194. godine).¹³² Sačuvana povelja kralja Ostoje iz 1400. godine, ko-

¹²⁹ ANĐELIĆ, „Povelja kralja Dabiše“, 136–141. Usp. TOŠIĆ, „Dvije povelje“, 10–11, 15; Mladen ANČIĆ, „Ser Ciprijan Zaninov. Rod i karijera jednog splitskog patricija druge polovice XIV. st.“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru*, vol. 39, 1997., 38–51, osobito str. 38.

¹³⁰ Vjekoslav KLAJČ, „Topografske sitnice“, *Viestnik Hrvatskog arheološkog društva*, vol. 3, 1881., 70–71; KLAJČ, „Hrvatska plemena“, 77–79; Vjekoslav KLAJČ, „Građa za topografiju i historiju Hlivanjske županije i grada Hlivna“, *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva*, nova serija, vol. 15, 1928., 17–18, 22–24; Miho BARADA, „Čubranići“, *Hrvatska enciklopedija*, vol. IV, Zagreb, 1942., 380; Stjepan ANTOLJAK, „Izumiranje i nestanak hrvatskog plemstva u okolici Zadra“, *Radovi Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru*, vol. 9, 1962., 90, 93, 98, 102, 104, 106, 109, 113; ANĐELIĆ, „Povelja kralja Dabiše“, 136–143; Tatjana RADAUŠ, „Čubranići“, *Hrvatski biografski leksikon*, vol. 3, Zagreb, 1993., 111–112; TOŠIĆ, „Dvije povelje“, 10–18, 20–22; Ante MILOŠEVIĆ, *Vrlika: starohrvatska župa Vrh Rika*, Split, 1997., 10–13, 25; Mladen ANČIĆ, *Livno. Srednjovjekovna hrvatska županija*, Split, 2001., 16–18, 25–26; JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 25–68; RIBAR, *Zapadne strane*, 14–15, 52–54, 86–95, 142; Ivan MAJNARIĆ, *Plemstvo zadarskog zaleđa u XIV. i XV. stoljeću*, Zadar, 2018., 58, 130, 181, 197–198, 211, 216, 348, 350–351; RUDIĆ, *Bosanska vlastela*, 16–17, 138–139, 231–232.

¹³¹ KLAJČ, „Hrvatska plemena“, 77; ANĐELIĆ, „Povelja kralja Dabiše“, 136–143. Usp. ANTOLJAK, „Izumiranje i nestanak“, 90, bilj. 562.

¹³² *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, sv. 2, ur. Tadija Smičiklas, Zagreb, 1904., 268; *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, sv. 3, ur. Tadija Smičiklas, Zagreb, 1905., 64, 67; KLAJČ, „Građa za topografiju“, 16–17, 24; ANĐELIĆ,

jom ustupa Hrvoju Vukčiću kraljevske posjede u Hlivanjskoj županiji, bila je predmetom brojnih analiza, a dovela je i do podjela u razmatranjima o podrijetlu pojedinih plemićkih rodova.¹³³ Kao glavno se pitanje nametnulo jesu li svi oni dio starih plemenitih rodova ili se dio njih uzdignuo iz sloja gradokmeta (Voihnići, Galešići). Ostalo je upitno također jesu li svi plemeni Hliviljani u 14. i 15. stoljeću samo hiže roda Čubranića.¹³⁴ Za našu je temu bitno da postoji načelni konsenzus da su Čubranići bili stari plemićki rod koji je dobio svoje ime po stanovitom Čubranu ili Čubrijanu (što može biti hrvatska verzija imena Ciprijan), koji je vjerojatno živio sredinom ili u drugoj polovini 13. stoljeća, te da od njega potječu kasnije hiže (kuće, porodice, *domus*) plemenitog roda Čubranića. Spekuliralo se jesu li prvi poznati Čubranići Čubranovi sinovi, unuci ili praunuci ili pak praunuci Tatara Hliviljanina, ali se dugo smatralo da se prvi pouzdani spomeni o njima u sačuvanim izvorima pojavljuju na kraju razdoblja dominacije Šubića Bribirskih nad Hrvatskom i Dalmacijom.¹³⁵ Međutim, kako je utvrdio Mladen Ančić, već se 1274. godine spominju Ninoslav, Grgur i Ladislav, sinovi Ciprijana, dok se 1275. godine Vojihna spominje kao vojvoda Ninoslava Ciprijanova.¹³⁶

Rodoslovlje roda Čubranića i njegovih ogranaka nije lako rekonstruirati zbog praznina u izvorima, kao i zbog veoma čestog ponavljanja nekih imena (Vladislav, Ratko i Juraj). Rodovska odrednica *de genere Cubranich/Ciprianich* postaje relativno uobičajena u izvorima od druge polovine 14. stoljeća, ali je do tada već uznapredovala podjela na hiže, koje se ne mogu u potpunosti ispratiti. Jurković, koji smatra da su svi hlivanjski plemići 14. i 15.

„Povelja kralja Dabiše“, 136–139, 143; ANČIĆ, *Livno*, 16–18; JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 25–33, 40–46. Usp. ANČIĆ, „Gradu kmeti“, 109–111, 113–115.

¹³³ Ivan KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, „Spomenici bosanski i crnogorski“, *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku*, vol. 2, 1852., 36–38; MIKLOSICH, *Monumenta serbica*, 247–250; Stojan NOVAKOVIĆ, „Povelja kralja Stjepana Ostoje vojvodi Hrvoju i sinu mu Baoši, godine 1400. 8. dekembra“, *Glasnik Srpskog učenog društva*, vol. 23, 1868., 48–53.

¹³⁴ ANČIĆ, *Livno*, 16–20, 23–28; JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 40–46; ANČIĆ, „Gradu kmeti“, 109–111, 113–115.

¹³⁵ KLAJČ, „Građa za topografiju“, 17, 22–24; ANĐELIĆ, „Povelja kralja Dabiše“, 136–139, 143; TOŠIĆ, „Dvije povelje“, 13–14; ANČIĆ, *Livno*, 16–18, 25; JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 34–43, 46; RIBAR, *Zapadne strane*, 86–90.

¹³⁶ Miho BARADA, *Trogirski spomenici*, knj. I/2, Zagreb, 1950., 21, 85–86, 94–95; ANČIĆ, „Gradu kmeti“, 109–111, 113–115.

stoljeća srodnici, nabrajao je 15 hiža na prijelazu između navedenih stoljeća.¹³⁷ Uopćeno se smatra da su prvi važniji pripadnici Čubranića sinovi Mihovića spomenuti u krugu Mladena II. Šubića 1322. godine, prije njegova pada. Jedan od te braće bio bi vojvoda Juraj Mihovil(ov)ić koji se 1324. godine našao u taboru protivnika Jurja II. Šubića, dok je 1326. godine, kao pristaša Nelipčića, bio protivnik bosanskog bana Stjepana II. Uglavnom se navodilo da je ban Stjepan oko 1326. godine zauzeo Hlivanjsku županiju i protjerao svoje protivnike. Zbog izostanka daljnjih spomena Mihovil(ov)ića smatralo se da je vojvoda Juraj umro ili poginuo, a da se njegova obitelj preselila preko Dinare, u Vrhriku.¹³⁸ Međutim, Mladen Ančič upozorio je na to da osvajanja bana Stjepana najvjerojatnije nisu bila tako rana, odnosno da Hlivno možda nije bilo u njegovim rukama ni 1335. godine.¹³⁹ Zbog toga treba ostaviti otvorenu mogućnost da su Čubranići u Vrhriku došli ne kao izbjeglice iz matičnog kraja već darovnicom ili kupnjom posjeda na teritoriju koji je geografski blizak Hlivnu i s kojim je Hlivanjska županija tijekom povijesti bila migratorno povezana. Premda se smatra da je Vrhrika ili odijeljena od Cetinske županije, a zatim zbog političkih i crkvenih veza s Kninom postala dijelom Kninske županije, ili je od početka bila u njezinu sastavu, veze s Hlivnom su u kasnome srednjem vijeku nepobitne, i to ne samo preko rodbinskih veza plemića.¹⁴⁰

Prvi pouzdani trag u identificiranju hiže Vladislavića iz roda Čubranića, destinatar povelje kralja Dabiše iz 1392. godine bio bi spomen knezova Vladislava i Ratka Čubranića u mletačkom dokumentu iz 1342. godine, za koje nije jasno u kojemu su međusobnom rodbinskom odnosu, ali su svakako djelovali zajedno. Njima su vlasti Venecije zahvaljivale na uslugama promletačkoj struji u Šibeniku.¹⁴¹ Na osnovi dokumenta iz 1366. godine kojim se konstatira

¹³⁷ JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 36–37.

¹³⁸ ANĐELIĆ, „Povelja kralja Dabiše“, 137–139; JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 30–31, 33–37, 39, 45–46; RIBAR, *Zapadne strane*, 87–92.

¹³⁹ ANČIĆ, *Putanja klatna*, 132–133, bilj. 73.

¹⁴⁰ KLAJČ, „Topografske sitnice“, 68–72; Stjepan GUNJAČA, „Tiniensia Archeologica-Historica-Topographica II“, *Starobrvatska prosvjeta*, serija III, vol. 7, 1960., 29–30; SMILJANIĆ, „Teritorij i granice“, 144–147; TOŠIĆ, „Dvije povelje“, 14, 18; ANČIĆ, „Knin“, 65; MILOŠEVIĆ, *Vrlika*, 9–13; JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 45–46.

¹⁴¹ Sime LJUBIĆ, *Listine o odnosajih između južnoga Slavenstva i Mletačke republike*, vol. II, Zagreb, 1870., 154; ANĐELIĆ, „Povelja kralja Dabiše“, 137–139; TOŠIĆ, „Dvije povelje“, 14–15; JUR-

da je Ratko Matijević usvojio svojeg srodnika Jurja Ratkovića iz hiže Mihovila (*de domo Michaelis*), o čemu se poslije očitovao i Vlatko, sin Ratka Matijevića, izvođeni su različiti zaključci.¹⁴² Lako je uočiti ponavljanje imena i kompliciranje rodoslovlja. Prema Anđeliću, Čubran, po kome je izvedeno rodovsko prezime, bio je potomak, možda unuk Tatara Hliviljanina i imao je sinove Mihovila i Matija. Za ovo se posljednje s velikom vjerojatnošću može pretpostaviti da nije točno. Mihovil je imao sinove Jurja (spomenutog 1324. – 1326.) i Ratka Mihoviliće, a Matij sina Ratka Matijevića. Anđelić dalje smatra da su u Vrhniku otišli svi osim Jurja, a Vladislava spomenutog 1342. vidi kao sina Ratka Mihovil(ov)ića i brata Jurja usvojenog 1366. godine.¹⁴³ Međutim, riječ je tek o spekulaciji. Podjednako je moguće da su Vladislav i Ratko iz 1342. godine sinovi Matija i da nisu izravni pripadnici hiže Mihovilića, kao što ne znamo ni je li Matij bio Mihovilov brat. U to se vrijeme (točnije 1337. godine) već spominje i hiža Berislavića, pa je raslojavanje roda možda već uzelo maha. Poslije se spominje i hiža Matijevića što komplicira iznošenje pouzdanih zaključaka.¹⁴⁴

Pouzdati podatci mogu se, zapravo, pratiti tek od Vladislavovih sinova, Vuka i Ratka, koji se spominju u Dabišinoj povelji 1392. godine, odnosno, retrospektivno, u ispravi kraljice Elizabete iz 1381. godine kojom im dozvoljava doseljavanje Vlaha na njihove posjede, za koje se ne precizira da su u Vrhrici, premda je to gotovo sigurno.¹⁴⁵ Vuk je bio i jedan od predloženih kraljićinih ljudi tijekom ophodnje sela Cernula u Lučkoj županiji 1383. go-

KOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 35–36. Nešto prije, 1326. – 1337. godine, javljaju se knezovi Stjepan i Tvrtko, sinovi Vladislava iz Hlivna, ali to nije isti Vladislav kao onaj iz 1342. godine (Ivan LUCIĆ, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru*, vol. I, Split, 1979., 442–443, 492; ANČIĆ, *Putanja klatna*, 132–133; JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 30–31, 33–34).

¹⁴² Sime LJUBIĆ, *Listine o odnosajih između južnoga Slavenstva i Mletačke republike*, vol. V, Zagreb, 1875., 336; *Diplomatički zbornik*, sv. 17, 208–210; KLAJIĆ, „Hrvatska plemena“, 77–78; KLAJIĆ, „Građa za topografiju“, 17, 24; ANĐELIĆ, „Povelja kralja Dabiše“, 137–139; TOŠIĆ, „Dvije povelje“, 14–15; JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 34, 36, 39, 45, 51; RIBAR, *Zapadne strane*, 91; ANČIĆ, „Registar Splitskoga kaptola“, 132–133, br. 35.

¹⁴³ ANĐELIĆ, „Povelja kralja Dabiše“, 138–139, 143; TOŠIĆ, „Dvije povelje“, 13–14; RIBAR, *Zapadne strane*, 86–95, osobito str. 87–92.

¹⁴⁴ Damir KARBIĆ, *The Šubići of Bribir. An Example of the Croatian Noble Kindred*, Budapest, 2000., 108, 269 (doktorska disertacija u rukopisu); JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 31.

¹⁴⁵ HR-DADU-30.2 *Diversa de foris*, sv. 8, fol. 34r; BH-ABIH, *Povelja kralja Dabiše*, fol. 1r.

dine, koju je trebao obaviti Zadarski kaptol.¹⁴⁶ Da je njegov brat Ratko ubrzo umro, svjedoči dokument iz 1385. godine kojim se bilježi podjela plemenšćine i dogovor o izgradnji mlinova između dviju hiža roda Čubranića iz Vrhrike. Jednu su činili sinovi stanovitoga pokojnog Vuka (Grd, Palko, Grubiša i Grgac), a drugu Vuk, sin pokojnog kneza Vladislava i Franko, sin Vukova pokojnog brata Ratka. Sporazum o podjeli je, prema toj ispravi, napravljen još za Ratkova života. Posjedi Vukovih sinova bili su na desnoj obali rijeke Cetine, a kao graničnik se spominju zemlje Jurja Ratkovića (vjerojatno istoga onog spomenutog 1366. godine). S druge strane, posjedi i mlinovi Vladislavića nalaze se sjeverno, na lijevoj obali Cetine, podno sela Prhova i Sušana, s dijelom Gorice i dijelom crkve Svetog Križa (za koju se smatra da je crkвина u Koljanama). Obje su se strane složile da kazna za prekršaj sporazuma bude visoka – 200 zlatnih dukata.¹⁴⁷

Ratkov sin Franko nije bio destinatar druge Elizabetine isprave iz 1386. godine, kojom se Vuku dodjeljuje selo Vranskina (Vranščina), oduzeto nevjernom Sarahu. Njegovo se ime ne spominje ni u darovnici zemljišne čestice Trnovo iz 1386. godine, ali nije eksplicitno navedeno ni da se ona daje samo Vuku. Samo Vuku dodijeljena je zemlja u kninskom podgrađu 1389. godine. Dabišina povelja iz studenoga 1392. godine izdana je na molbu i zbog vjerne službe Vuka Vladislavića, a sam je Vuk izmolio da se kao drugi destinatar i udjelnik u posjedima i povlasticama pojavi njegov sinovac Franko.¹⁴⁸ Vuk i Franko se spominju u još jednom dokumentu iz listopada 1391. godine, kao kupci dijela

¹⁴⁶ Damir KARBIĆ, Maja KATUŠIĆ, Ana PISAČIĆ, „Srednjovjekovni registri Zadarskog i Split-skog kaptola (Registra Medievalia Capitulorum Iadre et Spalati) Vol. 2: Velika bilježnica Zadarskog kaptola (Quaternus magnus Capituli Iadrensis)“, *Fontes. Izvori za hrvatsku povijest*, vol. 13, 2007., 37–38, br. 15. Zanimljivo je što je Vukovo ime prevedeno na mađarski te je naveden kao Farkaš (*Farchacius, filius Vladislai de Vercricha*).

¹⁴⁷ Damir KARBIĆ, „Agrarni odnosi na području Lučke županije krajem XIV stoljeća“, *Historijski zbornik*, vol. 43, 1990., 22; JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 50–52; KARBIĆ, KATUŠIĆ, PISAČIĆ, „Srednjovjekovni registri“, 84–86, br. 33; MAJNARIĆ, *Plemstvo*, 58, 130, 181, 348. Spomenuti Grd, sin pokojnog kneza Vuka, te Novak, sin pokojnog kneza Jurja iz roda Čubranića 1365. godine navode se kao srodnici zadarskih Nosdrogna (Damir KARBIĆ, Maja KATUŠIĆ, Ivan MAJNARIĆ, „Registar Trotti-Prandino“, *Fontes: izvori za hrvatsku povijest*, vol. 18, 2012., 59–60, br. 28). Novak je vjerojatno identičan Novku spomenutom 1355. godine (Sime LJUBIĆ, *Listine o odnosajih između južnoga Slavenstva i Mletačke republike*, vol. III, Zagreb, 1872., 271).

¹⁴⁸ HR-DADU-30.2 Diversa de foris, sv. 8, fol. 34r-35v; BH-ABIH, Povelja kralja Dabiše, fol. 1r-2r.

stanovitog „vituraja na Vrh“¹⁴⁹, negdje u Kninskoj županiji, od predstavnika hiže (*domus*) Nikolića.¹⁴⁹

Da je Vuk Vladislavić bio najugledniji predstavnik svoje hiže i praktično njezin predvodnik, svjedoči i činjenica da je u svibnju 1397. godine, nakon što je restaurirana vlast kralja Žigmunda u Dalmaciji i Hrvatskoj, bio član povjerenstva zaduženog za ophodnju posjeda Splitske nadbiskupije koju je trebao obaviti Trogirski kaptol.¹⁵⁰ O njegovoj djelatnosti sačuvan je još jedan iznimno zanimljiv dokument, o kojem je opsežno pisao Jurković. Naime, u listopadu 1399. godine, na molbu kneza Vuka Vladislavića, splitski nadbiskup Andrija Benzi de Gualdo, dodijelio je oprost posjetiteljima crkve Blažene Djevice Marije u mjestu *Sparaz* u kninskoj dijecezi. Oprost je vrijedio za sve blagdane kojima se slavi Gospa, ali i za oko šezdeset blagdana fiksnih datuma i sve blagdane pomičnih datuma u godini.¹⁵¹ Mjesto *Sparaz* gotovo sigurno odgovara selu Škvarač (Škvarča) koje je, kao i spomenuta crkva, zabilježeno i u srednjovjekovnim i u osmanskim izvorima. Crkva je imala i svoj sajam koji je opstao i u vrijeme turske vlasti, a sudeći po njezinoj posveti, kao i lokaciji u osmanskome defteru između sela Prhova i Škvarče, riječ je o crkvi koja je odgovarala izvornoj lokaciji, sada pod jezerom Peruča, na čijem je mjestu od 16. stoljeća djelovao pravoslavni samostan (manastir) Dragović, nazvan tako po rječici koja se tu ulijevala u Cetinu.¹⁵²

U prilog tomu da je *Sparaz* zapravo Škvarač svjedoči i činjenica da su poslije, sredinom 15. stoljeća, predstavnici hiže Vladislavića imali pridjevak „od

¹⁴⁹ ANČIĆ, „Registar Splitskoga kaptola“, 145–148, br. 39. U dokumentu se prepoznaje mikrotoponim Vidonić koji je u osmanskim popisima naznačivan u paru s Vinalićem (Fehim Dž. SPAHO, „Jedan turski popis Sinja i Vrlike iz 1604. godine“, *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, vol. 12, 1985., 89, 95–96).

¹⁵⁰ *Diplomatički zbornik*, sv. 18, 225–226; JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 36.

¹⁵¹ *Diplomatički zbornik*, sv. 18, 491–492; JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 36, 53–57.

¹⁵² Turska – Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (İstanbul) (dalje: TCCDAB), Başbakanlık Osmanlı Arşivi (dalje: BOA), Tapu Tahrir Defterleri (dalje: TTD) 212, 661; TCCDAB, BOA, TTD 533, 473; TCCDAB, BOA, TTD 622, 249/B-250/A; Turska – Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (Ankara) (dalje: TKGM), Kuyûd-i Kadime Arşiv (dalje: KKA), Tapu Tahrir Defterleri (dalje: TTD) TD 119, 144a; SPAHO, „Jedan turski popis“, 107–108; JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 53–59, 68. Zahvaljujemo kolegi Aleksandru Jakovljeviću iz Istoriskog instituta u Beogradu koji nam je ustupio podatke pročitane iz izvornikâ osmanskih popisnih deftera.

Škvarča“, pa su tako pri razgraničenju posjeda Ruda kao mogući banovi ljudi kanonicima Kninskog kaptola predloženi Mihovil Vladislavić od Škvarče (*Vladislauich de Skwarach*), te Markov sin Ladislav od istog mjesta, a među pouzdanim svjedocima i susjedima spomenut je i Marko Vladislavić od Škvarče (*Wladislauich de Skwarach*).¹⁵³

Od iznimnog značenja za prozopografiju destinataru Dabišine povelje je i isprava sačuvana u registru Splitskog kaptola iz 1402. godine. Njome su bliski rođaci, plemeniti muževi Vuk Vladislavić od Vrhrike i Vuk Stipčić od Hlivna, obojica od plemenitog roda Čubranića iz Hrvatske, jedan drugom potvrdili posjedovna prava i razmijenili posjede u Hlivanjskoj županiji i Vrhričkom distriktu Kninske županije. Vuk Vladislavić, kao i 1392. godine, djelovao je u svoje, kao i u ime svojeg sinovca Franka, Ratkova sina. Vuk Vladislavić i Franko su rečenom Vuku Stipčiću dali i potvrdili šestinu udjela u četiri mjesta – zemlje i doline u mjestima *Dobrosin*, *Busuni*, *Copcich* i *Palcische* – što će Stipčić i njegov stric Tvrtko i njihovi nasljednici uživati za vječna vremena. U zamjenu za to, Vuk Stipčić dao je i potvrdio Vuku Vladislaviću od Vrhrike i njegovim nasljednicima deveti udio u Gornjem Zabukovju u Hlivnu (*in Superiori Sabucchouge in Cleuna*) i šestinu udjela u Donjem Zabukovju (*in Inferiori Sabuchouge*), a u Vrhrici od trećine dvanaestinu udjela u zemlji sela Trnova (*Ternouo*), što će Vuk i sinovac mu Franko s nasljednicima trajno uživati. Za prekršaj sporazuma bilo je predviđeno sto zlatnih dukata kazne.¹⁵⁴ Ivan Jurković smatra da pridjevak „od Vrhrike“ označava mjesto Vrhriku koja se nalazila negdje na prostoru današnjeg sela Cetine i koja bi onda bila sjedište Vuka Vladislavića, kao i da je i Vuk Stipčić potomak hiže Vladislavića.¹⁵⁵ Moguće je, međutim, da se pridjevak odnosio na čitav vrhrički kotar, kao što je bio slučaj i s Hlivnom, a da je Stipčić bio iz neke druge hiže istog roda jer nije isključeno da su mnogi stari baštinski posjedi ostali nepodijeljeni, odnosno posjedovno neriješeni. Možemo se, bez dvojbi, suglasiti s Jurkovićevom tvrdnjom da se u ovoj ispravi jasno manifestira velika usitnjenost posjeda Čubranića.¹⁵⁶

¹⁵³ JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 54, bilj. 165.

¹⁵⁴ ANČIĆ, *Livno*, 17–18, 25; JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 57–59; ANČIĆ, „Registar Splitskoga kaptola“, 191–192, br. 52.

¹⁵⁵ JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 57–58.

¹⁵⁶ JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 58.

Najzad, na Vladislaviće se, ali i na sve druge Čubraniće, odnosi i isprava koju je, u vrijeme drugog navrata bosanske vlasti u Hrvatskoj, ovog puta u izravni-
jem partnerstvu s napuljskim Anžuvincima, izdao kralj Ladislav Napuljski. On
je 1406. godine Hrvoju Vukčiću, koji je od 1400. godine već držao kraljevske
posjede u susjednoj Hlivanjskoj županiji, poklonio grad Prozor koji je sam
izgradio (iznad današnje Vrlike) u kotaru (*contrata*) Vrhrika, zajedno s cijelom
Vrhrikom (*Verherica*) i Obrhom (*Obrch*), potčinjavajući mu plemenite Čubra-
niće i Ivana Mišljenovića, ali uz očuvanje svih njima pripadajućih prava.¹⁵⁷ To
što se spominju samo Čubranići i Ivan Mišljenović, nekadašnji podban Vuka
Vukčića, ne znači vjerojatno da su oni bili privilegirani, već da su bili jedini
plemeniti posjednici u Vrhrici.¹⁵⁸

Nakon što smo nedvojbeno utvrdili tko su bili destinatari povelje kralja Da-
biše Čubranićima iz 1392. godine, potrebno je reći nešto o njihovim posjedima
koji su spomenuti u toj povelji, a i izvan nje, a to su Vitac, Trnovo, Škvarča,
Srednje Brdo i Zabukovje.

Najveći dio ovih posjeda je, na osnovi srednjovjekovne građe i osmanskih
popisnih deftera, ubicirao Ivan Jurković. On je, koristeći se Hrabakovim sažet-
kom, ustvrdio da je Vitac bio posjed Vladislavića na koji su oni 1381. godine
mogli dovoditi Vlahe.¹⁵⁹ Međutim, premda to može biti točno, jedino što zna-
mo jest da je Vuk Vladislavić 1392. godine tražio da mu kralj Dabiša potvrdi
posjed Srednjeg Brda između Hlivna i Grahova i dijela Vitca, jer za te posjede
nije podnio pisanu potvrdu u formi ranije isprave. Dabiša mu je te posjede
potvrdio i posve je moguće da su oni bili među izvornim posjedima ove hiže
Čubranića.¹⁶⁰

Čak i kada ispravimo pogrešne navode da je Srednje Brdo između „Dud-
me“ (ispravno: Hlivna) i Grahova, teško je identificirati o čemu je riječ. Sred-
nje Brdo nije označeno bližom odrednicom, već je samo dano ime toponima,
pa ne znamo je li riječ o selu, zaseoku, zemljištu, uzvisini, pašnjaku. Moglo

¹⁵⁷ RAČKI, „Izvadci“, 58–59.

¹⁵⁸ O Ivanu Mišljenoviću: ISAILOVIĆ, *Politika bosanskih vladara*, 33, 39–40, 101, 116–117, 149, 198–199, 207; Neven ISAILOVIĆ, „Fragmenti o familijarima Hrvatinića u Dalmaciji i Hrvat-
skoj krajem XIV i početkom XV veka“, *Spomenica akademika Marka Šunjića (1927–1998)*, ur.
Dubravko Lovrenović, Sarajevo, 2010., 312–314.

¹⁵⁹ JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 49–50, 67.

¹⁶⁰ HR-DADU-30.2 Diversa de foris, sv. 8, fol. 35r-36r; BH-ABIH, Povelja kralja Dabiše, fol. 1v-2r.

bi se očekivati da je riječ o prostoru današnjega gornjeg Livanjskog polja, koje je u rano osmansko vrijeme tvorilo nahiju Sarumiš(e).¹⁶¹ Grahovo se u izvorima rijetko spominje, i nije posve jasno je li riječ o naselju ili o kotaru koji bi prije spadao uz Hlivno nego uza Pset. Zabilježeno je u dokumentu iz 1369. godine o pljački posjeda kninskog biskupa, u jednoj svjedodžbi iz 1379. godine, zatim u Dabišinoj povelji iz 1392. godine i, najзад, kroz spomen grada Grahovca u pograničju između Bosne i Hrvatske 1463. godine.¹⁶² Također, nije jasno ni je li Hlivno iz Dabišine povelje županija ili naselje pod Bistričkim gradom. Bilo kako bilo, vidjeli smo da je 1402. godine Vuk Stipčić dao Vuku Vladislaviću i sinovcu mu Franku udjele u posjedima u Trnovu u Vrhrici i dva Zabukovja u Hlivnu. Zabukovje se (bez podjele na dva sela) spominje i u Ostojinoj povelji Hrvoju Vukčiću iz 1400. godine.¹⁶³ U svojim istraživanjima osmanskih popisnih deftera i katastara, Marko Rimac došao je do zaključka da Zabukovje okvirno odgovara današnjim Čaprazlijama, selu u gornjemu Livanjskom polju koje se nalazi ravno preko Dinare u odnosu na selo Koljane u Vrhrici koje odgovara selima Prhovu i Škvaraču čije su dijelove držali Vladislavići. Time se dokazuje i bliska geografska veza njihovih posjeda u Vrhrici i Hlivnu.¹⁶⁴ I Srednje bi Brdo, stoga, moglo biti toponim u dinarskom podgorju, sa sjeverne strane Dinare, možda u blizini Zabukovja, a možda zapadnije od njega.

Za sela Vitac, Trnovo, Prhovo i Škvarač, Jurković je našao podatke u ispravama i objavljenome osmanskom popisu iz 1604. godine i dao procjenu njihove ubikacije, prije svega na osnovi toponima i međa koje se spominju, redosljeda naselja i posjeda u defteru, te mlinova na Cetini i njezinim pritokama čija su

¹⁶¹ Fehim DŽ. SPAHO, Ahmed S. ALIČIĆ, Behija ZLATAR (priř.), *Opširni popis Kliškog sandžaka iz 1550. godine*, Sarajevo, 2007., 109–116, 385–391.

¹⁶² HR-DADU-30.2 Diversa de foris, sv. 8, fol. 35r, 36r; BH-ABIH, Povelja kralja Dabiše, fol. 1v-2r; Marko ŠUNJIĆ, „Trogirski izvještaji o turskom osvojenju Bosne (1463)“, *Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine*, vol. 29, Sarajevo, 1989., 157; ANČIĆ, „Registar Splitskoga kaptola“, 30, br. 1, 86–89, br. 20.

¹⁶³ KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, „Spomenici bosanski i crnogorski“, 37; MIKLOSICH, *Monumenta serbica*, 249; NOVAKOVIĆ, „Povelja kralja Stjepana Ostoje“, 52; ANČIĆ, „Registar Splitskoga kaptola“, 191–192, br. 52; SPAHO, ALIČIĆ, ZLATAR, *Opširni popis*, 389–390.

¹⁶⁴ Marko RIMAC, „O porijeklu zemljišne razdiobe sela Gornji Rujani (Retrogradna i metrološka analiza austro-ugarskog katastra)“, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine*, vol. 50, 2021., 194–197.

se imena očuvala i poslije.¹⁶⁵ Premda se koristio samo jednim popisom, dok smo mi bili u mogućnosti konzultirati sve od 1530. do 1604. godine, njegovi su zaključci na dobrom tragu i sasvim su održivi. Naime, selo Vitac se, po Jurkoviću, vjerojatno nalazilo na lijevoj obali rijeke Cetine, uz put koji je od srednjovjekovnog grada Vrhrike (u današnjem selu Cetini) išao na Ježević, točnije na mjestu između današnjih Totića i Jara. Selo je posjedovalo i mlinove na Cetini, što potvrđuje osmanski popis.¹⁶⁶ Ono što je Jurković propustio spomenuti, premda se koristio dokumentom iz 1448. godine o posjedima hiže Berislavića iz roda Čubranića, jest da se Vitac spominje kao selo koje graniči s Vinalićem blizu vodotoka zvanog Slap, na kojem su se u osmanskim popisima nalazili vitački mlinovi.¹⁶⁷ Stoga Vitac doista treba tražiti ili na spoju atara sela Cetine i Vinalića ili negdje malo niže, prema Ježeviću.

Trnovo je pak, po svemu sudeći, bilo na desnoj obali Cetine, kako Jurković kaže, u blizini srednjovjekovnog grada Prozora (čije je podgrađe današnja Vrljika), vjerojatno podno Golog brda u okolici današnjeg Podosoja, pa prema nekadašnjem mostu na Cetini, koji se nalazio kraj srednjovjekovnog Prhova, današnjih Gornjih Koljana.¹⁶⁸ Poslije, govoreći o spolijama iz crkve Svetog Križa, Jurković dodaje da su nešto dalje od srednjovjekovnog Prhova nađeni ulomci kamenog namještaja crkve Svetog Križa, pronađeni i na položaju Crkvina kraj zaseoka Račića, na pravcu Podosoje-Stražine, tj. na mjestu srednjovjekovnog

¹⁶⁵ SPAHO, „Jedan turski popis“, 91, 93, 95–96, 106–108, 113–114; JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 48–60.

¹⁶⁶ TCCDAB, BOA, TTD 164, 374; TCCDAB, BOA, TTD 284, 110, 167; TCCDAB, BOA, TTD 533, 458, 473; TCCDAB, BOA, TTD 622, 252A; TKGM, KKA, TTD 119, 145b-146a.; SPAHO, „Jedan turski popis“, 91, 113–114; JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 49–50, 53, 58, 60, 67–68; SPAHO, ALIČIĆ, ZLATAR, *Opširni popis*, 98, 160.

¹⁶⁷ Hrvatska – Hrvatski državni arhiv, Hrvatski državni arhiv, HR-HDA-877, Zbirka srednjovjekovnih isprava (*Documenta medievalia varia*), br. 302; HU-MNL-OL 218796: ... ac eciam medietatem aque wlgo Slaaph, primum ex parte metis de Vitach existentis habite ubi meatus *molendinorum* existit necnon quandam porcionem possessionariam in metis de Vinalich predicta inter metis hiis primo crux in quodam lapide in capite fenili deinde recte procedendo per riwlum ad aliam cruce in lapide in dicto riwlo existentem sculptam deinde ad aliam cruce in quodam lapide in loco Mokra vocato existentem sculptam deinde in cruce in lapide superius Mokra predicta in loco Berdo primo sculptam deinde directe procedendo per Berdo ad metam de Vitach ad lapidem crux in quo est sculpta deinde vertendo ad partem occidentalem ad fontem Godyn vocatum deinde per riwlum eiusdem fontis ad flumen magnum deinde penes ipsum flumen procedendo ad primam metam predictam in capite fenili existentem... Usp. JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 59–60.

¹⁶⁸ JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 48, 57–59, 66, 68.

Trnova.¹⁶⁹ I u korist ove ubikacije popisni defteri daju dosta argumenata, kao što je postojanje mlinova na rijeci Cetini u Trnovu.¹⁷⁰

Najzad, kako je već spomenuto, Vladislavići su sredinom 15. stoljeća, nosili plemićki pridjevak (predikat) „od Škvarča“. Selo Škvarač (Škvarča, Škvarac), pogrešno objavljeno kao Škovaceri (Škovarci) u izdanju popisa iz 1604. godine, nalazilo se na prostoru između Donjih Koljana i Laktaca, pretežno uz lijevu obalu Cetine, uključujući i područje crkve Blažene Djevice Marije koja je poslije, nakon što je privremeno opustjela i nakon što je došlo do repopulacije Vrhrike, prerasla u pravoslavni samostan Dragović.¹⁷¹ Vrlo je vjerojatno da su Vladislavići imali svoje zemljišne dijelove u selu Prhovu koje je graničilo sa Škvarčom, čime bi povezali svoje posjede u kotaru Vrhrici.¹⁷²

Izravni podatci o hiži Vladislavića ne sreću se nakon sredine 15. stoljeća, ali se i dalje mogu naći brojni izvori o rodu Čubranića: u Vrhrici, u krugu bosanskih kraljeva i kraljica te, koncem 15. i u 16. stoljeću, na njihovim novim posjedima, uglavnom na prostoru kasnosrednjovjekovne Slavonije.¹⁷³ U prije spomenutom dokumentu iz 1498. godine, kojim se inicira potraga za iz-

¹⁶⁹ Stjepan GUNJAČA, „Historijsko-arheološka šetnja dolinom gornje Cetine“, *Zbornik Cetinske krajine*, vol. 2, 1981., 140–145; JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 51–52, 66.

¹⁷⁰ TCCDAB, BOA, TTD 212, 661; TCCDAB, BOA, TTD 533, 462; TCCDAB, BOA, TTD 622, 247A; TKGM, KKA, TTD 119, 142b; Fazileta HAFIZOVIĆ (priř.), *Opširni popis timara mustahfiza u tvrđavama Kliškog sandžaka iz 1550. godine*, Sarajevo, 2014, str. 460.

¹⁷¹ TCCDAB, BOA, TTD 212, 661; TCCDAB, BOA, TTD 533, 473; TCCDAB, BOA, TTD 622, 249/B-250/A; TKGM, KKA, TTD 119, 144a; SPAHO, „Jedan turski popis“, 107–108; JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 53–59, 68.

¹⁷² SPAHO, „Jedan turski popis“, 106–107; JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 51–52, 54, 56, 58–60, 65–66, 68; KARBIĆ, KATUŠIĆ, PISAČIĆ, „Srednjovjekovni registri“, 84–86, br. 33.

¹⁷³ HU-MNL-OL, DL 14475, 37581, 37584, 38516, 88049; HU-MNL-OL, DF 218887; Đuro TOŠIĆ, „Bosanska kraljica Katarina (1425–1478)“, *Zbornik za istoriju Bosne i Hercegovine*, vol. 2, 1997., 95–98, 102, 108–109; JURKOVIĆ, „Raseljena plemićka obitelj (Dio prvi)“, 125–164; Ante NAZOR, „Granica između Splita i Poljica i splitsko-poljički sukobi u XIV. i XV. stoljeću (Dio drugi: Splitsko-poljički sukobi tijekom XIV. i XV. stoljeća)“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, vol. 21, 2003., 65–66; Ivan JURKOVIĆ, „Raseljena plemićka obitelj za osmanske ugroze: primjer Berislavića de Werhreka de Mala Mlaka (Dio drugi – Nasljednici Stjepana Berislavića tijekom 16. st.)“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, vol. 21, 2003., 119–181; Pavao MAČEK, Ivan JURKOVIĆ, „Rodoslov Berislavića Vrhričkih i Malomlačkih (od 15. do 18. stoljeća)“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru*, vol. 48, 2006., 285–341; JURKOVIĆ, „Vrhrički i Hlivanjski plemeniti rod“, 34–40; MAJNARIĆ, *Plemstvo*, 197–198, 211, 216, 348, 350–351; RUDIĆ, *Bosanska vlastela*, 138–139, 171, 231–232.

gubljenim posjedovnim listinama roda, među hižama Čubranića spominju se i Vladavići, tada predvođeni stanovitim Ivanom, ali ne možemo biti sigurni odgovaraju li oni Vladislavićima iz 14. i prve polovine 15. stoljeća.¹⁷⁴ Najistaknutiju karijeru, barem prema sačuvanim izvorima, imala je, u ranome novom vijeku, hiža Berislavića.

Zaključna razmatranja

Može se zaključiti da je povelja kralja Dabiše Vuku Vladislaviću iz roda Čubranića i njegovu sinovcu Franku, Ratkovu sinu, od 7. studenoga 1392. godine, sačuvana u dva prijepisa koji se danas nalaze u Dubrovniku i Sarajevu, gotovo sigurno autentičan dokument. Unatoč činjenici da je njezine kopije naručio Toma Budislavić, osoba sklona krivotvorenju radi uzdizanja svojeg podrijetla, svi podatci koji se u njoj nalaze mogu se smatrati vjerodostojnim jer su ili izravno posvjedočeni u drugim izvorima (osobe, posjedi) ili se uklapaju u kontekst trenutka kada je izvorna povelja izdana. Postoji također kronološko poklapanje po pitanju svih osoba spomenutih u ispravi. Određena atipičnost pojedinih formula u odnosu na uobičajen formular bosanskih latinskih isprava može se objasniti stilom i praksom pisara ili destinatarskim konceptom, a ne postoji ni jedan diplomatski sastojak koji nije zabilježen u tadašnjoj Italiji, iz koje je, čini se, pisar dolazio, ili ugarskoj kancelarijskoj praksi u kojoj je mogao imati uzore. Sveukupno, ne postoji nijedan argument za tvrdnju da je povelja krivotvorena, niti u bilo kojemu svojem dijelu svjesno mijenjana.

Opsežnim komentarom i integralnom objavom oba sačuvana prijepisa nastojali smo zaokružiti desetljetna istraživanja ove listine i hiže Vladislavića iz hrvatskoga plemenitog roda Čubranića, ispravljajući pritom pogreške koje je u historiografiji izazvao izostanak konzultiranja cjelovite isprave i oslanjanje na sažetak koji je objavio Bogumil Hrabak. U najvažnije ispravke svakako spadaju konstatacije da kninski kaštelan Budislav nije bio destinatar isprave iz 1389. godine, da se u povelji ne spominje Ivan, Ratkov sin, već isključivo Franko, da se posjed Srednje Brdo nalazio između Hlivna i Grahova, kao i da Vladislavići

¹⁷⁴ MESIĆ, „Građa“, 133; JURKOVIĆ, „Raseljena plemićka obitelj (Dio prvi)“, 131–132, 135, 153–156.

nisu mogli na svoje posjede dovoditi i kraljevske Vlahe. Došlo se i do nekih važnih podataka, koje raniji povjesničari nisu zabilježili – spomen konkretnog srodstva između kralja Dabiše i Vuka Vladislavića, spomen poreza zvanog „kuna“ itd.

Dabišina povelja predstavlja, dakle, autentičan, vjerodostojan i važan izvor za povijest bosanske vlasti u južnoj Hrvatskoj krajem 14. stoljeća i za prozopografiju bosanskog plemstva, te za obiteljsku i posjedovnu povijest hrvatskoga plemenitog roda Čubranića.

PRILOG: transkripcija prijepisâ i prijevod povelje

**Dubrovački prijepis iz 1599.,
načinjen prema senjskim
prijepisima iz 1569. i 1582. godine**

**Riječki prijepis iz 1600.,
načinjen prema senjskim
prijepisima iz 1569. i 1600. godine**

Die dicto

Mandato domini comitis et ad instantiam eccellentis domini Tome Natalis Budissalich hic infra erit registrata infrascripta scriptura acta recognitione de ea facto instrumento inter eterne memorie sub die 23. Juny, testes fide dignos qui recognoverunt predictam scripturam esse autenticas (!) manu Jeronimi di Argento, cancellarii Segne tenoris:

Stephanus Dabissa Dei gratia Rascie, Bosne Maritimeque etc. Rex ad perpetuam rei infrascripte memoriam, universis et singulis presentium notitiam quo modo libet habituris quam Regii culminis excellentia sublimatur, et ei gloria, laus et honor accrescunt, ipsiusque nomen extollitur, et ipsius status felicia suscipit incrementa. Cum subditis iuxta merita libere frequenterque tribuit et largitur premia et honores et ab eis vice versa debite fidelitatis et obedientie crebros et ultro neos recipit. Cum etiam numerus, status, opus et comoda subditorum

Stephanus Dabissa Dei gratia Rasciae, Bosnae Maritimeque etc. Rex ad perpetuam rei infrascripte memoriam, universis et singulis presentium notitiam quomodolibet habituris quam Regii culminis excellentia sublimatur, et ei gloria, laus et honor accrescunt, ipsiusque nomen extollitur, et ipsius status felicia suscipit incrementa. Cum subditis iuxta merita libere frequenterque tribuit, et largitur premia et honores et ab eis vice versa debite fidelitatis et obedientie crebros et ultroneos recipit. Quin etiam numerus, status, opus et comoda subdito-

augentur ipsorum cum pacis tranquillitate sub regimine suo gaudent et iunguntur gratiis libertatibusque antiquis et obtinent quotidie novas ad hoc ipsum promptum et gratum reperiunt in casibus et temporibus opportunis ac debita et assidua ut prefertur exhibitione fidelitatis, obedientia famulaturi huiusmodi inducunt. Cum itaque fidelis et affinis noster dilectus nobilis vir Volk Vuladissavich de Verhgrecha de genere Zubranovich nostrum adeundo conspectum quatuor patentes litteras videlicet duas felicis recordationis domine Helizabet Ungariae etc. Reginae sororis nostrae, unam scilicet in Vukk et Ratco fratri eius anno domini 1381. concessam et continenter quod ipsi quoscunque Valacos ad possessiones eorum vocare et conducere ac locare et conducere valeant in eisdem venientes causa in ibi comovendi suis causam Reginalibus et Regiis Vualachis exceptis, et alteram super donationem ville Vuranschina dicte in districtu de Cossovo prope Tninium site quam quondam quidam Sarahi ab ipsa habuisse et postea propter infidelitatem dictus amisisse. Unde Vuk anno domini 1386. collatis habende, tenende et possi dende per ipsum prout eam dictus quondam Sarahin habuit, tenuit et possedit, aliam vero Petri Zudar, tunc Dalmatie et Crovatie Bani

rum augentur ipsorum pacis tranquillitate sub regimine suo gaudent et iunguntur gratiis libertatibusque antiquis et obtinent quotidie novas ad hocque ipsum promptum et gratum reperiunt in casibus et temporibus oportunis ac debita et assidua, ut prefertur, exhibitione fidelitatis, obedientie famulatur huiusmodique inducunt. Cum itaque fidelis et affinis noster dilectus nobilis vir Wlk Wladislavich de Verhgrecha de genere Zubranich nostro adeundo conspectum quatuor patentes litteras videlicet duas felicis recordationis domine Helisabeth Hungariae etc. Reginae sororis nostrae, unam scilicet in Wlk et Ratk fratris eius anno domini 1381. concessam et continenter quod ipsi quoscunque Walakos ad possessiones eorum vocare et conducere ac locare et conducere valeant in eiusdem venientes causa in ibi commorandi suis causam Reginalibus et Regiis Walakis exceptis, et alteram super donationem villae Wranschina dicte in districtu de Cossovo prope Tninium sitae quam quondam quidam Sarachi ab ipsa habuisse et postea propter infidelitatem dictam amisisse, eidem Wlk anno domini 1386. collatis habendae, tenendae et possidendae per ipsum prout eam dictus quandam Sarachim habuit, tenuit et possedit, illam vero Petri Zudar, tunc Dalmatiae et Croa-

supra donatione etiam cuiusdam particula terre vocate Ternovo in Vergreca, eodem anno, et aliam quondam Stane Jellaschich, tunc bone memorie Domini Stephani Tuartco Regis fratris et predecessoris nostri imediati, officialis in partibus illis, et Budislai Castellani sui Tininiensis etiam super donatione cuiusdam terra in suburbio Tini niensi iuxta confines infrascriptos videlicet a parte australi iuxta vineam Badanam, a parte orientali iuxta paludem, et a parte boree iuxta vineam Lutie site anno domini 1389. sibi etiam colatarum et donatarum propter servitia sua per eum fideliter et multipliciter ipsis impensa, nobis reverenter exhibuerit, supplicans humiliter et instanter quatenus ei attento quod ipse non dum eidem Regine et prefato Domino Regi dum vixerunt, sed nobis etiam tunc, et post ipsorum obitum usque nunc fideliter multipliciterque servivit et in futurum servire proponit et intendit sponte offerens se ad id quodque eciam nobis attinet parentella predictas litteras et gratias et donationis (!) in ipsis contentas, et inde secuta, rata et grata et in litteris nostris per specialiter et sufficienter expressis habere et illarum omnes penitus supplere defectus ac eas et ea nec non ipsius possessiones hereditarias Zerednegbardo inter Cliudmam (!) et Grahovam et portionem de Vitaz in

tiae Bani super donatione etiam cuiusdam particulae terrae vocate Ternovo in Verghgrecha eodem anno, et aliam quondam Stanae Jelaschich, tunc bonae memoriae domini Stephani Tuertcho Regis fratris, et predecessoris nostri immediati, officialis in partibus illis, et Budislai Castellani sui Tini niensis etiam super donatione cuiusdam terrae in suburbio Tini niensi iuxta confines infrascriptos videlicet, a parte australi iuxta vineam Radmani, a parte orientali iuxta paludem, et a parte boreae iuxta vineam Luciae sitae anno domini 1389. sibi etiam collatarum et donatarum propter servitia sua per eum fideliter et multipliciter ipsis impensa, nobis reverenter exhibuerit, supplicans humiliter et instanter quatenus eis attento quod ipse ne dum eidem dominae Regginae et praefato Domino Regi dum vixerunt, sed nobis etiam tunc, et post ipsorum obitum usque nunc fideliter multipliciterque servivit, nuncque servit, et in futurum servire proponit et intendit sponte offerens se ad id quodque etiam nobis attinet parentela, predictas litteras et gratias et donationes in ipsis contentas, et inde seguta, rata et grata et in litteris nostris per specialiter et sufficienter expressis habere et illarum omnes penitus supplere defectus ac eas et ea necnon ipsius possessiones hereditarias Zerednegbardo inter Cli-

Verghrega sitis cum nemoribus, silvis, spinetis, vipretis, ruberis et aliis terris tam cultis quam vacuis et incultis ac aquis et earum decursibus, molendinis, piscinis, pertinentiis, confinibus, fructibus, redditibus, proventibus et obventibus suis universis auctoritate nostra Regia et nostro privilegio confirmare et denuo facere et concedere ac conferre et donare villam particulam terre, terram possessiones hereditarias et portiones eius de Vitaz predictas et insuper infrascriptas libertates et gratias impartiri tam sibi quam Franco filio dicti quondam Ratto fratri sui de ampliori gratia dignaremur. Nos ergo receptis, visis et inspectis litteris ipsis et omnibus in eis contentis, diligenter attentis consciique eorum ipsum Vulk, cum ne dum eiusdem domine Regine et domino Regi sed etiam nobis ut preferatur a dudum casibus, locis et temporibus opportunis et multis magnis et gravibus cum laboribus periculis et expensis serviverint multipliciter et accepte nuncque serviat et in futurum servire proponat et intendat offerens se ad hoc et alias sic nobis aptineat et sit parentella coniunctus quod nepotem nostram duxerit et nunc habeat in uxorem potioris prerogativa favoris et gratie munificentie nostre prosequi cupientes prefatas litteras et gratias et donationes expressas et con-

unam et Grahovam et portionem de Vitaz in Verghgrecha sitis cum nemoribus, silvis, spinis, vipretis, rubetis et aliis terris tam cultis quam vacuis et incultis ac aquis et earum decursibus, molendinis, piscinis, pertinentiis, confinibus, fructibus, redditibus, proventibus et obventibus suis universis auctoritate nostra Regia et nostro privilegio confirmare et denuo facere et concedere ac conferre et donare villam particulam terre, terram, possessiones hereditarias et portiones eius de Vitacz predictas et insuper infrascriptas libertates et gratias impartiri tam sibi quam Francho filio dicti quondam Ratto fratri sui de ampliori gratia dignaremur. Nos ergo receptis, visis et inspectis litteris ipsis et omnibus in eis contentis (!), diligenter attentis consciique (?) eorum ipsum Wlk, cum ne dum eiusdem dominae Reginae et domino Regi sed etiam nobis, ut preferatur, a dudum casibus, locis et temporibus oportunis (!) ac multis magnis et gravibus cum laboribus periculis et expensis serviverint multipliciter et accepte nuncque servit et in futurum servire proponat et intendat offerens se ad hoc et alias. Sic nobis aptineat et sit parentella coniunctus (!) quod nepotem nostram duxerit et nunc habet in uxorem potioris prerogativa favoris et gratiae munificentiae nostrae prosequi cupiens pre-

tentas ut prefertur in ipsis et inde secutis ex certa nostra scientia rata et grata et hi (!) de verbo ad verbum pro ipsi et sufficienter expresse habentes et supplentes omnes defectus penitus in eisdem, eas et illa nec non possessiones et (!) hereditarias Zarednebar do inter Clnuam (!) et Grahovam et portiones eius de Vitaz in Verghreka predictis et nunc auctoritate nostra predicta, et presenti nostro privilegio confirmamus et de novo ac nove donationis titulo et pleno iure villam particulam in terre, terram possessiones hereditarias et portionem eius de Vitaz predictas cum nemoribus, silvis, spinetis, vipretis, rubetis et aliis terris tam cultis quam vacuis et incultis ac aquis et earum decursibus, molendinis, piscinis, pertinentiis, confinibus, metis, iuribus, iurisdictionibus, fructibus, redditibus, proventibus et obventibus suis supradictis ipsi Vulk et propter eum ac consideratione sui eidem Franco per ipsos, ipsorum heredes et successores legitimos habendi, tenendi et possidendi perpetuo, licite, libere et pacifice et ut premititur pleno iure confirmamus et donamus et insuper in perpetuum concedimus et facimus libertates et gratias infrascriptas specialiter et expresse, quod denuo ex nunc in antea ut prefertur quoscunque Vulakos ad dictas possessiones suas libere liciteque vocare

fatas litteras ac gratias et donationes expressas et contento, ut prefertur, in ipsis et inde sequita ex certa nostra scientia rata et grata et hic de verbo ad verbum pro ipsi (?) et sufficienter expresse habentes et suplentes omnes defectus penitus in eisdem, eas et illa nec non possessiones hereditarias Zeredgnebar do inter Cliunum et Grahovam et portiones eius de Vitacz in Verghgrecha predictis et nunc auctoritate nostra predicta, et presenti nostro Privilegio confirmamus et de novo ac novae donationis titulo et pleno iure villam particulam in terre, terram, possessiones hereditarias et portionem eius de Vitacz predictas cum nemoribus, silvis, spinetis, vipretis, rubetis et aliis terris tam cultis quam vacuis et incultis, ac aquis et earum decursibus, molendinis, piscinis, pertinentiis, confinibus, metis, iuribus, iurisdictionibus, fructibus, redditibus, proventibus et obventibus suis supradictis ipsi Wlk et propter eum ac consideratione sui eidem Francho per ipsos, ipsorum heredes et successores legitimos habendi, tenendi et possidendi perpetuo, licite, libere et pacifice et, ut praemittitur, pleno iure conferimus et donamus et insuper in perpetuum concedimus et facimus libertates et gratias infrascriptas spetialiter et expresse, quod denuo ex nunc in antea, ut praefertur, quoscunque

et conducere ac locare et retinere ipsi Vulk et Franco valeant in eisdem venientes causa inibi comorandi nostris tamen Valachis exceptis itemque [pre?] predecendentium ex eisdem Vulk et Franco propinquis suis superstitet videlicet qui precedentibus ipsi propinquiore, seu magis sapientes fuerint in gradu et linea parentelle succedant sic quod ad nos, et non ad nos aut curiam seu cameram et collationes nostras Regias aut dicte camere nostre fiscum hereditates et possessiones, iura et bona hereditaria huius modi devolvantur et ipsi et non nos aut prefata Curia vel camera nostra Regia sive fiscus eius predictus libere et absolute ac simpliciter absque omni pretexto iuris cautelae seu suggestionis exquisite sint veri legitimique heredes et successores eorum in illis nec nos aut curia vel camera predicta aut fiscus eius prefatus, si de illis eo casu intromittere, aut ingerere habeant quovis modo. Item quod dictus Vulk et Franco ac propinquiore et magis sapientes eis ut prefertur in gradu et linea parentelle nullo tempore vel eventu, casu, modo et pretexto, coram alio aliquo iudice vel persona, aut in aliqua alia curia, nisi coram nobis et in nostra, nec ad aliquam aliam curiam nisi per nos et nostram tantum producemini et ad iudicium vocari aut compelli valeant stare iuri vel alias

Walakos ad dictas possessiones suas libere liciteque vocare et conducere ac locare et retinere ipsi Wlk et Franco valeant in eisdem venientes causa in ibi comorandi nostris tamen Wlakis exceptis. Item quod [pre?] predecendentium ex eisdem Wlk et Franco propinquis suis superstitet videlicet qui precedentibus ipsi propinquiore, seu magis sapientes fuerint in gradu et linea parentele succedant sic quod ad nos, et non ad nos autem Curiam seu cameram et collationes nostras Regias aut dictae camarae nostrae fiscum hereditates et possessiones, iura et bona hereditaria huiusmodi devolvantur et ipsi et non nos prefata camara vel curia nostra Regia sive phiscus eius predictus libere, simpliciter et absolute absque omni pretexto iuris cautelae seu suggestionis exquisite sint veri legitimique heredes et successores eorum in illis nec non aut Curia vel camara predicta aut phiscus eius prefatus, si de illis eo casu intromittere, aut ingerere habeant quo vis modo. Item quod dictus Wlk et Franco ac propinquiore et magis sapientes eis, ut praefertur, in gradu et linea parentelae nullo tempore vel eventu, casu, modo seu pretexto, coram alio aliquo iudice vel persona, aut in aliqua alia curia, nisi coram nobis et in nostra, nec ad aliquam aliam curiam nisi nostram aut per aliquem alium iudicem

videlicet iudicari. Item quod nunquam etiam teneatur ad exercitum aliquem personale procedere vel transire nec possint aut debeant ad id quovis modo, tempore seu casu compelli nisi quando nosmet intererimus ibi ac processerimus et transierimus personaliter cum eodem alias autem videlicet quando nos non intererimus nec cum eo processerimus aut transierimus personaliter ut prefertur tunc secundum nostrum consuetudinem et modum Croatie teneantur et debeant solvere et contribuere in pecunia pro eodem [?]. Item quod omnes quoscunque ubi et quomodocunque fuerint emptiones terrarum, possessionum, iurium et bonorum possessionariorum hereditariorum quorumcunque perpetuo valide imo et firme permaneant in suo robore iuxta contractus eorum iuribus tamen nostris si que fortiter haberemus ac nobis competerent et possent competere in emendis semper reservatis et remanentibus nobis salvis. Item quod a nullo eorum homine nec super aliquem eorundem cuius vis status vel conditionis fuerit, lucrum nostre camere vel colecta seu tributum aut datium vulgariter dictum una (!) vero nobis aut nomine nostro exigere vel recipi, nec ad eius solutionem ille idem homo ipsorum siquis fuerit compelli valeat quoquo modo. Item quod nun-

quam vel personam sive per aliquam aliam curiam nisi per nos, et nostram tamen conveniri et ad iudicium evocari aut compelli valeant stare iuri vel alias etc. iudicari; item quod nunquam etiam teneatur ad exercitum aliquem personaliter procedere vel transire nec possint aut debeant ad id quo vis modo tempore seu casu compelli nisi quando nosmet intererimus illi nec cum eo processerimus, aut transierimus personaliter, ut prefertur, tunc secundum meum consuetudinem et modum Croatiae teneantur et debeant solvere et contribuere in pecunia pro eodem etc. Item quod omnes quoscunque ubi et quomodocunque fuerint emptiones terrarum, possessionum, iurium et bonorum possessionariorum hereditariorum quorumcunque perpetuo valide sint et firme permaneant in suo robore iuxta contractus eorum iuribus tamen nostris si qua forsiter haberemus at nobis competerent et possent competere in emendis semper reservatis et remanentibus nobis salvis etc. Item quod a nullo eorum homine nec super aliquem eorundem cuius vis status vel conditionis fuerit, lucrum nostrae camere vel colecta seu tributum aut datium vulgariter dictum una, vero nobis aut nomine nostro exigere vel recipi, nec ad eius solutionem ille idem homo ipsorum, si quis fuerit, compelli valeat quoquo modo. Item

quam aliqui Valaki etiam nostri ad predictas terras et possessiones eorum et quoscunque alias devolvendas ad ipsos vel aquirendas quo modocunque vel aliquam eorum ipsis invitis aliququaliter declinare aut descendere, hospitari, stare, residere vel manere aut morari possint in ipsis aut causa inibi pascendi animalia sua, vel alias damnum aut impedimentum aliquod sufferendi. Item quod decime ab eorum hominibus exigen de nullo dare aut quempiam ab aliquo seu nuper aliquo exigi vel levare debeant neque possint nisi prius dicatae fuerint et integre recolate. Item quod semper ex hominibus eorum predictus decimus homo et omnes et iam sui voynicy, a solutione dictarum decimarum sint omnino liberi et exenti nec quipiam eas dare aut solvere teneantur non obstantibus quibus cunque litteris, privilegiis, gratiis, libertatibus, consuetudinibus et statutis in contrarium editis et fiendis decernentes ex nunc et esse volentes auctoritate predicta eas et illa que ad premissa omnino irritibus, inanis, nullius firmitatis, roboris vel momenti harum nostrarum privilegialium testimonio litterarum, quas isdem Vulk et Franco ac aliis proprietatis concessimus in certitudine premissi mediocris sigilli nostri sub apensi et dictus frater predecesorque noster dum vixit consuevit in

quod nunquam aliqui Walaki etiam nostri ad predictas terras et possessiones eorum et quascunque alias devolvendas ad ipsos vel aquirendas quomodocunque vel aliquem eorum ipsis invitis aliququaliter declinare, aut descendere, hospitari, stare, residere vel manere aut morare possint in ipsis aut causa in ibi pascendi animalia sua, vel alias damnum et impedimentum aliquod suferendi. Item quod decime ab eorum hominibus exigende nulli dare aut quempiam ab aliquo suo nuper aliquo exigi vel levare debeant, neque possint nisi prius dicatae fuerint et integre recollectae. Item quod semper ex hominibus eorum predictus decimus homo et omnes etiam sui voinici, a solutione dictarum decimarum sint omnino liberi et exempti nec quippiam eas dare aut solvere teneantur. Non obstantibus quibuscunque litteris, privilegiis, gratiis, libertatibus, consuetudinibus et statutis in contrarium editis et fiendis decernentes ex nunc et esse volentes auctoritate praedicta eas et illa quod ad premissa omnino irritibus et inanis, nullius firmitatis, roboris vel momenti harum nostrarum privilegialium testimonio literarum, quas isdem Wlk et Franco ac aliis proprietatis concessimus in certitudine premissi mediocris sigilli nostri sub apensi et dictus frater predecesorque noster dum vixit consuevit

talibus uti, et nunc nos etiam utimur mutato cognomine nostro, tantum nomine roboratum perpetuo valiturum. Datum in aula nostra Suthisse per manus honorabilis viri magistri Petri Italeri de Suessa dicti Gallici secretarii nostri nobis fidelis et dilecti anno domini 1392. die septimo novembris, fidelibus et consiliariis (!) nostris nobis dilectis magnificis viris dominis Vulatco Tuertcovic Ussore voivodis ac Vulk quondam voivode, Dalmatie et Croatie Bano Vulako (!) Vucovich, superiorum, Gervarum (!) inferiorum partium dicti Regni nostri Bosne, Paulo Radmonich, Mirco Radoevich, Braico Vucota et Radoslavo Pribinich, Stiepoe Hervatinich et Prib[o]e Masnovich, comitibus perpetuis, et Batalo tepacia Lasve, et aliis proceribus regnorum nostrorum predictorum, dominia, Castra et Tenua alia tenentibus et honores. (Locus sigilli)

Et ego Andreas Veronensis filius quondam Domini Jacobi publicus imperiali auctoritate Notarius et Iudex ordinarius nec non ad presens cancellarius specialis comunitati (!) Segne suprascriptum privilegium ex suo originali sive autentico manu aliena scriptum aliis prepeditus ne-

in talibus uti, et nunc nos etiam utimur mutato cognomine nostro, tantum nomine roboratum perpetuo valiturum. Datum in aula nostra Suthisse per manus honorabilis viri magistri Petri Staleri de Suessa dicti Gallici secretarii nostri nobis fidelis et dilecti anno domini 1392. die septimo mensis Novembris; fidelibus et consiliariis nostris nobis dilectis magnificis viris dominis Wlatko Wchovich, superiorum, Geruorum (!), inferiorum partium dicti Regni nostri Bosnae, et Wlatko Tuerthkovich, Ussores Waivodis, ac Wlk quondam Waivodae Dalmatie et Croatiae Bano, Paulo Radmonich, Marco Radoevich, Braicho Vucosta et Radoslavo Pribinich, Stepoe Horvatinich et Priboe Masnovich, comitibus perpetuis, et Batalo Thepacia Lasve, et aliis proceribus Regnorum nostrorum predictorum, dominia, castra et tenuta alia tenentibus et honores etc.

Ego Andreas Veronensis filius quondam Domini Jacobi publicus sacra imperiali auctoritate Notarius et Iudex ordinarius nec non ad presens cancellarius specialis comunitatis Segnae suprascriptum privilegium ex suo originali sive autentico manu aliena scriptum aliis prepeditus nego-

gotiis de verbo ad verbum, nil adendo vel minuendo fideliter exemplari iussi, facta prius diligenti collatione. In quorum fidem me subscripsi signumque meum aposui consuetum.

Iudices ordinarii Civitatis Segnae

Universis et singulis fidem indubiam facimus qualiter supradictus dominus Andreas Veronensis qui predictum privilegium exemplari ex suo originali sive autentico iussit manu aliena, aliis prepeditus negotiis est Publicus Notarius sacra Imperiali auctoritate nec non ad presens Cancellarius comunitatis nostre Segne, cuius scripturis publicis hic et ubique plena fides adhibetur. In quorum fidem
Datum Segne, Die 15. Decembris 1569.

Et ego Jerolimus d'Argento [Tergestinus?] ad presens Cancellarius comunitatis Segne suprascriptum privilegium ex copia, pro ut supra manu mea nil augendo vel minuendo fideliter exemplavi et et (!) in fidem pre missam. Datum Segne die 25 Octobris 1582.

tiis de verbo ad verbum, nil adendo vel minuendo fideliter exemplari iussi, facta prius diligenter collatione. In quorum fidem me subscripsi signumque meum aposui consuteum etc.

Iudices ordinarii Civitatis Segnae

Universis et singulis fidem indutiam facimus qualiter supradictus dominus Andreas Veronensis qui suprascriptum privilegium exemplari ex suo originali sive autentico iussit manu aliena, aliis prepeditus negotiis est publicus sacra Imperiali auctoritate Notarius et Iudex ordinarius nec non ad presens Cancellarius Comunitatis nostrae Segniensis, cuius scripturis publicis hic et ubique plena fides adhibetur. In quorum fidem etc.
Datum Segnae, Die 15. mensis Decembris 1569.

Ego Hierolymus d'Argento [Tergestinus?] Publicus Imperiali auctoritate Notarius et Cancellarius specialis comunitatis Segniae suprascriptum Privilegium ex copia, pro ut supra manu mea, nil adendo, vel minuendo fideliter exemplavi, deindeque in hanc publicam et autenticam for-

Locus Sigilli
[comunitatis]

Državni arhiv u Dubrovniku, *Diversa
de foris*, sv. 8, fol. 33v-37v.

mam reddigi et autenticavi, sub no-
mine, cognomine signoque meis so-
litis et consuetis etc.

Datum Segniae, die 13. Martii 1600.

Iudices ordinarii Civitatis
Segniae

Universis et singulis fidem indubiam
facimus et attestamur supradictum
Hierolimium d'Argento qui presentem
privilegium exemplavit et autenticavit
ad presens esse Cancellarium Segniae
atque Imperiali auctoritate Publicum
Notarium bone conditionis et fame,
cuius publicis scripturis hic plena fides
adhibetur, et ubique merito adhiberi
potest. In quorum fidem etc.

Datum Segniae, die 14. Martii 1600.

Locus Sigilli

Presbiter Georgius Bogutich
Canonicus et Archidiaconus
Ecclesiae Segniensis
Imperiali auctoritate Publicus Nota-
rius instrumento

Ego Octavianus Padovanus Publi-
cus Imperiali auctoritate Notarius
suprascriptam copiam privilegii ac
cum omnia in ea continent[a] manu
propria, nil adendo, vel minuendo,

de verbo ad verbum fideliter exemplavi, hacque de causa me subscripsi, ac in finem signum meum consuetum apposui etc.

Datum Flumine Sancti Viti sub Die
25. Decembris 1600.

Iudices ordinarii
Civitatis Fluminis Sancti Viti

Attestamur suprascriptum dominum Octavianum Padovanum qui suprascriptum copiam exemplavit esse notarium Publicum ac Legalem bone oppinionis et fame, cuius scripturis publicis hic plena adhibetur fides, et ubique adhibenda est. In quorum fidem etc.

Datum Flumine Sancti Viti, die 26.
Decembris 1600.

Albertus Carpinus
Coad[iutor] Canc[ellariae]
Instrumento

Arhiv Bosne i Hercegovine, Sarajevo.

Prijevod

**Dubrovački prijepis iz 1599.,
načinjen prema senjskim
prijepisima iz 1569. i 1582. godine**

**Riječki prijepis iz 1600, načinjen
prema senjskim prijepisima iz
1569. i 1600. godine**

Navedenog dana

Po nalogu gospodina kneza i na zahtjev izvršnog gospodina Tome Natalisa Budisalića, ispod će biti registrirano pismo sačinjeno kao priznanje isprave radi vječne uspomene dana 23. lipnja, s vjerodostojnim svjedocima koji su priznali da je navedeno pismo vjerodostojno pisano rukom Jeronima di Argenta, kancelara Senja, sljedećeg sadržaja:

Stefan Dabiša, po milosti Božjoj Raške, Bosne, Primorja i k tomu kralj, za trajnu uspomenu niže opisane stvari, svima i svakome tko će na bilo koji način doći do spoznaje o ovoj ispravi, objavljujemo da se uzvišenost kraljevskog dostojanstva uzdiže, a njezina slava, čast i ugled rastu, i ime joj se veliča onda kada svojim podanicima, u skladu s njihovim zaslugama, slobodno i često daje nagrade i počasti, te zauzvrat od njih prima vjernost i poslušnost. Kad broj, status, djela i koristi podanika rastu, i kad oni uživaju mir i sigurnost pod njegovom vlašću, tada ih se daruje i starim i novim povlasticama, kao poticaj za buduću vjernost i služenje. Budući da je naš vjerni i srodni, ljubljani plemeniti muž Vuk Vladislavić iz Vrhrike, iz roda Čubranića [ili: Čubranovića: dubr. prim.], došao pred nas i ponizno nam predložio četiri otvorene isprave: dvije pokojne Elizabete, ugarske i k tomu kraljice, naše sestre, od kojih je prva bila u korist Vuka i njegova brata Ratka iz 1381. godine, kojim im dopušta da slobodno pozivaju, dovode i naseľjavaju Vlahe na svojim posjedima, izuzev kraljićinih i kraljevih Vlaha; a drugo o darivanju sela Vranskina [ili: Vranščina] smješteno u kotaru Kosovo kraj Kni-

na, koje je nekada pripadalo nekom Sarahu, ali mu je zbog nevjernosti oduzeto. Stoga je Vuk, godine Gospodnje 1386. to primio u posjed da ima, drži i posjeduje, kako je ranije držao, imao i posjedovao spomenuti pokojni Sarah. Treća je Petra Cudara, tada bana Dalmacije i Hrvatske, kojom je dobio neki dio zemlje zvane Trnovo u Vrhrici, od iste te godine; i četvrta, iz 1389. godine, pokojnog Stanoja Jelašića, tadašnjeg službenika blaženog spomena kralja Tvrtka, brata i neposrednog prethodnika našeg, u tim krajevima, i Budislava, njegovog kninskog kaštelana, o darovanju neke zemlje u podgrađu Knina uz dolje navedene međe, naime, s južne strane uz vinograd Radmana [ili: Badanja – dubr. prim.], s istočne strane uz močvaru, a sa sjeverne strane uz vinograd Lucije, koja mu je bila dodijeljena i darovana zbog vjernih i mnogostrukih zasluga koje im je pružio. On je sve to smjerno izložio nama, moleći ponizno i usrdno, s obzirom na to što nije služio samo spomenutoj kraljici i prethodno navedenom gospodinu kralju za njihova života, nego i nama tada, kao i nakon njihove smrti sve do danas vjerno i na mnoge načine, te i ubuduće namjerava i želi služiti, dobrovoljno se nudeći za to, a budući da nas s njim veže i rodbinska povezanost, da mu prethodno navedene isprave i darovanja sadržana u njima i iz njih proizašla, budu priznata i potvrđena, te izričito i dostatno izražena u našim ispravama i da mu budu u potpunosti dopunjeni svi nedostaci tih isprava i da se one, kao i njegovi nasljedni posjedi Srednje Brdo između Hlivna i Grahova, te dio Vitca u Vrhrici, s njihovim gajevima, šumama, trnjem, grmovima i drugim zemljištima, kako obrađenim tako i neobrađenim i neiskorištenim, te vodama i njihovim tokovima, mlinovima, ribnjacima, pripadnostima, granicama, plodovima, dobitima, prihodima i prihodovanjima i svim ostalim, potvrde našim kraljevskim autoritetom i našom poveljom, te iznova učine, daruju, prenesu i dodijele, kao i da se prethodno spomenuta sela, dijelovi zemlje, nasljedni posjedi i dijelovi Vitca, zajedno s niže navedenim slobodama i povlasticama podijele njemu i Franku, sinu spomenutog pokojnog Ratka, njegova brata, kao čin naše posebne milosti. Mi, stoga, nakon što smo primili, vidjeli i pregledali te isprave, i sve što se u njima nalazi pažljivo razmotrili, svjesni toga da je sam Vuk već služio ne samo spomenutoj kraljici i kralju, već i nama, kako je gore rečeno, i to odavno u prikladnim slučajevima, mjestima i vremenima, te uz mnoge velike i teške napore, opasnosti i troškove, i to višestruko i prihvatljivo, te sada služi i ubuduće namjerava služiti, dobrovoljno se nudeći za to, i jer smo usto i rodbinski povezani, budući da je uzeo našu nećakinju za ženu i sada ju ima za zakonitu suprugu,

želeći ga stoga nagraditi posebnim povlasticama i darovima naše milosti i darežljivosti, potvrđujemo kao pravovaljane i priznate spomenute isprave, milosti i darovanja kako su gore navedeni i iz njih proizašli, na temelju našeg izričitog znanja, te ih navodimo riječ po riječ i u potpunosti nadomještamo sve njihove nedostatke, te njima i onima nasljedne posjede Srednje Brdo između Hlivna i Grahova te spomenute njihove dijelove Vitca u Vrhrici, sada našim rečenim autoritetom i trenutnom našom ispravom potvrđujemo i iznova darujemo novim naslovom darovanja i s punim pravom selo, dio zemlje, zemljišta i nasljedna imanja te njihov dio u spomenutom Vitcu, zajedno sa gajevima, šumama, trnjem, grmovima i drugim zemljištima kako obrađenim tako i neobrađenim i neiskorištenim, vodama i njihovim tokovima, mlinovima, ribnjacima, pripadnostima, granicama, međama, pravima, jurisdikcijama, plodovima, dobitima, prihodima i prihodovanjima, sve to, kako je navedeno, dajemo Vuku i, zarad Vuka, njegovu rođaku Franku, da to oni i njihovi zakoniti nasljednici zauvijek imaju, drže i posjeduju slobodno, zakonito, mirno i u potpunosti, te im nadalje, zauvijek ustupamo i dajemo dolje navedene slobode i milosti, izričito i posebno: da od sada nadalje, kako je već rečeno, spomenuti Vuk i Franko mogu slobodno, zakonito i bez zapreka na svoje posjede pozivati, dovoditi, naseljavati i zadržavati koje god Vlahe žele, osim naših vlastitih Vlaha. Isto tako, da spomenutog Vuka i Franka imaju naslijediti najbliži i najznatniji rođaci u stupnju i lozi rodbinske veze, tako da njihova imanja, prava i nasljedna dobra ni na koji način ne pripadnu nama, ni našem dvoru, ni riznici, već isključivo i potpuno njima kao pravovaljanim nasljednicima, a ne nama, našem sudu, ni našoj riznici, nego da oni sami, a ne mi niti sud ili komora naša kraljevska, niti spomenuta riznica, slobodno i potpuno te jednostavno, bez ikakva izgovora prava, pravne ograde ili potkradanja, budu pravi i zakoniti njihovi nasljednici i sljednici. I neka mi, niti prethodno spomenuti sud, komora ili riznica, nemamo pravo u tom pogledu se miješati ili se uplitati na bilo koji način. Također, da spomenuti Vuk i Franko te oni bliži i znatniji među njima, kako je prethodno rečeno, u stupnju i rodbinskoj liniji, nikada, ni u kojem slučaju, ni iz kojeg razloga, ne budu pozvani ni pred kojeg suca ili osobu, niti na bilo koji drugi sud, osim pred nas i naš sud, niti po pozivu na bilo koji drugi sud osim naš, niti će biti prisiljeni da odgovaraju na sudu ili da se sudi o njima. Isto tako, nikada nisu obvezni osobno ići u vojnu službu, niti mogu biti prisiljeni na to, osim ako mi osobno ne sudjelujemo u tom pohodu; inače tada trebaju, kao što je moj običaj i običaj u Hrvatskoj, plaćati

doprinosa u novcu za vojnu službu. Također, sve kupovine zemljišta, posjeda, prava i nasljednih dobara trebaju ostati valjana i čvrsta zauvijek, prema njihovim ugovorima, osim ako su u suprotnosti s našim pravima, koja uvijek ostaju nama zadržana. Također, nijedan njihov čovjek, bez obzira na status [ili: spol – sar. prim.] i stanje, ne smije biti od nas ili u naše ime opterećen nikakvim porezom, dankom ili doprinosom narodnim jezikom zvanim kuna, u korist naše riznice, niti ga itko smije u naše ime na bilo koji način na to plaćanje smije primoravati. Isto tako, nijedan Vlah, pa ni naši vlastiti, ne smije se bez njihove volje naseliti na njihove zemlje, boraviti, ostajati, napasati svoju stoku ili na bilo koji način im nanijeti štetu. Također, desetina koja se ubire od njihovih ljudi ne smije se davati niti od bilo koga naplaćivati, osim ako prethodno nije pravilno određena i ponovno procijenjena. Nadalje, da uvijek svaki njihov deseti čovjek i svi njihovi vojnici budu oslobođeni obaveze davanja desetine i nitko od njih nije dužan istu plaćati, bez obzira na ikakve isprave, privilegije, milosti, slobode, običaje i statute koji bi tvrdili suprotno – proglašavamo ih od sada nevažećima i ništavnima. U potvrdu svega navedenog, izdajemo ovu našu povelju, koju smo dodijelili spomenutom Vuku i Franku te drugima, ovjerenu našim srednjim višim pečatom, kojim se služio i naš brat i prethodnik dok je bio živ, a kojim se i mi sada koristimo, promijenivši samo svoje ime.

Dano u našem dvoru Sutjesci rukom časnog čovjeka magistra Petra Italera iz Suesse, zvanog Gallicus, našeg tajnika, vjernog i dragog, godine Gospodnje 1392., dana sedmog studenoga, u prisustvu naših vjernih savjetnika, ljubljenih velmoža: gospodina Vlatka Tvrtkovića, vojvode Usore, te Vuka nekoć vojvode, bana Dalmacije i Hrvatske Vlatka Vukovića, upravitelja Gornjih, i [Hrvoja?], Donjih Krajeva rečenog Kraljevstva našeg Bosne, Pavla Radinovića, Mirka Radojevića, Brajka, Vukote, Radoslava Pribinića, Stipoja Hrvatinica i

Dano u našem dvoru Sutjesci rukom časnog čovjeka magistra Petra Stalera iz Suesse, zvanog Gallicus, našeg tajnika, vjernog i dragog, godine Gospodnje 1392., dana sedmog studenoga, u prisustvu naših vjernih savjetnika, ljubljenih velmoža: gospodina Vlatka Vukovića, upravitelja Gornjih, i [Hrvoja?], Donjih Krajeva rečenog Kraljevstva našeg Bosne, i Vlatka Tvrtkovića, usorskog vojvode, te Vuka nekoć vojvode, bana Dalmacije i Hrvatske, Pavla Radinovića, Mirka Radojevića, Brajka, Vukote, Radoslava Pribinića, Stipoja Hrva-

Priboja Masnovića, trajnih knezova, I te Batala, tepčije Lašve, i drugih velikaša naših spomenutih kraljevstava, držatelja vlasti, gradova i drugih državina i časti. (Mjesto pečata)

tinića i Priboja Masnovića, trajnih knezova, te Batala, tepčije Lašve, i drugih velikaša naših spomenutih kraljevstava, držatelja vlasti, gradova i drugih državina i časti.

ja, Andrija Veronski, sin pokojnog gospodina Jakova, javni bilježnik s carskom ovlasti i zaređeni sudac, a također i sadašnji posebni kancelar Senjske općine, dao sam da se višepisana privilegija iz njezina izvornika ili ovjerene kopije, tuđom rukom vjerodostojno prepíše riječ po riječ, bez ikakvog dodavanja ili izostavljanja, budući da sam prethodno izvršio pažljivu usporedbu. U potvrdu toga, sam se potpisao i stavio svoj uobičajeni pečat.

Zaređeni suci grada Senja

Svima i pojedinačno jamčimo vjerodostojnost da je gore spomenuti gospodin Andrija Veronski, koji je naredio prijepis navedene povelje iz njezinog izvornika ili ovjerene kopije, pisan tuđom rukom, jer je bio spriječen drugim poslovima, javni bilježnik s carskom ovlasti, te također sadašnji kancelar naše Senjske općine, čijim se javnim dokumentima ovdje i posvuda pruža puna vjera. U potvrdu toga.

Dano u Senju, dana 15. prosinca 1569.

I ja, Jerolim d'Argento [Trščanin?], sadašnji kancelar Senjske općine, prethodno spomenutu povelju vjerodostojno sam prepisao iz kopije, kako je gore navedeno, vlastitom rukom, bez ikakvog dodavanja ili izostavljanja, te sam u potvrdu prethodno navedenoga to ovjerio. Dano u Senju, 25. listopada 1582.

I ja, Jerolim d'Argento [Trščanin?], javni bilježnik s carskom ovlasti i posebni kancelar Senjske općine, prethodno spomenutu povelju vjerodostojno sam prepisao iz kopije, kako je gore navedeno, vlastitom rukom, bez ikakvog dodavanja ili izostavljanja, te sam u potvrdu prethodno navedenoga to ovjerio. Dano u Senju, 13. ožujka 1600.

Mjesto pečata [općine]

Zaređeni suci grada Senja

Svima i svakome činimo neupitnu vjeru i svjedočimo da je gore spomenuti Jerolim d'Argento, koji je ovu povelju prepisao i ovjerio, sadašnji kancelar u Senju i po carskom ovlaštenju javni bilježnik dobrog stanja i ugleda, čijim se javnim ispravama ovdje pridaje puna vjerodostojnost, a ista se s pravom može priznati i posvuda. U potvrdu toga itd.

Dano u Senju, dana 14. ožujka 1600.

(Mjesto pečata)

† Svećenik Juraj Bogutić, kanonik i arhidakon senjske crkve, po carskoj vlasti javni bilježnik ovog instrumenta

Ja, Oktavijan Padovan, javni bilježnik po carskom ovlaštenju, vjerno sam prepisao gore spomenutu kopiju povelje, zajedno sa svim što je u njoj sadržano, vlastitom rukom, ne dodajući niti oduzimajući išta, riječ po riječ, i iz tog razloga sam se potpisao te na kraju stavio svoj uobičajeni znak itd. Dano u Rijeci Sv. Vida, dana 25. prosinca 1600.

Zaređeni suci Grada Rijeke

Svjedočimo da je gore spomenuti gospodin Oktavijan Padovan, koji je

izradio gore navedenu kopiju, javni
i zakoniti bilježnik, dobre reputacije
i ugleda, čijim se javnim ispravama
ovdje pridaje puna vjerodostojnost,
te se ista posvuda treba pridavati. U
potvrdu toga itd.

Dano u Rijeci, dana 26. prosinca
1600.

Alberto Karpino
Kancelarijski pomoćnik,
[bilježnik ovog] instrumenta

The Charter of Bosnian King Dabiša Issued to Vuk Vladislavić and Franko Ratković of the Čubranić Kindred

The paper presents a detailed analysis of the charter issued on 7 November 1392, by King Stefan Dabiša of Bosnia, who at that time was the de facto ruler of southern Croatia and Dalmatia, to Vuk Vladislavić and Franko Ratković of the Croatian noble kindred Čubranić. Although this document has been mentioned in historiography, this article is the first to publish both of its preserved copies in full, together with a translation into contemporary Croatian. The charter had previously been suspected of being a forgery, but a thorough analysis has established that it is an authentic document, though it suffered certain alterations and errors during repeated transcription. Its authenticity is confirmed by the list of witnesses, which fully corresponds to the period of Dabiša's reign when the charter was issued, by the verified identity of the recipients, and by the location of their estates, which can be corroborated through other sources.

By this charter, King Dabiša confirmed to Vuk Vladislavić and his nephew Franko Ratković of the Čubranić kindred four earlier grants – those of Queen Elizabeth from 1381 and 1386, of Ban Petar Cudar from 1386, and of Knez Stanoje Jelašić and castellan Budislav of Knin, the envoys of King Tvrtko I of Bosnia from 1389 – as well as hereditary estates at Srednje Brdo between Livno and Grahovo, and a portion of the village of Vitac in the Vrhrika region. The confirmed charters guaranteed the Čubranić family the right to invite and settle Vlachs on their lands (except those belonging to the king and queen), granted them the village of Vranskina (Vranščina) in the Kosovo district which had once belonged to a certain Sarah, confirmed their share of the estate of Trnovo in Vrhrika, and awarded them some lands in the suburb of Knin, bounded by vineyards to the north and south and by marshland to the east.

Since Vuk Vladislavić was married to Dabiša's granddaughter or niece, the king granted him and his nephew Ratko additional privileges: (1) they could bring Vlachs onto their lands except those belonging to the King; (2) their estates could be inherited by their relatives; (3) they were to be summoned only before the royal court; (4) they were exempt from military service, paying only a customary Croatian monetary war tax; (5) all their hereditary and purchased lands were confirmed; (6) the royal treasury could not demand tax known as kuna from their dependents; (7) no one's Vlachs, not even the king's, could settle or reside on their land; (8) tithes collected from their people were to be properly assessed; and (9) every tenth man of theirs and all their soldiers were exempted from paying tithes.

The charter was issued at Sutjeska, in the royal court, in the presence of the kingdom's leading magnates and courtiers. The original document has not

been preserved; the surviving copies were made in the second half of the 16th century at the request of Toma Budislavić of Dubrovnik, who claimed kinship with the Čubranović family. Due to Budislavić's tendency toward falsification, some earlier historians unjustifiably regarded this charter as a forgery.

